

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Tendencje wpływu spraw do polskich sądów powszechnych

prof. dr hab. Andrzej Siemaszko
dr Paweł Ostaszewski
dr Justyna Włodarczyk-Madejska

Analizy wymiaru sprawiedliwości

Warszawa 2019

Współpraca:

dr Witold Borysiak

dr Maciej Domański

dr Jędrzej Kondek

dr Jerzy Słyk

Elżbieta Szczepanowska

Roland Szymczykiewicz

Aleksandra Czapla

Katarzyna Olczak

Paweł Sobolewski

Spis treści

Wstęp	5
1. Sprawy wpływające do sądów powszechnych w latach 2002–2017	7
2. Wpływ spraw poszczególnych kategorii	11
2.1. Sprawy cywilne	11
2.1.1. Sprawy o ochronę dóbr osobistych	31
2.1.2. Sprawy o ubezwłasnowolnienie	34
2.1.3. Sprawy o roszczenia z tytułu umów bankowych oraz umów pożyczki	35
2.1.4. Klauzule wykonalności	38
2.2. Sprawy karne	40
2.2.1. Sprawy związane z wykonywaniem kar	52
2.2.2. Sprawy związane z tymczasowym aresztowaniem	56
2.3. Sprawy gospodarcze	57
2.4. Sprawy rodzinne i nieletnich	65
2.5. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych	73
2.6. Sprawy z zakresu prawa pracy	81
2.7. Inne kategorie spraw	89
2.7.1. Sprawy z zakresu ochrony konkurencji	89
2.7.2. Sprawy rejestrowe	90
2.7.3. Sprawy z zakresu ksiąg wieczystych	93
2.7.4. Sprawy z rejestru zastawów	94
2.7.5. Sprawy upadłościowe i naprawcze	95
Podsumowanie	97

Wstęp

Głównym celem niniejszego projektu jest analiza tendencji wpływu poszczególnych rodzajów spraw do sądów powszechnych w latach 2002–2017. Zasadniczym problemem postawionym w badaniu była identyfikacja spraw, które cechuje największa dynamika wpływu. Bowiem uporanie się z rosnącą liczbą spraw pozostających do załatwienia wymaga opracowania stosownych rozwiązań, zarówno natury proceduralnej, jak i organizacyjnej.

Niemniej istotny jest jednak kolejny – w pewnym sensie paralelny czy komplementarny – cel referowanego niżej projektu, tj. ekstrapolacja zaobserwowanych trendów, co z kolei pozwoli na prognozowanie liczby spraw, które mogą wpływać do sądów w nadchodzących latach. Identyfikacja wzrostowych lub spadkowych tendencji w ruchu spraw może również pomóc w planowej alokacji zasobów w znacznie dłuższej już perspektywie czasowej.

Raport składa się ze wstępu, dwóch podstawowych części oraz podsumowania. Do jego przygotowania wykorzystaliśmy przede wszystkim dane ze sprawozdań statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Część pierwsza, wprowadzająca do bardziej szczegółowych analiz, poświęcona jest prezentacji i analizie statystycznej danych o liczbie spraw wpływających do sądów powszechnych poszczególnych szczebli w latach 2002–2017, zarówno ogółem, jak i w podziale według ich kategorii – np. cywilne, karne, gospodarcze, rejestrowe itp.

Część druga zawiera pogłębioną analizę wpływu wybranych – zwykle najczęstszych – spraw (np. cywilne procesowe oraz nakazowe i upominawcze) lub, mimo niewielkich liczebności, szczególnie interesujących (np. o umieszczenie w domu opieki społecznej) podkategorii spraw. Ten fragment raportu zawiera ponadto – opracowaną przez specjalistów z danej dziedziny prawa (np. rodzinnego) – analizę regulacji prawnych mogących oddziaływać na tendencje zaobserwowane przez autorów badania.

Prezentowane poniżej ciągi czasowe – ze względu choćby na zmiany w sposobie rejestracji statystycznej lub braku wyodrębnienia pewnych kategorii spraw, co odnosi się zwłaszcza do najwcześniejszych lat objętych analizą – są niekiedy krótsze od założonego okresu.

W opracowaniu wykorzystaliśmy uwagi i komentarze prawne przygotowane przez: pracowników i współpracowników Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości: dra Witolda Borysiaka, dra Macieja Domańskiego, dra Jędrzeja Kondka, dra Jerzego Słyka, Elżbietę Szczepanowską,

Rolanda Szymczykiewicza, Aleksandrę Czapłę, Katarzynę Olczak oraz Pawła Sobolewskiego, którym składamy serdeczne podziękowania.

1. Sprawy wpływające do sądów powszechnych w latach 2002–2017

W całym rozpatrywanym okresie przytłaczająca liczba spraw – ponad 90% ogółu – wpływała do sądów rejonowych. Wpływ spraw do sądów okręgowych oscylował wokół 6%, do sądów apelacyjnych zaś – wokół 1%. Dysproporcje we wpływie spraw do sądów poszczególnych szczebli są więc uderzające.

Dane o wpływie spraw do sądów poszczególnych szczebli odnoszą się do lat 2002–2017. W okresie tym miał miejsce systematyczny wzrost liczby spraw ogółem (z 9 mln w roku 2002 do 16 mln w roku 2017). Jego przyczyną było zwłaszcza znaczne zwiększenie się liczby spraw wpływających do sądów szczebla najniższego (niemal o połowę, czyli o tyle samo, o ile wzrosła ogólna ich liczba). W sądach okręgowych i apelacyjnych – szczególnie w ostatnich latach objętych analizą – wpływ był natomiast w miarę stabilny i oscylował odpowiednio wokół 100 tys. – w sądach apelacyjnych oraz 900 tys. – w sądach okręgowych.

Tabela 1. Wpływ spraw do sądów powszechnych¹

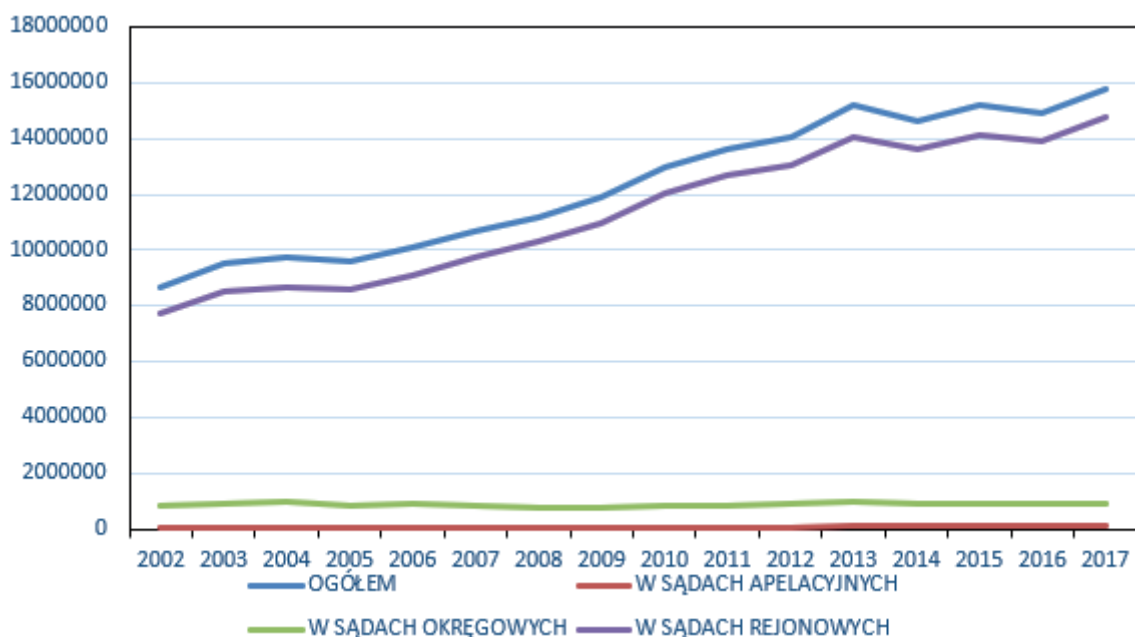
		OGÓŁEM	W SĄDACH APELACYJNYCH	W SĄDACH OKRĘGOWYCH	W SĄDACH REJONOWYCH ²
2002	N	8 696 913	96 037	894 849	7 705 518
	%	100,0	1,1	10,3	88,6
2003	N	9 521 339	101 562	906 253	8 512 984
	%	100,0	1,1	9,5	89,4
2004	N	9 729 102	107 910	986 121	8 635 071
	%	100,0	1,1	10,1	88,8
2005	N	9 581 581	107 247	870 498	8 603 836
	%	100,0	1,1	9,1	89,8
2006	N	10 114 122	92 356	904 123	9 117 643
	%	100,0	0,9	8,9	90,1

¹ Opracowano na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości „Ewidencja spraw według działów prawa w sądach powszechnych” za lata 2002–2017, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne> [dostęp: 11.06.2018].

² Wzrost spraw cywilnych do sądów rejonowych można również tłumaczyć wprowadzeniem postępowania elektronicznego. Wszystkie sprawy, w których sąd elektroniczny stwierdził brak podstaw do wydania nakazu zapłaty, albo w których wniesiono sprzeciw, są kierowane do sądów właściwości ogólnej i rejestrowane pod nową sygnaturą. Tym samym spora część spraw jest wykazywana w repertoriach dwukrotnie. Zwykle są to sprawy drobne, które wcześniej nie trafiały do sądów rejonowych.

		OGÓŁEM	W SĄDACH APELACYJNYCH	W SĄDACH OKRĘGOWYCH	W SĄDACH REJONOWYCH
2007	N	10 685 036	85 697	836 000	9 762 387
	%	100,0	0,8	7,8	91,4
2008	N	11 209 552	86 367	804 990	10 317 256
	%	100,0	0,8	7,2	92,0
2009	N	11 896 747	88 698	820 178	10 984 999
	%	100,0	0,7	6,9	92,3
2010	N	12 934 771	87 714	831 956	12 010 491
	%	100,0	0,7	6,4	92,9
2011	N	13 584 064	93 797	843 255	12 647 012
	%	100,0	0,7	6,2	93,1
2012	N	14 040 616	104 772	928 318	13 007 526
	%	100,0	0,7	6,6	92,6
2013	N	15 169 808	119 202	997 524	14 053 082
	%	100,0	0,8	6,6	92,6
2014	N	14 649 495	116 132	939 703	13 593 660
	%	100,0	0,8	6,4	92,8
2015	N	15 156 076	115 335	904 983	14 135 758
	%	100,0	0,8	6	93,3
2016	N	14 910 925	112 428	902 636	13 895 861
	%	100,0	0,8	6,1	93,2
2017	N	15 782 479	114 593	900 419	14 767 467
	%	100,0	0,7	5,7	93,6
Wskaźnik dynamiki 2002–2017		181,5	119,3	100,6	191,6

Wykres 1. Wpływ spraw do sądów powszechnych

W strukturze wpływu dominującą kategorię (około 60%) stanowiły sprawy cywilne, przy czym ich udział w ostatnich czterech latach objętych analizą wykazywał tendencję rosnącą (o blisko 10 punktów procentowych). W latach ostatnich wyraźny trend spadkowy cechował natomiast sprawy karne: w latach 2009–2017 ich odsetek w ogólnej liczbie wpływających spraw zmniejszył się o 6,5 punktów procentowych. Udział spraw gospodarczych w strukturze wpływu był wprawdzie niewielki (około 10%), charakteryzuje go jednak w ostatnich latach dość silny, monotoniczny trend wzrostowy (o 3 punkty procentowe w latach 2011–2017). Jeszcze mniejszy był odsetek spraw rodzinnych, przy czym cechuje go z kolei niewielka tendencja spadkowa (w latach 2009–2017 o 3 punkty procentowe). Udział spraw z zakresu prawa pracy oraz ubezpieczeń był minimalny (przykładowo: w ostatnim roku objętym analizą wynosił on odpowiednio 0,5 i 1%).

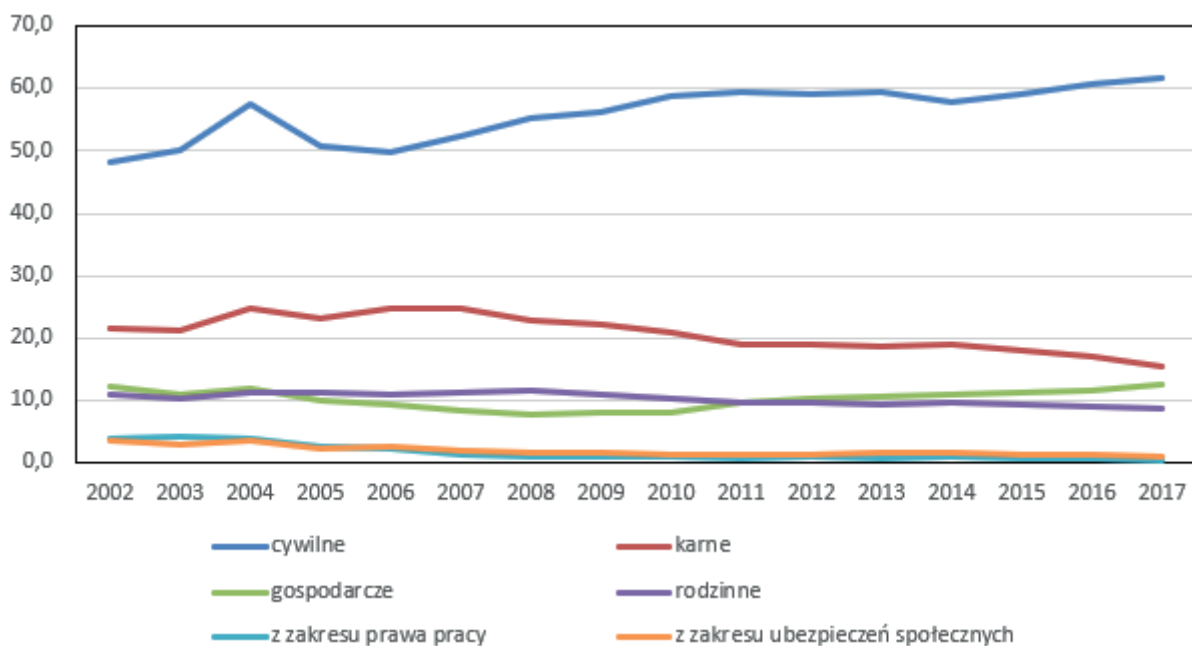
Tabela 2. Wpływ spraw poszczególnych kategorii³

		OGÓŁEM	RODZAJ SPRAW					
			cywilne	karne	gospodarcze	rodzinne	z zakresu prawa pracy	z zakresu ubezpieczeń społecznych
2002	N	8 696 913	4 197 593	1 861 966	1 057 938	944 500	332 908	302 008
	%	100,0	48,3	21,4	12,2	10,9	3,8	3,5
2003	N	9 521 339	4 777 412	2 027 246	1 048 618	981 440	401 122	285 501
	%	100,0	50,2	21,3	11	10,3	4,2	3
2004	N	9 729 102	4 973 883	2 126 237	1 017 467	988 649	326 056	296 810
	%	100,0	57,6	24,6	11,8	11,4	3,8	3,4
2005	N	9 581 581	4 873 875	2 218 272	944 297	1 077 219	255 767	212 151
	%	100,0	50,9	23,2	9,9	11,2	2,7	2,2
2006	N	10 114 122	5 040 201	2 504 955	952 967	1 123 860	222 981	269 158
	%	100,0	49,8	24,8	9,4	11,1	2,2	2,7
2007	N	10 685 036	5 608 180	2 642 826	909 508	1 191 934	134 387	198 201
	%	100,0	52,5	24,7	8,5	11,2	1,3	1,9
2008	N	11 209 552	6 214 982	2 546 296	861 059	1 296 387	111 314	179 514
	%	100,0	55,4	22,7	7,7	11,6	1,0	1,6
2009	N	11 896 747	6 701 686	2 624 845	945 366	1 325 815	121 109	177 926
	%	100,0	56,3	22,1	8,0	11,1	1,0	1,5
2010	N	12 934 771	7 591 387	2 718 121	1 025 815	1 315 246	110 589	173 613
	%	100,0	58,7	21,0	7,9	10,2	0,9	1,3
2011	N	13 584 064	8 085 791	2 598 628	1 295 324	1 321 993	111 560	170 768
	%	100,0	59,5	19,1	9,5	9,7	0,8	1,3

³ Opracowano na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości „Ewidencja spraw według działów prawa w sądach powszechnych” za lata 2002–2017, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne> [dostęp: 11.06.2018].

		OGÓŁEM	RODZAJ SPRAW					
			cywilne	karne	gospodarcze	rodzinne	z zakresu prawa pracy	z zakresu ubezpieczeń społecznych
2012	N	14 040 616	8 277 470	2 649 609	1 444 597	1 347 716	120 402	200 822
	%	100,0	59,0	18,9	10,3	9,6	0,9	1,4
2013	N	15 169 808	9 013 781	2 806 186	1 594 363	1 406 613	120 021	228 844
	%	100,0	59,4	18,5	10,5	9,3	0,8	1,5
2014	N	14 649 495	8 460 422	2 793 577	1 629 571	1 396 338	156 572	213 015
	%	100,0	57,8	19,1	11,1	9,5	1,1	1,5
2015	N	15 156 076	8 971 895	2 749 558	1 729 953	1 406 330	105 728	192 612
	%	100,0	59,2	18,1	11,4	9,3	0,7	1,3
2016	N	14 910 925	9 042 667	2 537 327	1 737 323	1 335 755	82 102	175 751
	%	100,0	60,6	17,0	11,7	9,0	0,6	1,2
2017	N	15 782 479	9 757 085	2 458 013	1 970 932	1 369 950	71 911	154 588
	%	100,0	61,8	15,6	12,5	8,7	0,5	1,0
Wskaźnik dynamiki 2002–2017		181,5	232,4	132,0	186,3	145,0	21,6	51,2

Wykres 2. Struktura wpływu spraw poszczególnych kategorii (%)

2. Wpływ spraw poszczególnych kategorii

2.1. Sprawy cywilne

Analogicznie jak w przypadku wszystkich spraw wpływających do sądów powszechnych, także ich najczęstsza ogólna kategoria, czyli sprawy cywilne, wpływają głównie do sądów rejonowych (około 90% wszystkich cywilnych – por. tabela 3). Sprawy cywilne w sądach okręgowych stanowiły jedynie 6% wpływu wszystkich cywilnych (do 2008 roku 10–19%), a w sądach apelacyjnych 1%.

Zdecydowanie największy wzrost wpływu spraw cywilnych odnotowały w rozpatrywanym okresie sądy rejonowe, za co w pewnym stopniu może odpowiadać wprowadzenie postępowania elektronicznego. W roku 2002 spraw cywilnych rozpoznanych w sądach rejonowych było niespełna milion dziewięćset tysięcy, dziesięć lat później, tj. w roku 2012 – już ponad 4 mln 700 tys., w roku zaś 2017 – blisko 5 mln 700 tys., co oznacza aż trzykrotne zwiększenie się ich liczby.

Wzrost wpływu spraw cywilnych do sądów wyższych instancji nie był wprawdzie równie spektakularny, lecz także i one podlegały analogicznej tendencji. W sądach okręgowych liczba spraw do rozpatrzenia (pierwsza i druga instancja łącznie) zwiększyła się w analizowanym okresie blisko półtorakrotnie, zaś w apelacyjnych – niespełna dwukrotnie.

Spośród wszystkich spraw cywilnych wpływających do sądów rejonowych najliczniejszą kategorią były sprawy Nc (nakazowe i upominawcze⁴). Istotnymi pod względem liczebności kategoriami były również sprawy C (procesowe), Ns (nieprocesowe) i Co (inne)⁵.

---

⁴ Oraz podlegające rozpoznaniu w europejskim postępowaniu nakazowym.

⁵ To – według załącznika nr 2 do zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS z 2003 r. Nr 5, poz. 22 ze zm.) – symbol dla innych spraw cywilnych, w szczególności: o odtworzenie akt, o wyłączenie sędziego, jeżeli wniosek został przekazany z innego wydziału lub sądu, o zwolnienie od kosztów sądowych (także w postępowaniu wieczystoksięgowym), podlegających rozpoznaniu w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym, w tym wniosków dotyczących Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego, ze skargi na czynności komornika, rejestracji protokołów i wniosków przeznaczonych dla innych sądów lub dla sądu właściwego, lecz zgłoszonych przed wytoczeniem powództwa, wniosków o wyjawienie majątku, o nadanie klauzuli wykonalności oraz wniosków stron o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem w sprawach, w których zawarta została umowa o mediację.

Tabela 3. Wpływ spraw cywilnych w sądach rejonowych, okręgowych i apelacyjnych⁶

		Ogółem	SĄD REJONOWY	SĄD OKRĘGOWY			SĄD APELACYJNY
				OGÓŁEM	I instancja	II instancja	
2002	N	2 155 183	1 878 794	249 971	249 971	bd	26 418
	%	100,0	87,2	11,6	–	–	1,2
2003	N	2 468 362	2 169 816	269 314	269 314	bd	29 232
2004	N	2 476 860	2 116 992	327 837	327 837	bd	32 031
2005	N	1 645 610	1 302 408	310 150	310 150	bd	33 052
2006	N	2 400 956	2 089 529	281 211	281 211	bd	30 216
2007	N	2 335 635	2 038 902	269 215	171 173	98 042	27 518
2008	N	2 652 943	2 360 723	266 674	172 638	94 036	25 546
2009	N	3 294 217	2 987 813	278 577	176 477	102 100	27 827
2010	N	4 453 935	4 139 581	284 691	176 953	107 738	29 663
2011	N	4 887 983	4 563 544	292 053	179 264	112 789	32 386
2012	N	5 082 523	4 736 317	309 813	187 289	122 524	36 393
2013	N	5 799 005	5 435 330	323 698	193 569	130 129	39 977
2014	N	5 214 460	4 844 268	329 009	192 899	136 110	41 183
2015	N	5 606 980	5 231 979	331 320	186 864	144 456	43 681
2016	N	5 463 829	5 069 875	349 788	203 898	145 890	44 166
2017	N	6 078 360	5 682 084	350 215	205 074	145 141	46 061
	%	100,0	93,5	5,8	–	–	0,8
wskaźnik dynamiki 2002–2017		298,3	302,4	130,1	82,0	148,0	174,4

Cały rozpatrywany okres cechował bardzo dynamiczny wzrost liczby spraw procesowych: w porównaniu z rokiem 2002 ich wpływ w roku 2017 był aż pięciokrotnie większy. Wzrost wpływu spraw nieprocesowych był, po pierwsze, nieporównanie mniej dynamiczny (w latach 2002–2016 zwiększył się on niespełna dwukrotnie), po drugie zaś zakończył się raptownie w ostatnim roku analizowanego okresu – w roku 2017 było tych spraw o blisko 60% mniej w porównaniu z rokiem 2016. Zbliżoną tendencję charakteryzowały sprawy nakazowe, choć dynamiczny wzrost ich liczby nie zakończył się (przy uwzględnieniu wyłączenia spraw z elektronicznego postępowania upominawczego do osobnego sprawozdania statystycznego).

⁶ Opracowano na podstawie sprawozdań statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości – MS-S1a, o, r (w zależności od sprawozdania były to kategorie „Ogółem”, „Ogółem I instancja”, „Ogółem II instancja”).

Tabela 4. Wpływ spraw cywilnych do sądów rejonowych

		Ogółem	procesowych (C) ⁷	nieprocesowych (Ns) ⁸	nakazowych i upominawczych (Nc) ⁹	pozostałych (Co) ¹⁰
2002	N	2 155 183	155 558	307 460	830 442	bd
	%	100,0	7,2	14,3	38,5	–
2003	N	2 468 362	173 140	320 995	965 046	bd
2004	N	2 476 860	172 168	340 267	931 072	589 583
2005	N	1 645 610	170 037	297 989	249 945	562 438
2006	N	2 400 956	174 486	313 644	916 235	592 818
2007	N	2 335 635	151 168	350 103	835 254	618 926
2008	N	2 652 943	149 219	363 080	1 133 301	626 559
2009	N	3 294 217	166 614	421 806	1 314 252	983 239
2010	N	4 453 935	180 614	441 985	1 957 860	1 438 733
2011	N	4 887 983	189 789	475 294	2 578 016	1 173 851
2012	N	5 082 523	485 769	480 554	2 849 929	897 591
2013	N	5 799 005	617 618	478 262	3 470 476	844 605
2014	N	5 214 460	632 544	474 775	2 994 720	718 102
2015	N	5 606 980	618 491	512 135	3 360 389	715 010
2016	N	5 463 829	633 517	516 966	3 397 037	497 021
2017	N	6 078 360	784 808	294 493	1 492 857*	597 318
	%	100,0	12,9	4,8	24,6	9,8
wskaźnik dynamiki 2002–2017		282,0	504,5	95,8	179,8	101,3

* Należy odnotować, że w roku 2017 wprowadzono nowe sprawozdanie statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości – „MS-S1e. Sprawozdanie w sprawach cywilnych, prawa pracy i gospodarczych w elektronicznym postępowaniu upominawczym”, w którym wyszczególniono 2 262 900 spraw cywilnych z kategorii Nc. Tym samym więc, w stosunku do roku 2016 nie możemy mówić o spadku liczby tych spraw o 1 904 180, a o wzroście o 358 720.

⁷ Wzrost w latach 2011–2012 spowodowany głównie: 1) wzrostem spraw z umów ubezpieczenia z wyłączeniem wypadków komunikacyjnych – z 3852 do 24 025, 2) wzrostem spraw o roszczenia z umów bankowych innych niż poręczenia, o gwarancje bankowe i akredytywy, o waloryzację/denominację franka szwajcarskiego – z 3212 do 34 824, 3) wzrostem spraw o roszczenia z umowy sprzedaży – z 2571 do 20 839, 4) wzrostem spraw o roszczenia z umowy pożyczki – z 300 do 28 388, 5) wzrostem spraw o roszczenia z umowy najmu lub dzierżawy – z 1951 do 11 795, 6) wzrostem spraw o roszczenia z umowy zlecenia – z 874 do 10 226, 7) wzrostem spraw innych bez symbolu – z 54 148 do 196 232.

⁸ Z wyłączeniem spraw rejestrowych.

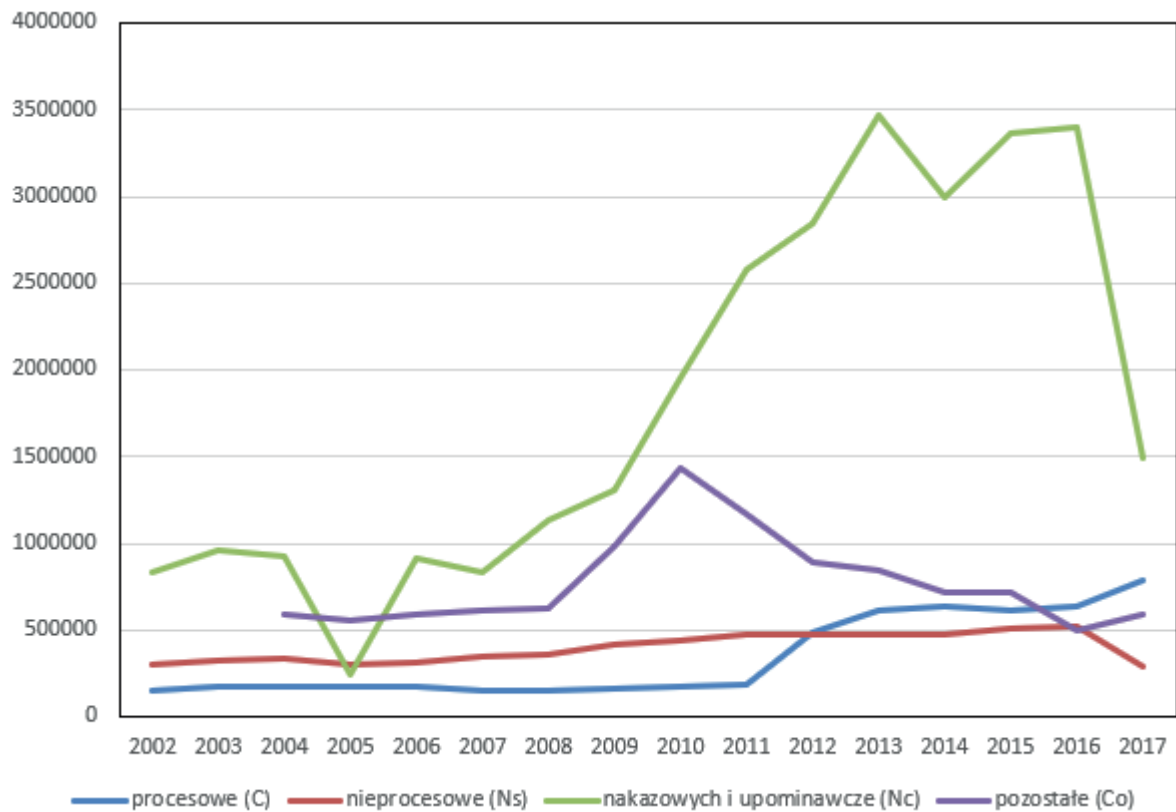
Spadek w latach 2016–2017 spowodowany głównie: 1) spadkiem spraw o przepadek rzeczy na podstawie przepisów prawa cywilnego – z 29 827 do 9551, 2) spadkiem spraw o odebranie oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku – z 46 883 do 32 799, 3) spadkiem spraw o otwarcie i ogłoszenie testamentu – z 17 928 do 8164, 4) spadkiem innych spraw bez symbolu – z 33 750 do 23 972.

⁹ Od 2012 także europejskie i postępowania nakazowe.

Spadek w latach 2016–2017. Największe zmiany widoczne w kategorii spraw Nc. Zmiany polegały przede wszystkim na zmianie wartości zanotowanych w kategorii „inne” – spadek z 2 413 566 do 388 670.

¹⁰ W szczególności o odtworzenie akt, o wyłączenie sędziego.

Wykres 3. Wpływ spraw cywilnych do sądów rejonowych

Wśród spraw procesowych (C) w rozpatrywanym okresie zdecydowanie dominowały – pod względem liczebności wpływu – dwa rodzaje roszczeń: z umów bankowych oraz pożyczki, i to od nich wypadnie zacząć poniższą analizę. Istotna wydaje się jednak jeszcze jedna uwaga. W przeciwieństwie do pozostałych typów spraw ich odrębna rejestracja (co odnosi się zwłaszcza do roszczeń z tytułu pożyczki) rozpoczęła się stosunkowo późno – tych ostatnich dopiero w 2011 r.

Wpływ roszczeń z tytułu pożyczki zwiększał się jednak bardzo dynamicznie: z niewiele ponad 3 tys. w pierwszym roku odrębnej ich rejestracji do blisko 200 tys. w roku 2017 (wzrost o 6038%, tj. o 60 razy!).

Nieco mniejszy, choć też bardzo dynamiczny, był również wzrost wpływu spraw z tytułu (innych) umów bankowych: w połowie ubiegłej dekady było ich zaledwie kilkaset rocznie, w ostatnich zaś latach objętych analizą już ponad 100 tys. (odpowiednio: w 2016 r. – 106 tys. oraz w 2017 r. – blisko 140 tys.), co oznacza niespełna 245-krotne zwiększenie się ich liczby od 2005 roku.

Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w odniesieniu do spraw wekslowych: w porównaniu z rokiem 2011, kiedy to zaczęła się odrębna ich rejestracja, ich wpływ w roku 2017 zwiększył się trzynastokrotnie, do blisko 20 tys.

Spraw z tytułu umowy przewozu było w 2011 r. niespełna 200, w ostatnim z rozpatrywanych lat – już ponad 35 tys. (tj. 187 razy więcej). Nagły wzrost spraw tego rodzaju od

2012 r. można tłumaczyć wzrostem popularności umów przewozu w sektorze transportu samochodowego krajowego i międzynarodowego (roszczenia z tego tytułu dotyczyły m.in. niedotrzymywania warunków umowy – terminów płatności, postoju na załadunku/rozładunku, nieprawidłowego wyposażenia samochodu, podstawienia złego pojazdu).

Systematyczny wzrost dotyczy również spraw o odszkodowanie z tytułu wypadków komunikacyjnych. W latach 2004–2017 liczba spraw tego rodzaju zwiększyła się z 5889 do 25 656, tj. ponad 4-krotnie. Zmianę tę w pewnym stopniu można tłumaczyć wzrostem spraw o roszczenia z tytułu najmu pojazdu zastępczego. O ile w 2015 r. spraw takich było 1845 i stanowiły one 8,5% ogółu spraw o odszkodowania z tytułu wypadków komunikacyjnych, tak dwa lata później do sądów wpłynęło 3045 spraw tego rodzaju i stanowiły one 12% omawianej kategorii.

Warto osobno przeanalizować wzrost spraw z wypadków komunikacyjnych, bo tam doszło do istotnego wzrostu, zwłaszcza na gruncie roszczeń z tytułu najmu pojazdu zastępczego.

W pozostałych typach roszczeń nie odnotowujemy już analogicznej dynamiki, a w przypadku spraw o opróżnienie lokalu mieszkalnego doszło nawet do istotnego spadku wpływu. Na początku ubiegłej dekady oraz w pierwszych latach bieżącej było ich ponad 30 tys., począwszy jednak od roku 2014 obserwujemy wyraźny trend spadkowy i w roku 2017 wpływ tych spraw był już przeszło połowę mniejszy. W tym czasie w Kodeksie cywilnym¹¹ w zakresie ochrony własności nie zostały wprowadzone regulacje, które mogłyby służyć jako wytłumaczenie zaistniałych zmian. Zmieniły się natomiast przepisy Kodeksu postępowania cywilnego¹², a mianowicie treść jego art. 1046¹³. Jednak zmiana ta dotyczy roku 2018, a zatem wykracza poza analizowany okres.

Z kolei sprawy z tytułu naruszenia dóbr osobistych cechowała zmienna tendencja: lata 2004–2015 (kiedy było ich niespełna 10 tys.) charakteryzował dynamiczny wzrost ich wpływu, jednak w dwóch ostatnich latach objętych analizą zarysował się już znaczny spadek (o 17,3% w porównaniu z rokiem 2015).

Niejednoznaczna była też tendencja ze sprawami z tytułu umów ubezpieczenia: w pierwszych z analizowanych lat mieliśmy do czynienia ze wzrostem ich wpływu – początkowo był on umiarkowany, w latach 2013–2014 nabrał wyraźnego przyśpieszenia (odpowiednio: 24 i 30 tys.), w latach zaś następnych wahał się w granicach 25–33 tys.

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.), dalej także jako „k.c.”.

¹² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.), dalej „k.p.c.”.

¹³ Na skutek wejścia w życie ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych, ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2018 poz. 756). Zmiana polegała na rezygnacji z ograniczenia możliwości korzystania przez dłużnika z tymczasowego pomieszczenia do 6 miesięcy oraz obowiązku komornika, po upływie tego terminu, do zapewnienia dłużnikowi miejsca w noclegowni, schronisku lub innej placówce zapewniającej miejsca noclegowe.

Tabela 5. Główne kategorie spraw rozpoznawanych w postępowaniu procesowym (C) w sądach rejonowych

	Opróżnienia lokalu mieszkalnego	Z umów ubezpieczenia, z wyłączeniem wypadków komunikacyjnych ¹⁴	Odszkodowania z tytułu wypadków komunikacyjnych	Roszczenia				Odszkodowania za naruszenie dóbr osobistych ¹⁵
				z innych umów bankowych	z umowy pożyczki	z umowy przewozu	z weksla ¹⁶	
2002	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2004	33 976	bd	5889	bd	bd	bd	bd	1670
2005	32 403	1837	6595	569	bd	bd	bd	2357
2006	34 514	2213	7513	515	bd	bd	bd	2730
2007	30 115	2018	7196	668	bd	bd	bd	3040
2008	30 008	1800	6974	751	bd	bd	bd	3233
2009	31 813	1880	6465	1581	bd	bd	bd	3615
2010	34 510	2244	7864	2231	bd	bd	bd	4283
2011	34 494	3852	12 327	3212	3300	188	1473	6198
2012	34 077	24 025	17 077	34 824	28 388	12 814	2854	7370
2013	30 794	30 174	19 204	77 533	45 880	14 870	1316	7770
2014	28 231	25 639	20 186	96 307	110 745	14 370	3237	8591
2015	26 486	27 451	21 730	93 095	116 867	18 317	3421	9673
2016	21 368	33 133	25 098	106 448	126 210	24 424	9170	9036
2017	19 594	31 018	25 656	139 355	199 267	35 226	19 220	8003
	2,5% ¹⁷	4,0%	3,3%	17,8%	25,4%	4,5%	2,4%	1,0%
Wskaźnik dynamiki 2004-2017	57,7	1688,5	435,7	24491,2	6038,4	18737,2	1304,8	479,2

W sądach rejonowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym (por. tabela 6) rozpatrywano najczęściej sprawy wynikające z (innych) umów bankowych, przy czym dynamika wzrostu ich liczby była bardzo duża (blisko dziesięciokrotny wzrost). Na początku okresu objętego obserwacją takich spraw było nieco ponad 36 tys., na końcu zaś blisko 360 tys.

Około 20% stanowiły sprawy o roszczenia z tytułu umowy pożyczki. Ich wpływ cechowała również wyraźna tendencja wzrostowa (ponad 400%). Dane te (jak również te omawiane poniżej) traktować należy jednak z ostrożnością – z uwagi na niewielką liczbę obserwacji.

Udział pozostałych typów roszczeń był już nieporównanie mniejszy¹⁸. Zmiany w zakresie roszczeń dotyczących wykonania usługi, rękojmi i gwarancji można tłumaczyć wprowadzeniem

¹⁴ Symbol 014. Od 2015 z wyłączeniem spraw o symbolach: 014wk, 0140c, 014pz.

¹⁵ Na podstawie art. 448 k.c. – zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

¹⁶ Kategorie spraw: „z umowy pożyczki”, „z umowy przewozu”, „z weksla” są odrębnie rejestrowane od 2011 r.

¹⁷ Odsetki dla roku 2017 (zarówno w tej tabeli, jak i kolejnych) odnoszą się do udziału danej kategorii w ogólnej liczbie spraw z danego repertorium (w tym przypadku repertorium C).

¹⁸ Z uwagi na niske liczebności roszczenia na tle wykonania usługi nie będą odrębnie analizowane.

do Kodeksu cywilnego pojęcia konsumenta¹⁹, co być może zawężyło grono osób mogących być inicjatorem tego typu spraw²⁰.

Dwukrotny wzrost spraw o roszczenia z weksla w latach 2010–2017 można tłumaczyć m.in. wzrostem popularności weksla jako środka zabezpieczającego transakcję spowodowaną m.in. ułatwioną zbywalnością weksla przez indeksowanie, możliwością szybkiego uzyskania sądowego nakazu zapłaty wykonalnego natychmiast, przeniesieniem ciężaru dowodu w postępowaniu sądowym na pozwanego dłużnika oraz korzystnej dla wierzyciela regulacji kosztów sądowych w postępowaniu nakazowym – art. 19 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych²¹. Wzrost spraw o roszczenia z weksla należy rozpatrywać w kontekście wzrostu spraw o pożyczki. Zasadą jest bowiem, że pożyczki (zwłaszcza chwilówki) zabezpieczane są wekslem.

Znacznie (o ok. 35%) zmniejszył się natomiast wpływ spraw z tytułu roszczeń na tle umowy najmu lub dzierżawy, co z pewnością stanowi spore zaskoczenie. W analizowanym okresie nie zostały wprowadzone w Kodeksie cywilnym zmiany w regulacji umowy dzierżawy mogące wyjaśniać zaobserwowaną sytuację. Należy pamiętać, że co prawda przedmiotem dzierżawy mogą być zarówno rzeczy ruchome, jak i nieruchomości, jednak w praktyce ma ona zastosowanie głównie do nieruchomości rolnych, w związku z czym na spadek roszczeń z tytułu umowy dzierżawy wpływ może mieć ograniczenie udziału rolnictwa w strukturze gospodarki kraju. W praktyce najczęściej mamy do czynienia z najmem lokalu mieszkalnego, do którego – poza ogólnymi przepisami o najmie z Kodeksu cywilnego – stosuje się przepisy ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego²².

---

¹⁹ Przez dodanie ustawą z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2003 Nr 49, poz. 408) art. 22¹ k.c. W myśl tego artykułu (znowelizowanego następnie ustawą z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta, Dz. U. poz. 827), konsumentem jest osoba fizyczna dokonująca z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

²⁰ Poprzez dodanie ustawą z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 683 ze zm.) m.in. następujących artykułów: art. 556¹ § 2 k.c., art. k.c., art. 557 § 2 i § 3 k.c., art. 558 § 1 k.c.

²¹ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 300 ze zm.).

²² Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1234 ze zm.).

Tabela 6. Sprawy o roszczenia z umów ubezpieczenia, umów sprzedaży i innych umów rozpoznawane w postępowaniu nakazowym i upominawczym (Nc) w sądach rejonowych

	dotyczące wykonania usług, rekojmii i gwarancji ²³	z innych umów bankowych	z umowy najmu lub dzierżawy	z umowy pożyczki	z weksla ²⁴
2002	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd	bd	bd
2006	49 036	36 573	bd	bd	bd
2007	64 472	48 007	bd	bd	bd
2008	83 122	69 604	bd	bd	bd
2009	101 942	90 158	bd	bd	bd
2010	93 140	137 832	bd	bd	bd
2011	13 441	108 828	70 372	73 167	34 741
2012	4 234	75 151	72 906	94 825	40 744
2013	3 487	68 110	65 947	166 839	39 117
2014	2 363	172 244	63 553	334 718	44 766
2015	2 808	193 485	55 732	278 563	46 835
2016	2 188	258 143	47 867	320 658	66 512
2017	1 469	356 478	45 471	315 930	75 762
	0,1%	23,9%	3,0%	21,2%	5,1%
wskaźnik dynamiki 2006–2017	3,0	974,7	64,6	431,8	218,1

W strukturze nieprocesowych spraw cywilnych rozpatrywanych przez sądy rejonowe (por. tabela 7) zdecydowanie dominują protokoły o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przesłane przez inne sądy lub notariuszy, stanowiąc 3/4 wpływu. Podkreślenia wymaga ponadto ich bardzo duża – ponad trzykrotna – dynamika²⁵. Wraz ze wzrostem ilości spraw, w których poświadczenie nabycia spadku następuje w trybie notarialnego poświadczenia dziedziczenia, coraz częściej w toku takiej procedury składane są oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. W wyniku tego rzadziej dochodzi do przyjęcia spadku jedynie na podstawie upływu dla spadkobierców lub zapisobierców windykacyjnych terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c., a częściej oświadczenia takie są składane w sposób wyraźny bądź to przed sądem, bądź to przed notariuszem. Na taki stan rzeczy wpływ miało zapewne także upowszechnienie się w społeczeństwie wiedzy o skutkach niezłożenia oświadczeń woli o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w terminie, co z kolei prawdopodobnie było wynikiem szerokiego opisywania

²³ Od 2011 r. – dotyczy wszystkich rodzajów umów.

²⁴ Kategorie spraw: „z umowy najmu lub dzierżawy”, „z umowy pożyczki”, „z weksla” są rejestrowane od 2011 r.

²⁵ Z uwagi jednak na dość skromną liczbę obserwacji do tych danych podchodzić należy z dużą ostrożnością.

w środkach masowego przekazu zmian przepisów dotyczących odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe (por. ustawę z 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw²⁶).

Drugą – choć już nieporównanie mniejszą pod względem liczebności – kategorię stanowiły sprawy o otwarciu i ogłoszenie testamentu (niecałe 8%). Odnotować przy tym wypada dość spory (blisko 60%) wzrost ich wpływu. Przyczyny tego wzrostu można w pewnym stopniu wyjaśniać zmianami regulacji prawnej, a mianowicie wprowadzeniem ustawą z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw²⁷ do polskiego systemu prawa możliwości poświadczenia dziedziczenia, otwarcia i ogłoszenia testamentu także przed notariuszem. Na podstawie art. 652 zd. 2 k.p.c. notariusz odpis protokołu z otwarcia i ogłoszenia testamentu niezwłocznie przesyła sądowi. Jednakże do 2016 r. obie te sytuacje, tj. stwierdzenie praw do spadku w sądzie i przed notariuszem, były objęte jedną statystyką. Ich rozdzielenie w statystykach nastąpiło dopiero w 2017 r. Stąd też po zsumowaniu liczby spraw, w których nastąpiło otwarcie i ogłoszenie testamentu przed sądem oraz liczby spraw, w których nastąpiło otwarcie i ogłoszenie testamentu przed notariuszem, rosnącą łączną liczbę otwartych i ogłoszonych testamentów można traktować jako świadectwo wzrostu znaczenia prawa spadkowego w społeczeństwie oraz upowszechnienia się wiedzy zarówno o możliwości sporządzania testamentu, jak i o notarialnym poświadczeniu dziedziczenia. Można również postawić tezę, że wraz ze wzrostem świadomości prawnej oraz zamożności społeczeństwa zwiększyła się liczba testamentów. Tezy tej nie sposób jednak zweryfikować. Na podstawie danych statystycznych nie można bowiem oszacować liczby sporządzanych testamentów.

Pozostałe rodzaje spraw nieprocesowych rozpatrywanych przez sądy rejonowe, a mianowicie o przepadek rzeczy na podstawie prawa celnego oraz o stwierdzenie nabycia spadku rolnego stanowiły już znikomą część (odpowiednio: nieco ponad 3 i 2%) całego wpływu spraw rozpatrywanych w trybie nieprocesowym. Spadek liczby pierwszego rodzaju spraw od 2012 r. może się wiązać ze spadkiem przemytu i ogólnym spadkiem przestępczości w Polsce. Spadek liczby spraw, w których następuje sądowe stwierdzenie nabycia spadku, wynika wprost z, sygnalizowanego już wyżej, wprowadzenia do polskiego systemu prawnego w pierw instytucji notarialnego poświadczenia dziedziczenia w sprawach niespornych (na podstawie ustawy z 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw), a następnie zmiany przepisów jej dotyczących (ustawą z 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw²⁸). Regulacje te znacznie ułatwiły procedurę sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia (m.in. wprowadzając możliwość jego sporządzenia na podstawie projektu

²⁶ Dz. U. z 2015, poz. 539.

²⁷ Dz. U. Nr 181, poz. 1287. Ustawa weszła w życie w dniu 2 października 2008 r.

²⁸ Dz. U. 2015 poz. 1137. Ustawa weszła w życie 17 sierpnia 2015 r.

protokołu dziedziczenia). W ciągu kilku lat obowiązywania wskazanej regulacji „przyjęła się” ona w świadomości społecznej, stąd też coraz więcej osób z niej korzysta, kosztem sądowego stwierdzenia nabycia spadku (celem zresztą takiej zmiany było właśnie odciążenie sądów w tego typu sprawach).

Tabela 7. Sprawy rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym w sądach rejonowych (Ns)

	Stwierdzenie nabycia spadku (rolne)	Protokoły oświadczeń o przyjęciu/odrzuconiu spadku przesłane przez inne sądy lub notariuszy ²⁹	O otwarcie i ogłoszenie testamentu ³⁰
2002	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd
2004	28 682	bd	bd
2005	23 566	bd	bd
2006	23 388	bd	bd
2007	28 716	bd	bd
2008	27 754	bd	bd
2009	21 284	bd	bd
2010	17 152	bd	bd
2011	15 139	bd	14 323
2012	13 497	63 247	14 980
2013	12 477	93 083	15 302
2014	10 500	130 753	15 642
2015	10 381	168 996	16 565
2016	8 577	161 720	17 928
2017	6661	208 683 ³¹	22 657 ³²
	2,3%	70,9%	7,7%
wskaźnik dynamiki 2004-2017	23,2	329,9	158,2

W postępowaniu nakazowym i upominawczym – jak wynika z tabeli 8 – rozpatrywano najczęściej cztery rodzaje roszczeń, przy czym dominowały dwa: z umów bankowych oraz pożyczki.

Wpływ spraw z tytułu roszczeń wynikających z umów bankowych cechowała niejednorodna tendencja: wzrastał on dynamicznie do 2010 r., przez kolejne trzy lata – zmniejszył się,

²⁹ Ta kategoria spraw podlega rejestracji od 2012 r.

³⁰ Ta kategoria spraw podlega rejestracji od 2011 r.

³¹ Od 2017 r. sprawy dotyczące protokołów oświadczeń o przyjęciu/odrzuconiu spadku przesyłane przez sądy lub notariuszy są rejestrowane w Wykazie N.

³² Od 2017 r. sprawy o otwarcie i ogłoszenie testamentu są rejestrowane w wykazie N. W wykazie tym zostały wyróżnione sprawy dotyczące protokołów otwarcia i ogłoszenia testamentu przekazane przez notariusza (14 493).

zaś od 2014 r. pojawił się ponownie dynamiczny wzrost. W całym natomiast rozpatrywanym okresie wpływ tych spraw zwiększył się 10-krotnie.

Wprawdzie sprawy z tytułu umowy pożyczki (jak zresztą z pozostałych dwóch typów roszczeń) mają nieporównanie krótszą historię odrębnej rejestracji, to jednak dynamika ich wpływu też była spora: z nieco ponad 70 tys. w roku 2011 do 335 tys. w roku 2014. Wbrew jednak oczekiwaniom, kolejne lata cechowała już zmienna, spadkowo-wzrostowa tendencja.

Tabela 8. Sprawy rozpoznawane w postępowaniu nakazowym i upominawczym w sądach rejonowych (Nc)

	Roszczenia ³³			
	z innych umów bankowych	z umowy najmu lub dzierżawy	z umowy pożyczki	z weksła
2002	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd	bd
2006	36 573	bd	bd	bd
2007	48 007	bd	bd	bd
2008	69 604	bd	bd	bd
2009	90 158	bd	bd	bd
2010	137 832	bd	bd	bd
2011	108 828	70 372	73 167	34 741
2012	75 151	72 906	94 825	40 744
2013	68 110	65 947	166 839	39 117
2014	172 244	63 553	334 718	44 766
2015	193 485	55 732	278 563	46 835
2016	258 143	47 867	320 658	66 512
2017	356 478	45 471	315 930	75 762
	23,9%	3,0%	21,2%	5,1%
wskaźnik dynamiki 2006-2017	974,7	64,6	431,8	218,1

Do sądów rejonowych dość duży był wpływ spraw o nadanie klauzuli wykonalności (por. tabela 9). W poszczególnych latach (np. 2008-2009 oraz 2012-2013) cechowała go przy tym spora i nie do końca zrozumiała zmienność. W ostatnich latach objętych analizą zaznaczył się jednak blisko dwukrotny wzrost liczby ww. spraw.

³³ Wymienione w tabeli kategorie spraw: „z umowy najmu lub dzierżawy”, „z umowy pożyczki”, „z weksła”, podlegają odrębnej rejestracji od 2011 r.

Tabela 9. Sprawy o nadanie klauzuli wykonalności³⁴ rozpoznawane w sądach rejonowych (Co³⁵)

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	33 486	100,0
2005	26 834	80,1
2006	39 897	148,7
2007	38 998	97,7
2008	48 298	123,8
2009	74 156	153,5
2010	110 470	149,0
2011	77 904	70,5
2012	93 369	119,9
2013	155 191	166,2
2014	142 847	92,0
2015	206 536	144,6
2016	196 637	95,2
2017	372 751	189,6
	62,4%	–
wskaźnik dynamiki 2004–2017		1113,2

W I instancji sądy okręgowe rozpoznają sprawy z zakresu prawa geologicznego i górniczego (CG-C) – 200–300 spraw rocznie (najwięcej w roku 2017 – 246 spraw, najmniej w 2015 – 141 spraw). Sprawy te są rejestrowane w statystykach od 2005 r.

W II instancji sądy okręgowe rozpoznają także inne sprawy cywilne (Co). Rejestracja tego rodzaju spraw ma miejsce od 2006 r. Liczba innych spraw cywilnych była różna w analizowanym okresie. Trudno więc ustalić jakąkolwiek tendencję. W 2006 r. zarejestrowano 211 spraw tego rodzaju, w kolejnym natomiast 1052, w 2008 r. – 267. Systematyczny wzrost zarysował się więc w latach 2013–2017 – z 463 do 799 spraw.

³⁴ Z wyłączeniem spraw dotyczących bankowych i europejskich tytułów egzekucyjnych. Od 2017 r. w sprawozdaniach statystycznych funkcjonuje jako kategoria „O nadanie klauzuli wykonalności”.

³⁵ W szczególności: o odtworzenie akt, o wyłączenie sędziego, jeżeli wniosek został przekazany z innego wydziału lub sądu, o zwolnienie od kosztów sądowych (także w postępowaniu wieczystoksięgowym), podlegających rozpoznaniu w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym, w tym wniosków dotyczących Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego, ze skargi na czynności komornika, rejestracji protokołów i wniosków przeznaczonych dla innych sądów lub dla sądu właściwego, lecz zgłoszonych przed wytoczeniem powództwa, wniosków o wyjawienie majątku, o nadanie klauzuli wykonalności oraz wniosków stron o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem w sprawach, w których zawarta została umowa o mediację (zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej).

Tabela 10. Sprawy cywilne rozpatrywane najczęściej w sądach okręgowych

		W I INSTANCJI						W II INSTANCJI				
		Ogółem	procesowe (C)	nieprocesowe (Ns) ³⁶	rejestrowe (Ns rej)	nakazowe i upominawcze (Nc) ³⁷	pozostałe (Co) ³⁸	Ogółem	procesowe apelacyjne (Ca)	w postępowaniu uproszczonym (C-upr) ³⁹	apelacyjne rodzinne (RC)	zażalenkowe (Cz)
2002	N	249 971	126 782	10 667	bd	17 182	bd	bd	41 022	0	bd	bd
	%	100,0	50,7	4,3	–	6,9	–	–	–	–	–	–
2003	N	269 314	133 732	12 932	bd	20 102	10 619	bd	41 780	0	bd	45 363
2004	N	327 837	177 298	12 679	bd	19 458	11 997	bd	45 161	0	bd	51 477
2005	N	310 150	165 162	11 310	bd	9384	10 990	bd	45 883	0	bd	56 341
2006	N	281 211	134 132	12 472	7759	6819	11 198	bd	46 509	25 250	8179	58 560
2007	N	171 173	130 636	12 379	10 778	5361	11 815	98 042	44 378	25 594	7218	49 629
2008	N	172 638	134 754	12 012	8200	5665	11 751	94 036	43 435	24 428	7115	47 403
2009	N	176 477	134 659	12 835	7759	8526	12 513	102 100	46 346	24 629	8744	51 998
2010	N	176 953	131 560	14 894	8336	9631	12 347	107 738	49 019	26 535	9324	53 926
2011	N	179 264	133 932	14 308	8279	10 325	12 194	112 789	49 679	26 172	9439	58 066
2012	N	187 289	137 574	15 502	8620	12 419	12 903	122 524	53 775	29 204	9627	62 494
2013	N	193 569	142 549	15 594	8526	13 553	13 112	130 129	55 787	30 114	9907	65 656
2014	N	192 899	138 084	18 605	8957	14 522	12 502	136 110	56 374	31 709	9129	68 329
2015	N	186 864	133 252	16 360	8957	15 340	12 793	144 456	60 136	35 179	8833	71 166
2016	N	203 898	136 074	16 633	9407	27 452	14 142	145 890	61 608	36 740	8474	73 295
2017	N	205 074	136 953	17 252	11 123	25 388	14 049	145 141	60 944	36 453	8095	72 647
	%	100,0	66,8	8,4	5,4	12,4	6,9	100,0	42,0	25,1	5,6	50,1
wskaźnik dynamiki 2002–2017		82,0	108,0	161,7	143,4	147,8	132,3	148,0	148,6	144,4	99,0	160,1

³⁶ Z wyłączeniem spraw rejestrowych.³⁷ Również europejskie postępowanie nakazowe.³⁸ Od 2005 r. sprawy te są rejestrowane także w kategorii „Aco-ogólne”.³⁹ Od 2017 r. sprawy te są rejestrowane w kategorii „C+C-upr”.

Tabela 11. Sprawy cywilne rozpatrywane najczęściej w sądach okręgowych w II instancji

		procesowe z wyłączeniem rodzinnych (C)	procesowe rodzinne (RC)	nieprocesowe z wyłączeniem rodzinnych (Ns)	nieprocesowe rodzinne (RNs)	z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (RNs)	opiekuniczne (Nsm)	opiekuniczne z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (Nsm)	nietletnich	nieprocesowe z wyłączeniem rodzinnych
2002	N	bd	bd	bd	bb	bd	bd	bd	bd	bd
2003	N	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2004	N	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2005	N	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2006	N	23 958	3261	7736	472	81	1524	4	826	8179
2007	N	19 345	2830	6929	326	78	1595	25	808	7218
2008	N	18 043	2920	6883	389	128	1774	26	644	7115
2009	N	18 934	3658	7553	362	86	2094	6	725	8744
2010	N	20 494	4114	8386	506	88	2010	8	705	9324
2011	N	23 114	4697	8714	462	86	2462	10	724	9439
2012	N	25 002	5727	9000	479	141	2950	50	675	9627
2013	N	29 935	6115	8798	638	128	3285	15	655	9907
2014	N	28 082	6408	8479	668	138	3827	13	521	9129
2015	N	29 440	6640	8366	478	128	4437	22	441	8833
2016	N	31 531	6853	8064	468	133	4640	35	511	8474
2017	N	29 128	7035	8150	433	143	5071	35	501	8095
	%	20,1	4,8	5,6	0,3	0,1	3,5	0,0	0,3	5,6
wskaźnik dynamiki 2006-2017		121,6	215,7	105,4	91,7	176,5	332,7	875	60,7	99

Przed sądami okręgowymi w postępowaniu procesowym zdecydowanie najczęściej rozpatrywane były sprawy o rozwód (por. tabela 12): stanowiły one 2/3 całego wpływu do tych sądów. W pewnym sensie wbrew oczekiwaniom, spraw rozwodowych nie przybywa – ich wpływ utrzymuje się w ostatnich latach na stabilnym poziomie około 90 tys. W zakresie prawa rozwodowego zmiany dotyczyły przede wszystkim modelu rozstrzygnięcia o władzy rodzicielskiej. Nie powinny one mieć jednak wpływu na liczbę spraw rozwodowych, a także separacyjnych. Unormowania dotyczące unieważnienia małżeństwa, ustalenia nieistnienia małżeństwa oraz rozwiązania przysposobienia nie zmieniały się.

Z kolei najwyraźniej przemija moda na separacje. W szczytowym roku 2004 wpływ tych spraw wynosił 22 tys., w kolejnych latach jednak zaznaczył się ich systematyczny spadek, do poziomu nieco ponad 3 tys. (tj. o ponad połowę w całym analizowanym okresie).

O wiele już mniejszy był także wpływ spraw o ochronę dóbr osobistych. Szczytowy w tej mierze był rok 2013, kiedy to do sądów okręgowych wpłynęło ich 6,5 tys. W kolejnych

latach miał miejsce wyraźny spadek liczby tych spraw i w roku 2017 było ich już przeszło dwukrotnie mniej.

Stosunkowo najmniej (początkowo kilkaset, począwszy zaś od roku 2011 1–2 tys.) było spraw o odszkodowanie za naruszenie dóbr osobistych prowadzonych na podstawie art. 448 k.c. Ich wpływ cechuje jednak bardzo silny trend wzrostowy: w rozpatrywanym okresie liczba tych spraw zwiększyła się aż dziesięciokrotnie.

Tabela 12. Sprawy procesowe cywilne rozpoznawane najczęściej w sądach okręgowych (C)

	Rozwód	Separacja	Ochrona dóbr osobistych	Odszkodowania za naruszenie dóbr osobistych na podstawie art. 448 k.c. ⁴⁰
2002	83 115	7150	bd	bd
2003	86 330	7020	bd	bd
2004	106 084	22 674	2408	171
2005	101 390	19 142	2770	197
2006	88 148	10 454	2499	344
2007	95 220	8534	2381	419
2008	97 075	7397	2583	642
2009	93 828	6313	2702	824
2010	91 377	5881	2953	948
2011	91 616	5516	2998	1038
2012	90 933	5078	3005	1535
2013	90 885	4517	6593	2144
2014	89 791	4029	3986	2866
2015	86 963	3554	2732	2762
2016	89 135	3807	2831	2245
2017	88 361	3337	2719	1865
	64,5%	2,4%	2,0%	1,4%
wskaźnik dynamiki w latach 2002–2017	106,3	46,7	112,9	1090,6

Zwiększył się również dość znacznie wpływ spraw o ubezwłasnowolnienie (zob. tabela 13). Na początku analizowanego okresu ich liczba kształtowała się w granicach 9 tys., pod koniec zaś – 13–14 tys. (wzrost o przeszło połowę).

⁴⁰ Tj. zadośćuczynienie za naruszenie dobra osobistego („W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Przepis art. 445 § 3 stosuje się.”).

Tabela 13. Sprawy o ubezwłasnowolnienie rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym w sądach okręgowych (Ns)

	N	Wskaźnik dynamiki w poszczególnych latach
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	bd	–
2005	bd	–
2006	9104	100,0
2007	9822	107,9
2008	9985	101,7
2009	10 725	107,4
2010	11 293	105,3
2011	11 681	103,4
2012	12 983	111,1
2013	12 999	100,1
2014	13 528	104,1
2015	13 600	100,5
2016	13 979	102,8
2017	14 691	105,1
	85,2%	–
wskaźnik dynamiki 2006–2017		161,4

W sądach okręgowych najczęściej rejestrowano fundusze inwestycyjne (zob. tabela 14), przy czym ich liczba rokrocznie zwiększała się: z poziomu 800 w roku 2005 do 7 tys. w roku 2017, a więc blisko dziewięciokrotnie. Odmienna zgoła była dynamika rejestracji tytułów prasowych. W szczytowym w tej mierze roku 2007 rejestrowano ich ponad 9 tys., w następnym zaś latach coraz mniej, do poziomu niecałych 4 tys. w roku 2017., tj. mniej o 1/5.

Tabela 14. Sprawy rejestrowe rozpatrywane najczęściej w sądach okręgowych (NS-rej)⁴¹

	Prasa		Fundusze Inwestycyjne	
	N	wskaźnik dynamiki w poszczególnych latach	N	wskaźnik dynamiki w poszczególnych latach
2002	bd	–	bd	–
2003	bd	–	bd	–
2004	4587	100,0	bd	–
2005	4928	107,4	798	100,0
2006	6679	135,5	913	114,4
2007	9419	141,0	1218	133,4
2008	6816	72,4	1261	103,5
2009	5686	83,4	1912	151,6
2010	6455	113,5	1740	91,0
2011	6154	95,3	2005	115,2
2012	5982	97,2	2495	124,4
2013	5065	84,7	3311	132,7
2014	4845	95,7	3928	118,6
2015	5166	106,6	3651	92,9
2016	4783	92,6	4462	122,2
2017	3967	82,9	7023	157,4
	35,7%	–	63,1%	–
wskaźnik dynamiki 2004–2017		86,5		880,1

Spośród pozostałych spraw nieprocesowych rozpatrywanych najczęściej przez sądy okręgowe (por. tabela 15) wypada zwrócić uwagę na zwolnienie od kosztów sądowych oraz uznanie orzeczenia sądu zagranicznego. Te pierwsze charakteryzował silny trend wzrostowy: w roku 2007 było ich zaledwie niespełna 300, w roku zaś 2017 – ośmiokrotnie więcej (ponad 2 tys.). Sporą natomiast dynamikę spadkową (o 60%) odnotowujemy w przypadku uznania wyroku sądu zagranicznego: w roku 2004 wpływ tych spraw przekraczał 4 tys., zaś w roku 2017 już tylko nieco ponad półtora tysiąca.

⁴¹ W rejestrze tym są rejestrowane również wnioski dotyczące partii i funduszy emerytalnych. Stanowią one niewielki odsetek wszystkich wniosków podlegających rejestracji. Dla przykładu w 2017 r. w Ns-rej zarejestrowano łącznie 11 123 wnioski, w tym tylko 79 dotyczących partii i 54 dotyczących funduszy emerytalnych. Dane prezentowane w tabeli dotyczą wniosków o dokonanie rejestracji, dalsze wpisy lub wykreślenia.

Tabela 15. Najczęstsze z pozostałych spraw nieprocesowych rozpoznawane przez sądy okręgowe (Co/ACo⁴²)

	O zwolnienie kosztów sądowych ⁴³	Uznanie orzeczenia sądu zagranicznego ⁴⁴
2002	bd	bd
2003	bd	bd
2004	bd	4021
2005	bd	3416
2006	278	3253
2007	364	3379
2008	389	3016
2009	372	2762
2010	499	2385
2011	1030	2241
2012	1109	2010
2013	1449	1871
2014	1350	1627
2015	1398	1602
2016	2163	1972
2017	2331	1651
	16,6%	11,8%
wskaźnik dynamiki 2006-2017	838,5	41,1

W postępowaniu uproszczonym w sądach okręgowych (por. tabela 16) rozpatrywane były m.in. sprawy z umowy pożyczki: w roku 2017 było ich ponad 2700. Odnotować przy tym wypada olbrzymi (osiemnastokrotny) wzrost ich wpływu⁴⁵.

⁴² „ACo” dla innych spraw cywilnych rozpoznawanych według przepisów o procesie, niepodlegających wpisaniu do repertorium ACa” lub „ACz”.

⁴³ Od 2012 r. w sprawozdaniach statystycznych zmiana na „i/lub ustanowienie radcy prawnego/adwokata”.

⁴⁴ Od 2010 w sprawozdaniach statystycznych zmiana na „uznanie orzeczenia sądu państwa obcego”.

⁴⁵ Z uwagi jednak na niewielką liczbę obserwacji, jak i stosunkowo skromne liczebności, do poczynionych ustaleń podchodzić należy z ostrożnością.

Tabela 16. Pozostałe sprawy procesowe rozpoznawane najczęściej w postępowaniu uproszczonym w sądach okręgowych (C i C-upr)

	Odszkodowania z tytułu wypadków komunikacyjnych	Z umów ubezpieczenia, z wyłączeniem wypadków komunikacyjnych ⁴⁶	Roszczenia		
			z innych umów bankowych	z umowy sprzedaży ⁴⁷	z umowy pożyczki ⁴⁸
2002	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd	bd	bd
2006	1069	478	79	bd	bd
2007	1196	860	105	bd	bd
2008	1140	812	119	bd	bd
2009	1045	752	128	bd	bd
2010	1008	698	184	bd	bd
2011	1405	729	273	177	152
2012	1996	1029	380	631	589
2013	2483	1204	651	806	908
2014	2628	1286	1462	964	960
2015	2056	1612	2175	1135	2355
2016	1195	2199	2618	1209	2485
2017	603	2281	2500	1076	2736
	1,7%	6,3%	6,9%	3,0%	7,5%
wskaźnik dynamiki 2006–2017	56,4	477,2	3164,6	607,9	1800,0

Dużą dynamiką cechował się również wpływ spraw wynikających z umów bankowych: w roku 2006 było ich zaledwie nieco ponad 70, w roku zaś 2017 już 2500, co oznacza ponad trzykrotny wzrost.

Dość duża dynamika charakteryzuje również sprawy wynikające z umów ubezpieczenia⁴⁹. W roku 2017 było ich nieco ponad 2200, co oznacza blisko pięciokrotny wzrost w porównaniu z rokiem 2006 (niespełna 500)⁵⁰.

W drugoinstancyjnym postępowaniu procesowym sądy okręgowe rozpatrują coraz mniej spraw alimentacyjnych (por. tabela 17), co z pewnością jest godne zasygnalizowania. Tendencja spadkowa jest przy tym bardzo wyraźna: w 2006 r. wpływ takich spraw wynosił niespełna 7500, w roku zaś 2017 już tylko nieco ponad 2600, tj. o blisko 2/3 mniej.

⁴⁶ Symbol 014. Od 2015 r. z wyłączeniem spraw o symbolu: 014wk, 014oc, 014pz.

⁴⁷ Ta kategoria spraw jest odrębnie rejestrowana od 2011 r.

⁴⁸ Wymienione w tabeli kategorie spraw: „z umowy sprzedaży”, „z umowy pożyczki” są odrębnie rejestrowane od 2011 r.

⁴⁹ Z wyłączeniem ubezpieczeń komunikacyjnych.

⁵⁰ Ze względu na niskie liczebności pozostałe rodzaje spraw zawarte w tabeli 17 nie będą odrębnie analizowane.

Tabela 17. Sprawy o alimenty⁵¹ rozpoznawane w postępowaniu procesowym (RC) w sądach okręgowych w II instancji

	N	wskaźniki dynamiki w poszczególnych latach
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	bd	–
2005	bd	–
2006	7 437	100,0
2007	6 573	88,4
2008	6 396	97,3
2009	7 806	122,0
2010	8 268	105,9
2011	3 113	37,7
2012	2 923	93,9
2013	3 123	106,8
2014	2 921	93,5
2015	2 784	95,3
2016	2 750	98,8
2017	2 675	97,3
	38,0%	–
wskaźnik dynamiki w latach 2006–2017		36,0

W postępowaniu nieprocesowym zwiększał się natomiast – o 40% – wpływ spraw o zasiedzenie (por. tabela 18). Na początku analizowanego okresu było ich nieco ponad 1000, na końcu zaś ponad 1600.

⁵¹ Od 2011 sprawy te są rejestrowane w kategorii „Alimenty orzeczono”.

Tabela 18. Sprawy o zasiedzenie rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym (z wyłączeniem spraw rodzinnych) w sądach okręgowych (Ns)

	N	wskaźniki dynamiki w poszczególnych latach
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	bd	–
2005	bd	–
2006	1127	100,0
2007	1111	98,6
2008	1126	101,4
2009	1211	107,5
2010	1387	114,5
2011	1414	101,9
2012	1542	109,1
2013	1546	100,3
2014	1480	95,7
2015	1543	104,3
2016	1661	107,6
2017	1612	97,0
	19,8%	–
wskaźnik dynamiki w latach 2006–2017		143,0

Kolejne punkty tego podrozdziału poświęcone są wybranym rodzajom spraw cywilnych: o ochronę dóbr osobistych, o ubezwłasnowolnienie, o roszczenia z tytułu umów bankowych i umów pożyczki, oraz o wydanie klauzuli wykonalności.

2.1.1. Sprawy o ochronę dóbr osobistych

Wpływ spraw o ochronę dóbr osobistych – jak już wcześniej sygnalizowano – zarówno w sądach rejonowych, jak i okręgowych istotnie zwiększał się (por. tabela 19).

W sądach rejonowych w roku 2004 ich liczba wynosiła nieco ponad 1600, w roku 2017 – prawie pięciokrotnie więcej (8 tys.). Niewiele natomiast (kilkanaście procent) zwiększył się wpływ spraw o ochronę dóbr osobistych w sądach okręgowych.

Z kolei jednak liczba spraw o odszkodowanie za ich naruszenie rosła w analizowanym okresie wprost lawinowo: na jego początku ich wpływ wynosił zaledwie 171, na końcu zaś już ponad 1800.

W analizowanym okresie został rozszerzony katalog dóbr osobistych – zarówno orzecznictwo, jak i doktryna udzieliły ochrony nowym, niewymienionym w art. 23 k.c. dobrom

osobistym⁵²), na co niewątpliwy wpływ miał rozwój technologiczny (np. rozwój sieci internetowej). Zwiększyła się również wysokość zadośćuczynienia. W związku z tym, że przepisy Kodeksu cywilnego nie wskazują sposobu ustalania wysokości zadośćuczynienia za doznaną krzywdę⁵³, orzecznictwo wyjaśnia, co należy rozumieć pod pojęciem „odpowiedniości”⁵⁴, w szczególności gdy naruszonym dobrem jest zdrowie. Ponadto Sąd Najwyższy przyjął również stanowisko, że ten sam czyn niedozwolony może wyrządzić krzywdę różnym osobom. Dopuszczył także kumulację roszczeń przewidzianych w art. 488 k.c.⁵⁵, tj. świadczeń wzajemnych. Orzecznictwo Sądu Najwyższego potwierdziło też niezależność możliwości zasądzenia zadośćuczynienia pieniężnego od odszkodowania zasądzonego wcześniej na podstawie art. 446 § 3 k.c., tj. w przypadku pogorszenia sytuacji życiowej członków rodziny wskutek śmierci. Zwiększyła się również liczba ubezpieczonych dobrowolnie, co przekłada się na większą liczbę spraw przeciwko ubezpieczycielom w przypadkach, w których naruszenie dóbr osobistych wynikało z jednego ze zdarzeń wskazanych w ubezpieczeniu. Art. 448 k.c. gwarantuje natomiast przyznawanie zadośćuczynienia dla członków najbliższej rodziny zmarłego⁵⁶. Zmienił się charakter środka ochrony z represyjnego na kompensacyjny.

Do krajowych przepisów zostały wprowadzone nowe regulacje, mogące stanowić podstawę dla dochodzenia swoich praw w oparciu o konstrukcję dóbr osobistych. Wśród tych regulacji należy przykładowo wymienić wprowadzenie do Kodeksu karnego przepisu art. 190a⁵⁷, penalizującego uporczywe nękanie i kradzież tożsamości.

Zmiany nastąpiły również w zakresie prawa pracy. Do Kodeksu pracy zostały bowiem wprowadzone regulacje dotyczące mobbingu, dyskryminacji i równego traktowania w zatrudnieniu.

⁵² Zob. m.in. wyrok SN z 25 maja 2011 r., II CSK 537/10, LEX nr 846563. Zgodnie z uzasadnieniem wyroku: „Prawu polskiemu nie jest znany wyczerpujący katalog dóbr osobistych i z tego względu wraz ze zmianami stosunków społecznych mogą powstawać i zanikać pewne dobra osobiste”.

⁵³ Pokrzywdzony może żądać – na podstawie art. 24 § 1 zd. 3 k.c. – „odpowiedniej sumy pieniężnej”.

⁵⁴ Por. m.in. wyrok SN z dnia 28 września 2001 r., III CKN 427/00, LEX nr 52766; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 26 kwietnia 2013 r., I ACA 1467/12, LEX nr 1321976.

⁵⁵ Uchwała SN (7) z dnia 9 września 2009 r., III CZP 31/08, OSNC 2009, nr 3, poz. 36: „W razie naruszenia dobra osobistego kumulacja roszczeń przewidzianych w art. 448 k.c. jest dopuszczalna”.

⁵⁶ Por. wyroki Sądu Apelacyjnego w Gdańsku: z dnia 23 września 2005 r., I ACA 554/05, LEX nr 193128 i z dnia 14 grudnia 2007 r. I ACA 1137/07, LEX nr 466366.

⁵⁷ Przepis ten został dodany przez art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. Nr 72, poz. 381), która weszła w życie dnia 6 2011 r.

Tabela 19. Sprawy o ochronę dóbr osobistych rozpoznawane w postępowaniach procesowych w sądach rejonowych i okręgowych⁵⁸

	Sądy rejonowe	Sądy okręgowe	
	odszkodowanie za naruszenie dóbr osobistych ⁵⁹	ochrona dóbr osobistych	odszkodowania za naruszenie dóbr osobistych
2002	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd
2004	1 670	2 408	171
2005	2 357	2 770	197
2006	2 730	2 499	344
2007	3 040	2 381	419
2008	3 233	2 583	642
2009	3 615	2 702	824
2010	4 283	2 953	948
2011	6 198	2 998	1 038
2012	7 370	3 005	1 535
2013	7 770	6 593	2 144
2014	8 591	3 986	2 866
2015	9 673	2 732	2 762
2016	9 036	2 831	2 245
2017	8 003	2 719	1 865
	1,0%	2,0%	1,4%
wskaźnik dynamiki 2004–2017	479,2	112,9	1090,6

⁵⁸ „Właściwość rzeczowa sądu w przypadku żądania zasądzenia zadośćuczynienia będzie zależeć od wartości dochodzonego roszczenia, przy czym w razie jednoczesnego żądania i odszkodowania, i zadośćuczynienia wartości tych roszczeń będą się sumować. Jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekroczy 75 tys. zł, właściwy do dochodzenia zadośćuczynienia będzie sąd rejonowy, gdy zaś będzie kwotą tę przekraczać – sąd okręgowy. Sąd okręgowy jako pierwsza instancja będzie zaś zawsze właściwy rzeczowo, gdy pokrzywdzony będzie domagał się zadośćuczynienia obok żądania ochrony dóbr osobistych na podstawie art. 24 k.c., zgodnie z treścią art. 17 § 1 pkt 1 k.p.c.”, za: E. Mika, Zadośćuczynienie za krzywdę na gruncie kodeksu cywilnego – aspekty praktyczne, Temidium.pl, 17.09.2014 [dostęp: 19.11.2018], https://www.temidium.pl/arttykul/zado-suczynienie_za_krzywde_na_gruncie_kodeksu_cywilnego_aspekty_praktyczne-287.html.

⁵⁹ Na podstawie art. 448 k.c. – zadośćuczynienie za doznana krzywdę.

2.1.2. Sprawy o ubezwłasnowolnienie

W sądach okręgowych zwiększał się również dość znacznie wpływ spraw o ubezwłasnowolnienie (por. tabela 13). W roku 2006 spraw takich było nieco ponad 9 tys., w jedenaście lat później już blisko 15 tys., ich liczba wzrosła zatem o ponad połowę. W analizowanym okresie nie zaobserwowano zmian w przepisach prawa, mogących wyjaśnić te różnice. Stały i systematyczny wzrost liczby wniosków o ubezwłasnowolnienie może mieć zatem przyczyny demograficzne i społeczne.

Po pierwsze, może być to związane ze zmieniającą się strukturą wiekową Polaków. „Starczenie się” społeczeństwa powoduje wzrost częstości występowania chorób skutkujących demencją i przekłada się na wzrost liczby wniosków o ubezwłasnowolnienie.

Po drugie zaś, dostrzeżona tendencja może wynikać ze stopniowego wzrostu zamożności społeczeństwa. Ubezwłasnowolnienie jest instytucją celową, orzecaną w interesie osoby chorej. Potrzeba ubezwłasnowolnienia, dająca opiekunowi lub kuratorowi (w większości przypadków) uprawnienie do reprezentacji i zarządu majątkiem ubezwłasnowolnionego pojawia się najczęściej w przypadkach, gdy istnieją składniki majątkowe, którymi trzeba zarządzać.

Podobne uwarunkowania, do tych wskazywanych wyżej i dotyczących spraw o ubezwłasnowolnienie, mogą mieć również zmiany w liczbie spraw o umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym osoby chorej psychicznie (art. 23⁶⁰ i 29⁶¹ ustawy o ochronie zdrowia psychicznego⁶², tj. odpowiednio: przyjęcie do szpitala psychiatrycznego bez zgody pacjenta oraz przyjęcie do szpitala psychiatrycznego w trybie wnioskowym) oraz spraw o umieszczenie

⁶⁰ Art. 23: 1. Osoba chora psychicznie może być przyjęta do szpitala psychiatrycznego bez zgody wymaganej w art. 22 tylko wtedy, gdy jej dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że z powodu tej choroby zagraża bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób.

2. O przyjęciu do szpitala osoby, o której mowa w ust. 1, postanawia lekarz wyznaczony do tej czynności po osobistym jej zbadaniu i zasięgnięciu w miarę możliwości opinii drugiego lekarza psychiatry albo psychologa.

3. Lekarz, o którym mowa w ust. 2, jest obowiązany wyjaśnić choremu przyczyny przyjęcia do szpitala bez zgody i poinformować go o jego prawach.

4. Przyjęcie do szpitala, o którym mowa w ust. 1, wymaga zatwierdzenia przez ordynatora (lekarza kierującego oddziałem) w ciągu 48 godzin od chwili przyjęcia. Kierownik szpitala zawiadamia o powyższym sąd opiekuńczy miejsca siedziby szpitala w ciągu 72 godzin od chwili przyjęcia.

5. Czynności, o których mowa w ust. 2, 3 i 4, odnotowuje się w dokumentacji medycznej.

⁶¹ Art. 29: 1. Do szpitala psychiatrycznego może być również przyjęta, bez zgody wymaganej w art. 22, osoba chora psychicznie:

1) której dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że nieprzyjęcie do szpitala spowoduje znaczne pogorszenie stanu jej zdrowia psychicznego, bądź

2) która jest niezdolna do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a uzasadnione jest przewidywanie, że leczenie w szpitalu psychiatrycznym przyniesie poprawę jej stanu zdrowia.

2. O potrzebie przyjęcia do szpitala psychiatrycznego osoby, o której mowa w ust. 1, bez jej zgody, orzeka sąd opiekuńczy miejsca zamieszkania tej osoby - na wniosek jej małżonka, krewnych w linii prostej, rodzeństwa, jej przedstawiciela ustawowego lub osoby sprawującej nad nią faktyczną opiekę.

3. W stosunku do osoby objętej oparciem społecznym, o którym mowa w art. 8, wniosek może zgłosić również organ do spraw pomocy społecznej.

⁶² Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1878).

w domu pomocy społecznej – w których obserwowana jest nieznaczna tendencja wzrostowa (por. tabela 20).

Tabela 20. Sprawy dotyczące ochrony zdrowia psychicznego rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym w sądach rejonowych (RNs-psych)

	umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym		umieszczenie w domu pomocy społecznej
	bez zgody osoby chorej psychicznie	bez zgody osoby chorej psychicznie na wniosek	
2002	13 101	2065	1896
2003	12 240	2318	2426
2004	12 800	2436	2028
2005	13 044	2552	2362
2006	13 654	2668	3149
2007	14 345	2664	3324
2008	14 984	2851	3853
2009	14 991	2832	3794
2010	14 904	2807	3813
2011	15 370	3257	4061
2012	15 266	3517	4284
2013	15 807	3841	4660
2014	16 484	3980	4833
2015	16 357	4042	5140
2016	16 537	4024	5601
2017	17 307	4226	6054
	46,2%	11,3%	16,2%

2.1.3. Sprawy o roszczenia z tytułu umów bankowych oraz umów pożyczki

W strukturze spraw wynikających z umów bankowych oraz pożyczki (por. tabela 21) niepełna połowę stanowiły sprawy z tzw. innych umów bankowych. Ich wpływ charakteryzowała ponadto bardzo wysoka dynamika wzrostowa. Na początku analizowanego okresu było ich niespełna 500, pod koniec zaś już 12-14 tys., co oznacza aż dwudziestosiedmiokrotny wzrost.

Tabela 21. Sprawy o roszczenia z tytułu umów bankowych oraz umów pożyczki rozpoznawane w sądach okręgowych

	Roszczenia			
	z innych umów bankowych (C)	z umowy pożyczki (C)	z innych umów bankowych (Nc)	z umowy pożyczki (Nc)
2002	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd
2004	175	bd	bd	bd
2005	120	bd	bd	bd
2006	126	bd	443	bd
2007	159	bd	405	bd
2008	96	bd	247	bd
2009	189	bd	592	bd
2010	179	bd	779	bd
2011	333	500	1050	785
2012	515	698	1332	914
2013	1234	886	1600	1022
2014	2042	950	2259	966
2015	3108	888	3236	1050
2016	6393	919	13 982	1512
2017	10 589 ⁶³	998	12 049	1371
	7,7%	0,7%	47,5%	5,4%
wskaźnik w latach 2004–2017	6050,9	199,6	2719,9	174,6

W strukturze spraw z tytułu umów bankowych i pożyczki wpływających do sądów rejonowych (por. tabela 22) najliczniejsze są roszczenia wynikające z umowy pożyczki (stanowią one 1/4 ich ogółu). Podobnie jak w sądach okręgowych, cechuje je niezmiernie wysoka dynamika wzrostowa (sześćdziesięciokrotna). Gwoli ilustracji: na początku odrębnej rejestracji tych spraw było zaledwie 3300, w roku zaś 2017 już blisko 200 tys.

Bez mała dziesięciokrotnie wzrósł również wpływ spraw w postępowaniu nakazowym i upominawczym wynikających z tytułu (innych) umów bankowych. W roku 2006 było ich ponad 36 tys. w roku zaś 2017 już ponad 350 tys.

Najbardziej jednak spektakularny wzrost wpływu nastąpił w przypadku spraw procesowych wynikających z innych umów bankowych: w roku 2005 było ich nieco ponad 500, w roku zaś 2017 – ponad 140 tys. (prawie dwustupięćdziesięciokrotny wzrost).

⁶³ Od 2017 roku w sprawozdaniach statystycznych sprawy dotyczące denominacji/indeksowania do franka szwajcarskiego podlegają odrębnej rejestracji. W 2017 roku wśród ogółu 10 589 spraw o roszczenia z innych umów bankowych 1388 dotyczyło „frankowiczów”.

Na tym tle czterokrotny wzrost wpływu nieprocesowych spraw na tle roszczeń z tytułu umowy pożyczki jawi się jako wręcz umiarkowany, choć w liczbach bezwzględnych też robi wrażenie. W ostatnim roku objętym analizą spraw takich było ponad 3 15 tys.

Jako wyjaśnienie zaobserwowanych różnic można wskazać kilka czynników. Pierwszym jest nowelizacja art. 13 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, określającego wysokość opłaty stosunkowej w sporach dotyczących czynności bankowych⁶⁴.

Drugim jest spread walutowy. W przypadku kredytów denominowanych banki uzurpowały sobie prawo do żądania, aby opłata w walucie obcej dokonywana była za pośrednictwem banku, który udzielał kredytu. W 2011 r. została wprowadzona zmiana do ustawy Prawo bankowe⁶⁵ (dodano ust. 3 do art. 69). W myśl nowej regulacji spłata rat kapitałowo-odsetkowych lub przedterminowa spłata pełnej lub częściowej kwoty kredytu może nastąpić bezpośrednio w walucie obcej.

Trzecim czynnikiem jest benchmark frankowy. Konsument (w odróżnieniu od przedsiębiorcy) może bronić się tym, że nie jest profesjonalnym uczestnikiem obrotu i że nie wiedział, czym jest benchmark frankowy przy kredycie indeksowanym. W związku z tym wrosła liczba roszczeń na podstawie art. 58 § 2 k.c. („[n]ieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego”); przedsiębiorca w odróżnieniu od konsumenta bronił się przed benchmarkiem frankowym pozwem o ukształtowanie stosunku prawnego przy założeniu, że nastąpiła nadzwyczajna zmiana stosunków.

Wpływ na omawiane zmiany mogło mieć również stosowanie klauzul abuzywnych w umowach bankowych⁶⁶, jak i wzrost popularności umowy pożyczki jako alternatywy dla kredytu bankowego. W analizowanym okresie weszły w życie również: rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty⁶⁷ oraz ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym oraz niektórych innych ustaw⁶⁸, potocznie zwana „antylichwiarską”. Ustawa ta wprowadziła regulacje w zakresie kosztów

⁶⁴ W myśl § 1a „Opłata stosunkowa w sprawach o roszczenia wynikające z czynności bankowych, o których mowa w art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 1876, 2361 i 2491), pobierana od konsumenta albo osoby fizycznej prowadzącej gospodarstwo rodzinne wynosi 5% wartości przedmiotu sporu lub przedmiotu zaskarżenia, jednak nie mniej niż 30 złotych i nie więcej niż 1000 złotych” (Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 300 z późn. zm.).

⁶⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2187 ze zm.).

⁶⁶ Klauzule niedozwolone dotyczące działalności bankowej zostały zawarte w wykazie Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, https://www.uokik.gov.pl/rejestr_klauzul_niedozwolonych2.php [dostęp: 19.11.2018].

⁶⁷ Dz.Urz. UE L 399 z 2006 r., s. 1 ze zm.

⁶⁸ Ustawę z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1357 ze zm.) uchwalono po pracach prowadzonych nad zmianami do ustawy z 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 615) i ustawy z 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1497 ze zm.). Dnia 11 marca 2016 r. weszła w życie nowelizacja ustawy „antylichwiarskiej”, a 22 lipca 2017 r. weszły w życie kolejne zmiany w ustawie o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2016 r. poz. 1528, z 2017 r. poz. 819). Por. także.: ustawę z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. poz. 1844 ze zm.).

pożyczki, dzięki czemu pozabankowe instytucje trudniące się udzielaniem pożyczek muszą stosować się do wskazanych w niej opłat.

Tabela 22. Sprawy o roszczenia z tytułu umów bankowych i umów pożyczki rozpoznawane w sądach rejonowych

	Roszczenia			
	z innych umów bankowych (C)	z umowy pożyczki ⁶⁹ (C)	z innych umów bankowych (Nc)	z umowy pożyczki (Nc)
2002	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd
2005	569	bd	bd	bd
2006	515	bd	36 573	bd
2007	668	bd	48 007	bd
2008	751	bd	69 604	bd
2009	1 581	bd	90 158	bd
2010	2 231	bd	137 832	bd
2011	3 212	3 300	108 828	73 167
2012	34 824	28 388	75 151	94 825
2013	77 533	45 880	68 110	166 839
2014	96 307	110 745	172 244	334 718
2015	93 095	116 867	193 485	278 563
2016	106 448	126 210	258 143	320 658
2017	140 048 ⁷⁰	199 267	356 555 ⁷¹	315 930
	17,8%	25,4%	23,9%	21,2%
wskaźnik dynamiki 2005–2017	24613,0	6038,4	974,9	431,8

2.1.4. Klauzule wykonalności

Wśród pozostałych spraw cywilnych rozpatrywanych przez sądy rejonowe poczesne miejsce zajmują nadania klauzuli wykonalności (por. tabela 23), przy czym ich wpływ zwiększał się w rozpatrywanym okresie niezmiernie dynamicznie, bo aż jedenastokrotnie. O ile w roku 2004 wniosków takich było nieco ponad 30 tys., tak trzynastcie lat później było ich już blisko 400 tys. Jest to zatem jeden z najbardziej dynamicznych wzrostów wpływu spraw zaobserwowany w niniejszej analizie.

⁶⁹ Roszczenia z umowy pożyczki w sprawach C i Nc są rejestrowane od 2011 r.

⁷⁰ W tym 693 to roszczenia dotyczące denominacji/indeksowania do franka szwajcarskiego.

⁷¹ W tym 77 to roszczenia dotyczące denominacji/indeksowania do franka szwajcarskiego.

Zdaje się, że zniesienie bankowych tytułów egzekucyjnych nie wyjaśnia zaistniałej zmiany. Obecnie banki muszą wytaczać zwykle powództwa, a nie występować o nadanie klauzuli. Nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu było rejestrowane w repertorium Co (GCo). Teraz sprawy te trafiają do repertorium C (GC), w którym nadawana jest pod tą sygnaturą klauzula. Sprawy klauzulowe Co to przede wszystkim nadania klauzul wykonalności aktom notarialnym i sprawy z przejścia uprawnienia na nowego wierzyciela. Wzrost liczby tych spraw należy zatem tłumaczyć rozwojem obrotu wierzytelnościami. Wspecjalizowane podmioty (firmy windykacyjne lub fundusze sekurytyzacyjne) nabywają wierzytelności stwierdzone tytułem egzekucyjnym (wyrokiem lub nakazem zapłaty) i występują o nadanie klauzuli wykonalności na swoją rzecz. Sprawy te trafiają do repertorium Co (GCo).

Tabela 23. Klauzule wykonalności w pozostałych sprawach cywilnych rozpoznawanych przez sądy rejonowe (Co)

	nadanie klauzuli wykonalności z wyłączeniem spraw dotyczących bankowych i europejskich tytułów egzekucyjnych ⁷²	nadanie klauzuli wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym	rozstrzygnięcie w przypadku zbiegu egzekucji administracyjnej i sądowej ⁷³
2002	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd
2004	33 486	391 864	bd
2005	26 834	341 610	bd
2006	39 897	351 014	bd
2007	38 998	387 058	bd
2008	48 298	398 443	bd
2009	74 156	707 558	bd
2010	110 470	1 088 759	bd
2011	77 904	805 367	98 210
2012	93 369	467 303	116 370
2013	155 191	324 889	114 673
2014	142 847	217 656	111 743
2015	206 536	151 185	99 741
2016	196 637	1238	67 753
2017	372 751	bd	bd
	62,4%	–	–
wskaźnik dynamiki 2004–2017	1113,2	0,3	69,0

⁷² Od 2017 roku – „o nadanie klauzuli wykonalności”.

⁷³ Od 2011 roku art. 773 k.p.c.

2.2. Sprawy karne

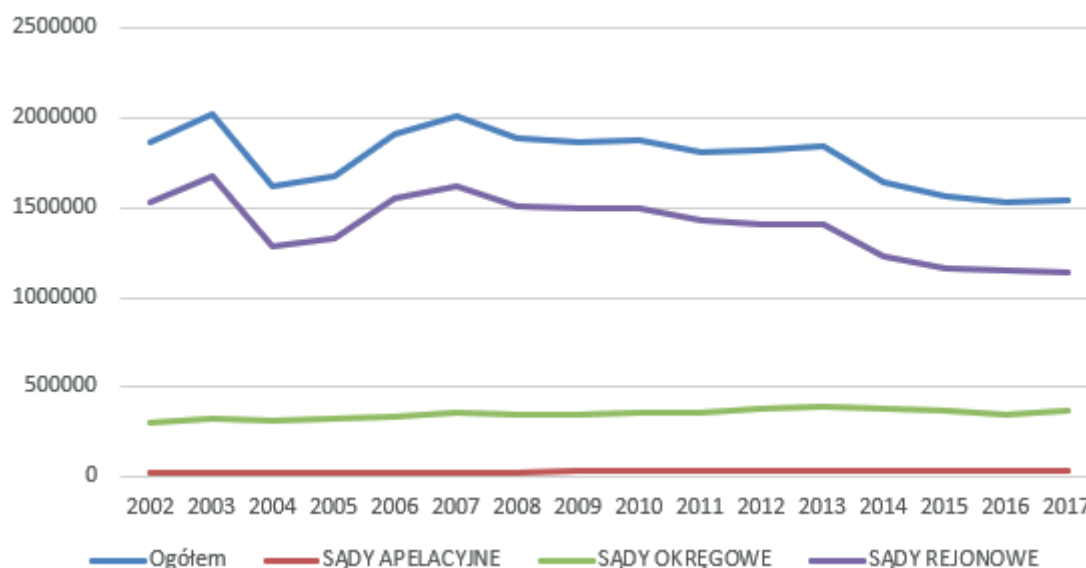
Wpływ spraw karnych ogółem cechowała w rozpatrywanych latach umiarkowana tendencja spadkowa. Na początku analizowanego okresu oscylował on wokół 2 mln, w ostatnich zaś rozpatrywanych latach wynosił 1,5 mln, co oznacza blisko 20% zmniejszenie liczby wpływających spraw ogółem. Ów spadek (o 1/4) odnosi się jednak tylko do sądów rejonowych, bowiem w sądach apelacyjnych oraz okręgowych wpływ spraw karnych wzrósł.

Tabela 24. Wpływ spraw karnych

		Ogółem	SĄDY APELACYJNE	SĄDY OKRĘGOWE	SĄDY REJONOWE
2002	N	1 861 993	26 888	300 377	1 534 728
	%	100,0	1,4	16,1	82,4
2003	N	2 027 246	27 155	320 821	1 679 270
2004	N	1 622 388	25 451	314 805	1 282 132
2005	N	1 672 820	24 857	321 999	1 325 964
2006	N	1 915 000	25 192	334 842	1 554 966
2007	N	2 006 845	27 331	354 447	1 625 067
2008	N	1 884 576	28 334	347 159	1 509 083
2009	N	1 870 745	29 749	345 737	1 495 259
2010	N	1 876 496	28 895	353 023	1 494 578
2011	N	1 815 059	30 485	353 422	1 431 152
2012	N	1 820 539	33 069	384 156	1 403 314
2013	N	1 839 254	33 236	393 274	1 412 744
2014	N	1 644 244	33 670	378 308	1 232 266
2015	N	1 560 816	32 837	369 945	1 158 034
2016	N	1 533 092	31 036	352 114	1 149 942
2017	N	1 537 226	33 526	366 951	1 136 749
	%	100,0	2,2	23,9	73,9
wskaźnik dynamiki 2002-2017		82,6	124,7	122,2	74,1

Wykres 4. Wpływ spraw karnych

W strukturze wpływu spraw do sądów apelacyjnych dominującą kategorię stanowiły zażalenia w postępowaniu wykonawczym (około 60%). Sprawy te cechowała ponadto zdecydowanie największa, blisko dwukrotna dynamika wpływu. Spraw apelacyjnych było stosunkowo niewiele – kilka tysięcy – przy czym ich liczba zmniejszyła się w rozpatrywanym okresie o blisko 20%. Niespełna dwukrotnie zmniejszyła się też liczba pozostałych spraw apelacyjnych, natomiast sprawy zażaleniowe nie uległy większym zmianom (ich wpływ wzrósł o 9%).

Sądy apelacyjne rozpoznają również sprawy dotyczące nadzoru sądowego nad postępowaniem przygotowawczym (AKp). Są one rejestrowane od 2006 r. i było ich wówczas 1202. W kolejnych latach miał miejsce systematyczny spadek liczby tych spraw i w roku 2017 było ich już przeszło dwukrotnie mniej.

Tabela 25. Sprawy karne rozpoznawane najczęściej w sądach apelacyjnych

	apelacyjne (AKa)	zażaleniowe (AKz)	zażaleniowe w postępowaniu wykonawczym (AKzw)	pozostałe apelacyjne (AKo)
2002	4470	6851	bd	3341
2003	4482	6245	bd	3215
2004	3838	5360	10 521	2932
2005	3415	5139	11 130	bd
2006	3315	5635	12 725	2315
2007	3230	6822	13 679	2532
2008	2953	7471	14 466	2416
2009	3182	8123	15 480	2049
2010	3372	7202	15 773	1866
2011	3459	6891	17 396	2125
2012	3679	7249	19 539	2043
2013	3589	6740	20 293	2097
2014	3778	6806	20 547	2036
2015	3466	6493	20 279	2159
2016	3494	6088	19 027	2058
2017	3629	7489	19 972	1912
	10,8%	22,3%	59,6%	5,7%
wskaźnik dynamiki 2002-2017	81,2	109,3	189,8	57,2

Wśród zażeń rozpoznawanych przez sądy apelacyjne dominują te, które odnoszą się do odmowy udzielenia warunkowego zwolnienia. Cechuje je ponadto dość silna, 60% dynamika wpływu. Jeszcze szybciej, blisko dwukrotnie, wzrastały zażenia na nieuwzględnienie wniosku o odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, co wynika najprawdopodobniej ze znacznego wzrostu liczby takich wniosków. Stosunkowo najwolniej (o nieco ponad 20%) wzrastała liczba zażeń na oznaczenie⁷⁴ lub przedłużenie tymczasowego aresztowania.

Wzrost liczby spraw zażaleniowych w postępowaniu wykonawczym wynika ze zmian w przepisach prawa, które ukształtowały wiele uprawnień do składania zażenia i uprawnień te rozszerzały (np. w 2012 art. 15 § 2a Kodeksu karnego wykonawczego⁷⁵ dodano możliwość składania zażenia na postanowienie w przedmiocie umorzenia lub zawieszenia postępowania, w tym też roku umożliwiono składanie zażenia na postanowienie o zatarciu

⁷⁴ Termin używany w sprawozdaniach statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

⁷⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 652 ze zm., dalej „k.k.w.”.

skazania oraz o umorzeniu grzywny⁷⁶⁾⁷⁷, w tym zwłaszcza możliwość zażaleń w postępowaniu o odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego⁷⁸.

Należy ponadto wskazać, że, zgodnie z art. 3 § 2 k.k.w., sądem penitencjarnym jest sąd okręgowy (co powoduje, że sąd apelacyjny jest drugą instancją w tych sprawach).

Co do liczby spraw apelacyjnych (apelacji) warto też wskazać, że w latach 2003, 2007 i 2010 zmieniano art. 25 Kodeksu postępowania karnego⁷⁹ określający właściwość sądu okręgowego jako sądu pierwszej instancji i zmiany te polegały na dodawaniu rodzaju spraw, którymi zajmuje się sąd okręgowy w pierwszej instancji. Logiczną konsekwencją jest to, że sądy apelacyjne tym samym też poszerzały swoją kognicję (jako sądy II instancji). Pozostałych tendencji nie można wytłumaczyć zmianami regulacji prawnych.

---

⁷⁶ Przy analizie tendencji wpływu spraw gospodarczych niezbędna wydaje się jednak następująca uwaga. Otóż wiele z ich kategorii przenoszono (i to czasami wielokrotnie) z właściwości sądów cywilnych do właściwości sądów gospodarczych lub odwrotnie. Wynika to m.in. z faktu, że granica między wspomnianymi typami spraw jest nieostra.

⁷⁷ Wszystkie te zmiany i uprawnienia dodano ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 240, poz. 1431).

⁷⁸ Np. od 2015 r. – od włączenia tego trybu do k.k.w. – możliwe jest złożenie zażalenia aż w 10 przypadkach działań organów lub ich decyzji.

⁷⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t. j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1987), dalej „k.p.k.”.

Tabela 26. Zażalenia rozpoznawane najczęściej w sądach apelacyjnych⁸⁰ (AKz)

	Na oznaczenie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania ⁸¹	Na odmowę udzielenia warunkowego zwolnienia ⁸²	Na niewzięcie wniosku o zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego ⁸³
2002	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd
2006	3796	5263	bd
2007	4754	5906	bd
2008	5040	6573	bd
2009	4974	7307	bd
2010	4496	7316	bd
2011	4242	7960	bd
2012	4327	7697	1826
2013	3961	8219	2165
2014	4002	8554	2283
2015	3599	8677	2213
2016	3372	8473	2092
2017	4617	8450	3384
	13,8%	25,2%	10,1%
wskaźnik dynamiki 2006-2017	121,6	160,6	185,3

Jeśli idzie o sądy okręgowe, to zdecydowanie największy był wpływ spraw odnoszących się do kary pozbawienia wolności. Ich dynamiczne nasilenie rozpoczęło się w roku 2009 (było ich wówczas blisko 120 tys.), najwyższy zaś poziom odnotowano w 2013 – blisko 150 tys. Wprawdzie w kolejnych latach wpływ tej kategorii spraw stopniowo zmniejszał się, jednak w ostatnim roku objętym analizą stanowiły one nadal zdecydowanie najliczniejszy rodzaj spraw rozpatrywanych przez sądy okręgowe. Gwoli ilustracji: omawianych spraw w roku 2017 było przeszło dwukrotnie więcej niż procesowych i apelacyjnych łącznie. Sprawy Kow cechuje ponadto bardzo duża dynamika wpływu. Mimo wspomnianego spadku, było ich przeszło trzykrotnie więcej niż na początku analizowanego okresu.

⁸⁰ Na postanowienia sądów okręgowych lub na zarządzenia prezesów tych sądów oraz na postanowienia sądu apelacyjnego wydane na podstawie art. 263 § 5 k.p.k., z wyłączeniem zażaleń na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym.

⁸¹ W sprawach karnych (AKz).

⁸² Na postanowienia wydane przez sądy okręgowe w postępowaniu wykonawczym (AKzw).

⁸³ Od 2012 r. – zażalenia na postanowienia wydane przez sądy okręgowe w postępowaniu wykonawczym (AKzw).

Drugą pod względem liczebności wpływu kategorią były sprawy apelacyjne. W przypadku tym jednak, mimo pewnych wahań ich liczebności w poszczególnych latach, mamy do czynienia z całkowitą stabilizacją wpływu na poziomie około 50 tys.

Porównywalne pod względem nasilenia wpływu (również około 50 tys.) były sprawy odnoszące się do nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym. Cechował je jednak niezmiernie wysoki, bez mała siedmiokrotny, wzrost.

Dość znacznymi (i nie do końca zrozumiałymi) wahaniami charakteryzował się trend spraw zażaleniowych: od około 40 tys. na początku analizowanego okresu do poniżej 30 tys. w kilku kolejnych latach. Dość liczną kategorię (ponad 30 tys.) stanowiły też sprawy zażaleniowe w postępowaniu wykonawczym. Ich wpływ był jednak dość stabilny. Dużą zmienność cechowały natomiast rozstrzygnięcia sędziego penitencjarnego. W roku 2010 było ich ponad 50 tys., zaś w 2016 prawie dwukrotnie mniej.

Zdecydowanie najmniejszy był wpływ pierwszoinstancyjnych spraw procesowych. Stanowiły one zaledwie 3% wszystkich spraw rozpatrywanych przez sądy okręgowe. Sprawy K charakteryzowała ponadto wyjątkowa stabilizacja – na poziomie 9-10 tys. rocznie. Zaobserwowanych zmian nie sposób zaś wytłumaczyć zmianami regulacji prawnych.

Tabela 27. Sprawy karne rozpatrywane najczęściej w sądach okręgowych

	karne (K)	karne apelacyjne (Ka)	karne zażalenkowe (Kz)	zażalenkowe w sprawach wykonawczych (Kzw)	dotyczące nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym (Kp)	czynności, pisma i wnioski (Ko ⁸⁴)	dotyczące kary pozbawienia wolności (Kow)	rozstrzygane przez sędziego penitencjarnego ⁸⁵ (Pen)
2002	10 552	51 692	40 109	bd	bd	bd	34 837	33 251
2003	10 046	54 166	41 657	bd	bd	bd	36 829	34 803
2004	9439	57 263	38 889	27 287	7698	30 479	35 107	34 390
2005	9324	55 808	37 514	31 498	12 316	bd	39 843	36 613
2006	9196	56 776	38 647	34 116	17 398	23 593	43 248	36 482
2007	10 880	63 992	39 410	35 406	20 949	26 570	44 631	35 706
2008	10 280	48 900	32 192	35 095	21 809	36 098	74 409	36 997
2009	10 267	46 613	31 543	36 757	23 225	30 700	117 737	41 517
2010	10 356	44 921	29 723	36 335	23 981	28 256	122 342	50 327
2011	10 261	44 719	28 872	37 236	24 950	31 188	132 359	37 205
2012	10 061	52 651	33 950	38 628	28 799	34 741	146 712	31 822
2013	9749	50 449	33 926	36 644	36 157	37 506	148 396	34 421
2014	9061	49 175	34 654	34 155	41 421	37 573	135 591	30 547
2015	10 149	49 597	28 589	30 571	47 986	41 640	126 489	29 343
2016	9384	51 323	28 518	32 010	48 933	35 429	112 077	28 806
2017	10 201	51 582	32 494	31 861	50 855	34 854	115 854	32 817
	2,8%	14,1%	8,9%	8,7%	13,9%	9,5%	31,6%	8,9%
wskaźnik dynamiki 2002–2017	96,7	99,8	81,0	116,8	660,6	114,4	332,6	98,7

Bardzo dynamiczny był wzrost wpływu spraw apelacyjnych w odniesieniu do przestępstw z Kodeksu karnego skarbowego⁸⁶: W analizowanym okresie ich liczba zwiększyła się aż pięciokrotnie. Pamiętać jednak wypada, że ich udział w całości spraw apelacyjnych rozpoznawanych przez sądy okręgowe pozostaje nadal niewielki.

⁸⁴ Niepodlegające wpisaniu do innych urzędzeń ewidencyjnych.

⁸⁵ Dotyczące nadzoru nad tymczasowym aresztowaniem lub karą pozbawienia wolności.

⁸⁶ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1958 ze zm.), dalej „k.k.s.”.

Tabela 28. Apelacje w zakresie przestępstw z k.k.s. rozpoznawane w sądach okręgowych (Ka)

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	673	100,0
2003	780	115,9
2004	801	102,7
2005	749	93,5
2006	863	115,2
2007	832	96,4
2008	844	101,4
2009	811	96,1
2010	930	114,7
2011	908	97,6
2012	1072	118,1
2013	1275	118,9
2014	1476	115,8
2015	1898	128,6
2016	2087	110,0
2017	3188	152,8
	6,2%	—
wskaźnik dynamiki 2002-2017		473,7

Niezmiernie szybko zwiększała się też liczba wniosków prokuratora o uzyskanie informacji stanowiącej tajemnicę bankową. W roku 2017 sądy okręgowe rozpatrywały je siedmiokrotnie częściej niż w roku 2005 (w ostatnich latach liczba takich wniosków zbliżała się już do 40 tys.).

Tabela 29. Wnioski prokuratora o udzielenie informacji stanowiącej tajemnicę bankową⁸⁷ rozpoznawane przez sądy okręgowe (Kp)

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	bd	–
2005	5473	100,0
2006	9912	181,1
2007	11 453	115,5
2008	11 910	104,0
2009	12 715	106,8
2010	13 589	106,9
2011	14 057	103,4
2012	18 084	128,6
2013	26 093	144,3
2014	31 455	120,5
2015	38 718	123,1
2016	39 184	101,2
2017	38 364	97,9
	75,4%	–
wskaźnik dynamiki 2005–2017		701,0

Wśród merytorycznych (a więc z pominięciem czynności, pism i wniosków) spraw rozpatrywanych w sądach rejonowych dominują dwie kategorie – karne procesowe (K) i wykroczeniowe (W), stanowiąc łącznie 78,9% wpływu spraw do sądów karnych. Cechują je przy tym odmienne tendencje: spraw wykroczeniowych przybywa (o około 20%), ubywa zaś karnych (o blisko 15%).

Nieznacznie (o 18%) zwiększył się wpływ spraw związanych z nadzorem nad postępowaniem przygotowawczym, przy czym ich liczebność jest również znacząca (ponad 200 tys.).

Należy ponadto wskazać na lawinowy wzrost liczby wniosków Ministra Sprawiedliwości o przejęcie lub przekazanie ścigania karnego. W minionej dekadzie (z wyjątkiem lat 2002–2003) oraz na początku obecnej były one sporadyczne. Istotny ich wzrost rozpoczął się w roku 2012 (kiedy to było ich już niespełna tysiąc, w kilku poprzednich latach zaś – kilkanaście lub kilkadziesiąt) w następnych latach liczba takich wniosków zwiększała się równie dynamicznie i w 2017 r. osiągnęła ponad 18 tys.

⁸⁷ Art. 106b ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe.

Tabela 30. Sprawy karne rozpoznawane najczęściej w sądach rejonowych

	karne (K) ⁸⁸	nadzór nad postępowaniem przygotowawczym (Kp)	Czynności, pisma i wnioski (Ko)			wykroczenia (W)	m.in. wnioski Ministra Sprawiedliwości o przejęcie albo przekazanie ścigania karnego osób (Kop ⁸⁹)
			ogółem	w sprawach karnych	w sprawach wykroczeniowych		
2002	478 955	bd	bd	bd	bd	bd	128
2003	523 264	bd	bd	bd	bd	bd	156
2004	538 697	177 823	bd	bd	bd	413 931	0
2005	545 761	197 108	bd	bd	bd	456 471	3
2006	551 343	344 380	618 669	bd	bd	490 176	7
2007	511 078	378 735	871 415	697 120	174 295	451 083	2
2008	511 078	290 293	858 721	671 488	187 233	465 014	6
2009	517 235	252 839	894 841	675 017	219 824	523 791	1
2010	538 406	244 783	928 392	680 315	248 077	581 958	17
2011	549 392	225 246	949 126	684 489	264 637	506 835	57
2012	501 476	214 010	1 023 002	719 591	303 411	521 944	921
2013	498 273	209 212	1 117 363	745 245	372 118	589 758	1 880
2014	487 401	215 581	1 079 365	638 128	441 237	701 532	2 888
2015	403 073	206 026	1 067 812	589 085	478 727	703 930	2 924
2016	394 479	198 490	1 031 768	584 772	446 996	545 706	8 578
2017	403 377	208 975	977 826	571 819	406 007	493 107	18 599
	35,5%	18,4%	–	–	–	43,4%	1,6%
wskaźnik dynamiki 2002–2017	84,2	117,5	158,1	82,0	232,9	119,1	14530,5

⁸⁸ Wraz z wyrokami łącznymi.⁸⁹ Również: 1) wnioski kierowane za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości o wydanie przez państwo obce osoby, przeciwko której wszczęto postępowanie karne, o wydanie osoby w celu przeprowadzenia postępowania sądowego lub wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności, o przewóz osoby skazanej lub ściganej przez terytorium państwa obcego oraz o wydanie z terytorium państwa obcego dowodów rzeczowych (art. 593 k.p.k.); 2) przekazane przez prokuratora wnioski państw obcych o wydanie osoby ściganej dla przeprowadzenia przeciw niej postępowania karnego lub wykonania orzeczonej kary albo środka zabezpieczającego (art. 602 k.p.k. i art. 603 § 1 k.p.k.); 3) wnioski Ministra Sprawiedliwości o zaopiniowanie prawnej dopuszczalności przejęcia prawomocnego orzeczenia do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 608 § 1 k.p.k. i art. 609 § 1 k.p.k.); 4) wnioski Ministra Sprawiedliwości o zaopiniowanie prawnej dopuszczalności przekazania prawomocnego orzeczenia do wykonania za granicą (art. 610 § 2 i 3 k.p.k.); 5) wystąpienia do państw członkowskich Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (art. 607a–607j k.p.k.); 6) wystąpienia państw członkowskich Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (art. 607a–607zc k.p.k.); 7) wnioski o umieszczenie osoby czasowo wydanej w celu złożenia zeznań w charakterze świadka lub dokonania z jej udziałem innej czynności procesowej w polskim zakładzie karnym lub areszcie śledczym na czas jej pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 589a § 1 k.p.k.); 8) sprawy o zatwierdzenie europejskiego nakazu dochodzeniowego (art. 589w § 7 k.p.k.); 9) wnioski dotyczące czasowego wydania do Rzeczypospolitej Polskiej osoby pozbawionej wolności na terytorium państwa wykonania orzeczenia w celu przeprowadzenia czynności dochodzeniowej (art. 589z § 1 k.p.k.); 10) sprawy o wykonanie europejskiego nakazu dochodzeniowego (art. 589ze § 3 i 4 k.p.k.).

Jeśli idzie o sprawy Kop, to podkreślić wypada, że w roku 2013 nastąpiła zmiana sposobu ich rejestracji. Do 2013 r. wszystkie sprawy były rejestrowane jako „Kop”, od 2013 r. zaś zostały wyodrębnione poszczególne

Niezmiernie dużą dynamikę wzrostową cechował – zapoczątkowany w roku 2012 – wpływ spraw karnoskarbowych, co odnosi się zarówno do przestępstw (o 700%), jak i, w nieporównanie większym stopniu, do wykroczeń (o przeszło 33 tys.%). Wypada też dodać, że czyny te stanowią już całkiem pokaźny odsetek wszystkich spraw karnych rozpatrywanych przez sądy rejonowe (w 2017 r. było ich niespełna 80 tys.)

Tabela 31. Sprawy karne skarbowe rozpoznawane przez sądy rejonowe

	przestępstwa	wykroczenia
2002	2216	186
2003	1995	32
2004	816	68
2005	375	17
2006	250	27
2007	184	17
2008	174	40
2009	191	160
2010	283	93
2011	305	131
2012	19 950	43 439
2013	18 287	55 573
2014	18 897	80 211
2015	19 385	91 266
2016	21 844	84 691
2017	17 855	62 120
	4,4%	15,4%
wskaźnik dynamiki 2002–2017	805,7	33397,8

Duży wzrost wpływu charakteryzowały też wnioski prokuratora o przesłuchanie osoby poniżej 15 lat w trybie art. 185a k.p.k. i art. 185 k.p.k. W roku 2005 było ich niespełna 3 tys., w roku zaś 2017 – już ponad 11 tys., co oznacza wzrost o przeszło 300%.

kategorie, m.in.: wnioski Ministra Sprawiedliwości o zaopiniowanie prawnej dopuszczalności prawomocnego orzeczenia do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej, wnioski Ministra Sprawiedliwości o przekazanie prawomocnego orzeczenia do wykonania za granicą, wnioski państw obcych o wykonanie prawomocnych orzeczeń o zabezpieczenie mienia. Największe zmiany widoczne są w odniesieniu do dwóch rodzajów wniosków: 1) państw obecnych, 2) państw członkowskich UE w obu przypadkach dotyczących wykonania orzeczenia o karach o charakterze pieniężnym. Liczba wniosków pierwszego rodzaju wzrosła w latach 2013–2017 z 956 do 8564, drugiego z kolei – z 803 do 9265.

Tabela 32. Wnioski prokuratora o przesłuchanie osoby poniżej 15 lat w trybie art. 185a k.p.k. i art. 185 k.p.k.⁹⁰ rozpoznawane przez sądy rejonowe (Kp)

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	bd	–
2005	2726	100,0
2006	5041	184,9
2007	5378	106,7
2008	5818	108,2
2009	5468	94,0
2010	5326	97,4
2011	5738	107,7
2012	6532	113,8
2013	7203	110,3
2014	8884	123,3
2015	8888	100,0
2016	10 050	113,1
2017	11 375	113,2
	5,4%	–
wskaźnik dynamiki 2005–2017		417,3

Sądy rejonowe podejmują z urzędu najczęściej dwa rodzaje czynności, przy czym dominują zarządzenia wykonania zastępczej kary aresztu w sprawach wykroczeniowych: w roku 2016 było ich ponad 150 tys., a w rok później niewiele mniej, bo blisko 140 tys. Ustalenie to stanowi niewątpliwie spore zaskoczenie. Zwraca ponadto uwagę niezmiernie duża (ponad siedmiokrotna) dynamika wzrostu liczby owych zarządzeń, co również potwierdza, że mamy tu do czynienia z problemem dość poważnym.

Drugą pod względem liczebności czynnością podejmowaną przez sądy rejonowe są zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności, przy czym w ostatnich pięciu latach objętych analizą zarysował się ich wyraźny trend spadowy. W roku 2012 było jeszcze niespełna 120 tys. zarządzeń o wykonaniu zawieszanej kary, w roku zaś 2017 – dwukrotnie mniej (nieco powyżej 50 tys.), co mogłoby wskazywać na wzrastającą skuteczność kar warunkowych (por. tabela 33).

⁹⁰ Ta kategoria spraw jest odrębnie rejestrowana od 2011 r.

Wzrost spraw z zakresu szeroko rozumianego nadzoru sprawowanego przez sąd nad postępowaniem przygotowawczym w sprawach karnych⁹¹ (Kp) może wiązać się ze wzrostem liczby spraw o zastosowanie tymczasowego aresztowania.

Tabela 33. Czynności podejmowane z urzędu w sprawach karnych w sądach rejonowych (Ko)

	Zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszanej w sprawach karnych	Przekazanie sprawy do rozpoznania innemu sądowi ⁹² w sprawach karnych	Zarządzenie wykonania zastępczej kary aresztu w sprawach karnych wykroczeniowych
2002	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd
2006	101 299	424	bd
2007	118 469	394	19 235
2008	114 435	373	21 709
2009	120 177	404	25 602
2010	118 605	221	31 827
2011	116 491	136	34 953
2012	118 816	408	53 545
2013	114 245	970	87 098
2014	97 986	2507	115 395
2015	86 363	4798	138 428
2016	73 467	4178	154 035
2017	52 998	1355	139 920
	9,3%	0,2%	34,5%
wskaźnik dynamiki 2006-2017	52,3	319,6	727,4

W kolejnych dwóch punktach tego podrozdziału poddano bardziej szczegółowej analizie dwa wybrane rodzaje spraw karnych: związane z wykonywaniem kar oraz związane z tymczasowym aresztowaniem.

2.2.1. Sprawy związane z wykonywaniem kar

Wśród spraw związanych z wykonaniem kar dominują dwie kategorie: zarządzenie wykonania zastępczej kary aresztu i umorzenie, odroczenie, rozłożenie na raty oraz odwołanie orzeczeń w sprawie wykonania kar. Stanowią one odpowiednio: 36 i 37% tak utworzonej,

⁹¹ § 385 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej.

⁹² Z wyłączeniem art. 35 k.p.k.

zbiorczej grupy spraw (w 2017 r.). Przy czym te pierwsze cechuje zdecydowanie największa dynamika wpływu – ich liczba wzrosła w analizowanym okresie ponad siedmiokrotnie.

Wzrost liczby wydanych zarządzeń wykonania zastępczej kary aresztu można tłumaczyć zmianami w zakresie art. 46 k.k.w. w roku 2012⁹³. Przepis ten co prawda wprowadził więcej przesłanek zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności, lecz w rezultacie złagodził wymogi potrzebne do jego wydania. Wcześniej przesłanką było, że skazany, mimo możliwości, nie uiszczył grzywny w terminie ani też nie podjął zastępczej formy jej wykonania określonej w art. 46 k.k.w. i zostało stwierdzone, że nie można grzywny ściągnąć w drodze egzekucji. Po zmianie przesłanką jest bezskuteczność egzekucji lub też, wynikająca z okoliczności sprawy, ocena, że byłaby ona bezskuteczna, a ponadto: 1) oświadczenie skazanego o niewyrażeniu zgody na podjęcia pracy społecznie użytecznej zamienionej na podstawie art. 46 k.k.w., 2) uchylanie się od wykonania tej pracy, 3) brak możliwości lub niecelowość zamiany grzywny na pracę społecznie użyteczną. Omawiany wzrost może być również efektem zmiany polityki karnej polegającej na braku pobłażliwości dla niewykonywania orzeczeń sądowych.

Jeśli zaś idzie o zmiany odnośnie do wpływu spraw dotyczących rozłożenia na raty kary grzywny i kosztów sądowych oraz odwołań od tych orzeczeń, należy odnotować, że zmiany przepisów w tym zakresie nie wpływały na przesłanki stosowania odroczenia na raty tych płatności ani na zasady ich odwołania.

Wzrost liczby spraw dotyczących zarządzeń wykonania kary warunkowo zawieszanej można wyjaśniać dwojako. Po pierwsze, wprowadzeniem w art. 75 § 2a k.k., od 1 stycznia 2012, instytucji pisemnego upomnienia przez kuratora zawodowego; dopiero w razie jego nieposkutkowania (i dalszego negatywnego zachowania skazanego) sprawa jest kierowana do sądu⁹⁴. Drugim zaś wyjaśnieniem może być wprowadzenie art. 75a k.k., który pozwala zamiast orzeczenia wykonania kary pozbawienia wolności orzec grzywnę lub karę ograniczenia wolności⁹⁵.

Z kolei mniejsza liczba stosowanych odroczeń sama w sobie mogła przełożyć się na zmniejszenie liczby ich odwołań. W tym kontekście należy też wspomnieć o sygnalizowanym już wprowadzeniu nowej instytucji pisemnego upomnienia przez kuratora zawodowego.

Do innych zmian powstałych wskutek wejścia w życie ustawy z dnia 16 września 2011 r. nowelizującej k.k.w. oraz niektóre inne ustawy wypada zaliczyć zmodyfikowanie przesłanki odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności, jeżeli liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekracza w skali kraju ogólną ich pojemność (obecnie art. 151 ust. 2 k.k.w.). Zmiana ta polegała na rozszerzeniu katalogu osób, których owo odroczenie nie

⁹³ Na mocy ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw.

⁹⁴ Zmianę wprowadzono na mocy ustawy z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy – kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw.

⁹⁵ Zmiana ta nastąpiła 01.07.2015, na skutek wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy kodeks karny oraz niektórych innych ustawy (Dz. U. 2015 poz. 396).

może objąć. Do 2009 r. katalog ten obejmował tylko skazanych, którzy dopuścili się przestępstwa z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia lub orzeczono w stosunku do nich karę przekraczającą 2 lata pozbawienia wolności. Obecnie dotyczy skazanych, którzy dopuścili się przestępstwa z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia, skazanych określonych w art. 64 § 1 lub 2 lub w art. 65 k.k., a także skazanych za przestępstwa określone w art. 197–203 k.k. popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Z kolei w 2016 r. przepis ten zmodyfikowano tak, że ograniczono krąg osób uprawnionych z powodu przesłanki przekroczenia pojemności zakładów karnych do osób skazanych na karę więzienia do 1 roku⁹⁶.

Ponadto, trzeba mieć na uwadze, że stosowanie przesłanki dotyczącej pojemności zakładów karnych częściowo zmieniło się wskutek spadku populacji więziennej w wyniku zmian przepisów na mocy ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁹⁷ – między innymi przez fakt, że art. 12 pkt 3 zmieniał w wykroczenie dotychczasowe przestępstwo z art. 178a § 2 k.k.

Jeśli zaś chodzi o samo stosowanie instytucji odroczenia wykonania kary, to wydaje się że wpływ na mniejszą liczbę wniosków miał rozwój instytucji odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego, gdzie od 2013 r. odnotowano wzrost liczby wniosków i wzrost liczby wniosków pozytywnie rozpatrzonych⁹⁸.

O przeszło połowę wzrosła liczba zażaleń na odmowę udzielenia warunkowego zwolnienia oraz na zarządzenie wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności lub pracy społecznie użytecznej. O niemal połowę zaś zmniejszyła się liczba zażaleń na odmowę odroczenia wykonania kary oraz na zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszanej. Zmiany we wpływie pozostałych kategorii spraw były już niewielkie.

W analizowanym okresie nie nastąpiły zmiany w przepisach prawnych mogące wy tłumaczyć zmiany w zakresie: zażaleń na zarządzenie wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności lub pracy społecznie użytecznej, zażaleń na zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności oraz zażaleń na odmowę odroczenia wykonania kary. Odnosząc się natomiast do spraw z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności, której wykonanie uprzednio odroczone, to należy zauważyć, że od 1 stycznia 2015 r. w wyniku zmiany art. 152 § 1 k.k.w.⁹⁹ krąg osób uprawnionych do skorzystania z tej instytucji uległ zawężeniu do osób, wobec których orzeczono karę nieprzekraczającą 1 roku pozbawienia wolności (wcześniej 2 lata).

⁹⁶ Por: ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustawy (Dz. U. poz. 396).

⁹⁷ Dz.U. 2013 poz. 1247.

⁹⁸ Por. Najwyższa Izba Kontroli, Wdrożenie i eksploatacja Systemu Dozoru Elektronicznego oraz realizacja zadań przez sądowych kuratorów zawodowych w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie, KPB-4101-03-00/2013, nr ewid. 112/2014/P/13/101/KPB, Informacja o wynikach kontroli, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,7016,vp,8872.pdf> [dostęp: 08.10.2018], s. 20.

⁹⁹ Zmianę tę wprowadzono na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustawy (Dz. U. poz. 396).

Tabela 34. Sprawy związane z wykonywaniem kar w sądach rejonowych

	Ogółem	Odroczenie i odwołanie odroczenia wykonania kary (Ko)	Warunkowe zawieszenie wykonania k.p.w., której uprzednio wykonanie odroczone (Ko)	Zarządzenia wykonania kary		Zazalenia				Umorzenie, odroczenie, odwołanie odroczenia, odwołanie rozłożenia na raty, rozłożenie na raty kary grzywny lub kosztów sądowych (Kz)	
				kary warunkowo zawieszonoj (Ko)	zastępczej kary aresztu (W)	na odmowę odroczenia kary (Kzw)	na zarządzenie wykonania zastępczej k.p.w. lub pracy społecznej (Kzw)	na zarządzenie nie wykonania k.p.w. (Kzw)	na odmowę udzielenia warunkowego zwolnienia (Akz)		
2002	N	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2003	0	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2004	0	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2005	0	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2006	N	48799	8857	101299	-	6156	4876	12070	5263	181956	
2007	N	48749	8607	118469	19235	6850	4153	12482	5906	224591	
2008	N	49859	10566	114435	21709	6690	4096	12436	6573	209197	
2009	N	48531	11167	120177	25602	6931	4242	13096	7307	205987	
2010	N	50586	10857	118605	31827	6352	4609	12719	7316	204554	
2011	N	48128	10185	116491	34953	6650	5482	12807	7960	194560	
2012	N	46449	9608	118816	53545	5982	6802	12200	7697	187169	
2013	N	40162	9121	114245	87098	4905	6533	11126	8219	174758	
2014	N	31254	7325	97986	115395	4435	6291	10107	8554	149004	
2015	N	27437	5890	86363	138478	3955	6064	8523	8677	136341	
2016	N	25161	4602	73467	154035	3931	6561	7748	8473	145297	
2017	N	24918	3271	52998	139920	3874	7112	6589	8450	143834	
	%	6,4	0,8	13,6	35,8	1	1,8	1,7	2,2	36,8	
wskaznik dynamiki 2006-2017		105,9	36,9	52,3	727,4	62,9	145,9	54,6	160,6	79,0	

2.2.2. Sprawy związane z tymczasowym aresztowaniem

Wśród tzw. spraw aresztowych dominują, co oczywiste, postanowienia o zastosowaniu tego środka w toku śledztwa lub dochodzenia. Wpływ tych spraw ma jednak widoczną, choć niesystematyczną, tendencję spadkową (dwukrotną w latach 2006–2017). Zmiany te można tłumaczyć dwoma dużymi nowelizacjami procedury karnej, jakie miały miejsce w latach 2015–2016 (od 01.07.2015 do 15.04.2016 – reforma tzw. „modelu kontradyktoryjnego” i od 15.04.2016 powrót do modelu sprzed 01.07.2015). W obrębie obu modeli jednakże nie dokonano zasadniczych zmian w zakresie przepisów dotyczących wnioskowania o tymczasowe aresztowanie czy też jego stosowania. Te przesłanki właściwie są od dawna takie same.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że wzrost stosowanych aresztów wynika ze wzrostu liczby wniosków organów ścigania. Może to zaś wynikać z dwóch równoległych powodów. Pierwszy z nich to zmiany wewnętrznych zarządzeń i wytycznych w prokuraturze wydanych przez Prokuratora Generalnego (zasada „mniejszej pobłażliwości” w stosunku do sprawców poważniejszych przestępstw, zasada wnioskowania o areszt w takich sprawach celem prawidłowego zabezpieczenia toku postępowania). Drugi zaś to wzrost liczby spraw skomplikowanych i poważnych prowadzonych przez Prokuraturę (sprawy o VAT, walka z „białymi kołnierzykami”, sprawy poważnych przestępstw gospodarczych)¹⁰⁰.

---

¹⁰⁰ Por. Coraz więcej wniosków o areszt. „Rz”: To efekt rządów Ziobry, DoRzeczy.pl, 13.03.2018 [dostęp: 08.10.2018], <https://dorzeczy.pl/obserwator-mediow/58680/Coraz-wiecej-wnioskow-o-areszt-Rz-To-efekt-rzadow-Ziobry.html>; Za Ziobry o 40 proc. wzrosła liczba wniosków o areszt, GazetaPrawna.pl, 13.03.2018 [dostęp: 08.10.2018], <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1110620,za-ziobry-o-40-proc-wzrosla-liczba-wnioskow-o-areszt.html>; T. Sasiada (oprac.), Ziobro o wytycznych w sprawie walki z wyłudzeniami VAT. Money.pl, 18.08.2017 [dostęp: 08.10.2018], <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/wyludzenia-vat-zbigniew-ziobro-walka-z,226,0,2356194.html>.

Tabela 35. Sprawy dotyczące rozstrzygnięć związanych z tymczasowym aresztowaniem podejmowanych przez sądy rejonowe, okręgowe i apelacyjne

	zastosowanie tymczasowego aresztowania w toku śledztwa lub dochodzenia (SR)	Zażalenie		
		zastosowanie tymczasowego aresztowania (Kz) SO	oznaczenie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania (AKz) SA	oznaczenie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania (Kz) SO
2002	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd	bd
2006	38 272	bd	3796	bd
2007	36 394	10 275	4754	9387
2008	28 205	7798	5040	6282
2009	27 902	7591	4974	6198
2010	25 391	6936	4496	6198
2011	25 093	6455	4242	5718
2012	22 077	5908	4327	5766
2013	19 248	5489	3961	5684
2014	18 687	5701	4002	5623
2015	13 599	4527	3599	4740
2016	15 162	4995	3372	4473
2017	18 725	6506	4617	6758
	9,0%	20,0%	61,7%	20,8%
wskaźnik dynamiki 2006-2017	48,9	63,3	121,6	72,0

2.3. Sprawy gospodarcze

Łączna liczba spraw gospodarczych zwiększyła się w latach 2002-2017 o ponad 40%, przy czym przytłaczająca ich część (ponad 90%) wpływa do sądów rejonowych, do okręgowych zaś – niespełna 8%. Wpływ tych spraw cechują ponadto dwie odmienne tendencje: w sądach okręgowych zmniejszył się on w analizowanym okresie o blisko 30%, w rejonowych natomiast wzrósł o przeszło połowę. Warto też dodać, że wpływ spraw gospodarczych ogółem w roku 2017 zbliżał się już do granicy 900 tys.

Tabela 36. Wpływ spraw gospodarczych

		ogółem	Sądy Okręgowe	Sądy Rejonowe
2002	N	606 567	95 095	511 472
	%	100	15,7	84,3
2003	N	559 124	93 166	465 958
2004	N	816 226	408 113	408 113
2005	N	432 621	52 984	379 637
2006	N	40 069	40 069	bd
2007	N	308 560	35 124	273 436
2008	N	319 141	35 109	284 032
2009	N	389 501	41 599	347 902
2010	N	454 042	41 199	412 843
2011	N	689 114	43 781	645 333
2012	N	773 053	56 546	716 507
2013	N	818 961	60 598	758 363
2014	N	778 936	59 868	719 068
2015	N	820 807	59 405	761 402
2016	N	753 725	65 571	688 154
2017	N	868 833	67 963	800 870
	%	100	7,8	92,2
wskaźnik dynamiki 2002-2017		143,2	71,5	156,6

Najliczniejszą kategorię spraw gospodarczych rozpoznawanych w sądach okręgowych stanowiły nakazowe i upominawcze (ponad ¼ wpływu), liczba ich jednak zmniejszała się: z 50 tys. w roku 2002 do 20 tys. w roku 2017, tj. o 2/3. Za zmianę tę może odpowiadać elektroniczne postępowanie upominawcze. Wiele spraw zamiast do sądów gospodarczych właściwości ogólnej trafia właśnie do postępowania elektronicznego, w którym zawsze są rejestrowane jako sprawa cywilna i (o ile tam się zakończą) nie trafiają do sądów do repertoriów G (GC i GNc).

Po niespełna 1/4 wpływu stanowiły sprawy procesowe oraz apelacyjne. Te pierwsze charakteryzuje istotna tendencja spadkowa (o przeszło połowę), drugie zaś – bardzo wyraźny, zwłaszcza w ostatnich latach, (ponad czterokrotny) trend wzrostowy. 17% wpływu stanowiły sprawy zażaleniowe, przy czym ich liczba wzrosła w rozpatrywanym okresie o 1/4¹⁰¹.

¹⁰¹ Pozostałe kategorie spraw gospodarczych – z uwagi na nikłe liczebności – nie będą odrębnie analizowane.

Tabela 37. Sprawy gospodarcze rozpoznawane w sądach okręgowych

		ogółem	procesowe (Gc)	nakazowe i upominawcze (GNc)	pozostałe (GCo)	apelacyjne (Ga)	zażaleniowe (Gz/GCz)
2002	N	94 715	25 839	50 904	bd	3659	9230
	%	100,0	27,3	53,7	–	3,9	9,7
2003	N	88 354	25 504	47 068	bd	bd	10005
2004	N	77 150	22 100	37 728	6194	bd	11 098
2005	N	52 590	12 572	14 020	5856	7895	12224
2006	N	39 709	8568	8079	4829	7473	10 725
2007	N	34 818	7717	7499	5061	6843	7632
2008	N	34 848	7932	8339	4666	6627	7235
2009	N	41 360	9328	12 632	4854	7048	7456
2010	N	40 946	9607	12 305	4434	7462	7054
2011	N	43 463	9972	13 335	3990	8076	8034
2012	N	56 171	13 628	19 174	4151	10 079	9069
2013	N	60 125	16 506	19 021	4350	10 175	9923
2014	N	59 248	15 621	17 165	4479	11 382	10 396
2015	N	58 783	15 367	15 518	4274	12 535	10 899
2016	N	64 986	15 499	19 727	4334	13 716	11 541
2017	N	67 361	15 337	20 683	3957	15 781	11 444
	%	100,0	22,8	30,7	5,9	23,4	17
wskaźnik dynamiki 2002–2017		71,1	59,4	40,6	63,9	431,3	124,0

Analizując szczegółowy przedmiot spraw rozpatrywanych w tym trybie, należy wskazać, że najczęściej dotyczyły one roszczeń z tytułu umowy sprzedaży (niespełna 5 tys. spraw) oraz kredytu, podkreślić przy tym należy, że te drugie cechowała ponadto niezmiernie wysoka (blisko trzydziestokrotna) dynamika wpływu. Sporą dynamiką, choć już nieporównanie niższą niż w przypadku roszczeń z umowy kredytu (rzędu kilkudziesięciu procent), cechowały się również pozostałe sprawy rozpatrywane najczęściej w trybie nakazowym. Przy ocenie prezentowanych wyżej tendencji należy mieć jednak na względzie dwie niezmiernie istotne okoliczności, które sprawiają, że trzeba do nich podchodzić z wyjątkową ostrożnością. Po pierwsze, z uwagi na niewielką liczbę obserwacji, po drugie zaś ze względu na wyjątkowo małe liczebności rozpatrywanych wyżej roszczeń (por. tabela 38).

Tabela 38. Sprawy gospodarcze rozpoznawane najczęściej w postępowaniu nakazowym i upominawczym w sądach okręgowych (GNc)

	Roszczenia:				
	z umowy o usługi (o dzieło, zlecenia, umowy nie nazwane) z wyłączeniem spraw o sym.618	z umowy sprzedaży, z wyłączeniem spraw o symbolu 618	z umowy o roboty budowlane i inwestycyjne, z wyłączeniem spraw o sym. 618 i 631	z umowy kredytu ¹⁰²	z weksła
2002	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd	bd	bd
2006	1496	3156	635	bd	bd
2007	1297	2939	754	bd	bd
2008	1730	3187	864	bd	bd
2009	2422	4877	1283	bd	bd
2010	2279	4566	1234	bd	bd
2011	2213	4810	1519	140	1048
2012	3673	6407	2357	188	1712
2013	3207	6238	2577	318	2328
2014	2844	5148	2142	459	2328
2015	2676	4578	1804	676	1902
2016	2623	4488	1656	4277	2547
2017	2648	4907	1588	4110	3110
	12,8%	23,7%	7,7%	19,9%	15,0%
wskaźnik dynamiki 2006–2017	177,0	155,5	250,1	2935,7	296,8

W sądach okręgowych sporą dynamiką wzrostową cechował się ponadto wpływ spraw drugoinstancyjnych z tytułu roszczeń z umowy o usługi: w latach 2006–2017 ich liczba wzrosła dwukrotnie (por. tabela 39).

¹⁰² Kategorie spraw „z umowy kredytu”, „z weksła” są rejestrowane od 2011 roku.

Tabela 39. Roszczenia z umowy o usługi¹⁰³ rozpoznawane w II instancji w sądach okręgowych (Ga)

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	bd	–
2005	bd	–
2006	1554	100,0
2007	1562	100,5
2008	1405	89,9
2009	1482	105,5
2010	1692	114,2
2011	1850	109,3
2012	2312	125,0
2013	2369	102,5
2014	2611	110,2
2015	2804	107,4
2016	2965	105,7
2017	2997	101,1
	19,0%	–
wskaźnik dynamiki 2006–2017		192,9

Wśród spraw gospodarczych rozpatrywanych przez sądy rejonowe (por. tabela 40) zdecydowanie dominowały dwie ich kategorie: nakazowe i upominawcze oraz procesowe (stanowiły one odpowiednio 76 i 20% ogólnego wpływu do tych sądów).

Najwyższą dynamikę¹⁰⁴ wpływu miały sprawy procesowe: w analizowanym okresie ich liczba wzrosła bowiem blisko trzykrotnie i w roku 2017 było ich już niespełna 160 tys.

Pod względem liczebności (w roku 2017 było ich ponad 600 tys.) dominującą kategorię stanowiły jednak sprawy nakazowe (w tym europejskie) i upominawcze. Charakteryzowały się one ponadto sporą (blisko 50%) dynamiką wpływu.

W porównaniu z omawianymi wyżej kategoriami wpływ tzw. pozostałych spraw (GCo) był relatywnie mały. Cechowała go ponadto spora zmienność, w latach zaś ostatnich – systematyczny spadek.

¹⁰³ O dzieło, zlecenia, umowy nienazwane z wyłączeniem spraw o symbolu 618.

¹⁰⁴ Jeszcze wyższą dynamikę miały wprawdzie sprawy odnoszące się do pomocy sądowej, z uwagi jednak na nikłą liczebność, podobnie jak sprawy nieprocesowe oraz pozostałe, zostaną one pominięte w poniższych rozważaniach.

Tabela 40. Sprawy gospodarcze rozpoznawane w sądach rejonowych

	procesowe (GC) ¹⁰⁵	nieproce- sowe (GNs)	nakazowe, upominawcze i europejskie postępowania nakazowe (GNc)	pozostałe (GCo)	pomoc sądowa (GCps)
2002	56 249	1042	414 839	16 169	780
2003	53 877	1128	360 073	20 056	1021
2004	72 940	688	307 542	25 743	1122
2005	71 534	904	278 588	27 120	1269
2006	bd	bd	bd	bd	bd
2007	30 824	323	199 156	20 822	1260
2008	28 986	261	211 183	20 169	1331
2009	35 128	244	262 916	21 554	1712
2010	36 114	219	324 638	20 260	2247
2011	42 352	241	544 455	23 096	2680
2012	87 829	257	597 323	27 850	3240
2013	104 364	277	603 239	46 192	4287
2014	110 865	382	558 360	44 372	5086
2015	129 011	400	583 908	43 335	4741
2016	141 840	324	511 666	29 186	5134
2017	158 180	329	610 207 ¹⁰⁶	27 332	4820
	19,8%	0,04%	76,2%	0,3%	0,6%
wskaźnik dyna- miki 2002–2017	281,2	31,6	147,1	169,0	617,9

Wśród spraw procesowych (por. tabela 41) dominowały trzy rodzaje roszczeń: z umowy usługi, z umowy sprzedaży oraz z tytułu ubezpieczeń OC, stanowiły one łącznie około 7% wpływu.

Dość szybko (ponad dwukrotnie) przybywało spraw z tytułu roszczeń wynikających z umowy usługi: w roku 2003 było ich nieco ponad 15 tys., zaś w roku 2017 już blisko 35 tys.

Liczba sporów na tle ubezpieczeń OC związanych z wypadkami komunikacyjnymi także dynamicznie rosła. Z uwagi jednak na minimalną liczbę obserwacji (odrębna ich rejestracja rozpoczęła się dopiero w 2015 r.) wypada traktować te dane ze szczególną ostrożnością.

Zmniejszył się natomiast znacznie (o 30%) wpływ spraw na tle roszczeń wynikających z umowy sprzedaży: w 2013 r. było ich ponad 30 tys., w roku zaś 2017 już tylko nieco ponad 20 tys.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Od 2004 r rejestrowane jako sprawy gospodarcze, cywilne procesowe (rep. GC+GCupr).

¹⁰⁶ Łącznie ze sprawami cywilnymi, prawa pracy i gospodarczymi prowadzonymi w elektronicznym postępowaniu upominawczym (GNc), od 2017 roku podlegającymi odrębnej rejestracji.

¹⁰⁷ Pozostałe typy roszczeń zawartych w tabeli 41 – z uwagi na niewielkie liczebności – nie będą już odrębnie analizowane.

Tabela 41. Sprawy gospodarcze procesowe (GC) w sądach rejonowych

	Roszczenia					Spory na tle ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów mechanicznych z tytułu wypadków komunikacyjnych, z wyłączeniem spraw o symbolu 640pz
	z umowy o usługi (o dzieło, zlecenia, umowy nie nazwane) z wyłączeniem spraw o sym.618	z umowy sprzedaży, z wyłączeniem spraw o symbolu 618	z umowy o przewóz i spedycję, z wyłączeniem spraw o symbolach 634 i 635	z umowy: rachunku bankowego	z umowy kredytu ¹⁰⁸	
2002	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2004	15 624	31 203	3140	127	bd	bd
2005	16 491	28 659	3817	110	bd	bd
2006	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2007	6065	8 404	1235	48	bd	bd
2008	4870	6 929	1107	40	bd	bd
2009	6661	9 152	1589	88	bd	bd
2010	7376	9 593	2082	96	bd	bd
2011	7965	11 273	2008	139	43	bd
2012	24 396	24 242	4941	376	146	bd
2013	26 648	27 420	5465	571	473	bd
2014	29 145	22 795	5135	547	834	bd
2015	30 886	22 279	6091	702	1575	14 467
2016	32 135	21 711	5274	963	3051	20 390
2017	34 896	21 857	7006	1849	4027	23 754
	22,1%	13,8%	4,4%	1,2%	2,5%	15,0%
wskaźnik dynamiki 2004–2017	223,3	70,0	223,1	1455,9	9365,1	164,2

Jak pamiętamy z uprzednich rozważań, zdecydowanie największy był wpływ spraw rozpoznawanych w trybie nakazowym i upominawczym (było ich ponad 600 tys.). Największy był udział roszczeń z tytułu umowy sprzedaży (14%), usługi (12%) oraz sporów na tle OC – z wyłączeniem pojazdów zastępczych (4%). Roszczenia te stanowią łącznie 30% spraw rozpatrywanych w tym trybie (por. tabela 42), udział zaś pozostałych był niewielki (zaledwie około 2%), ujawniły one jednak bardzo interesujące tendencje.

Wzrost wpływu spraw z tytułu roszczeń o usługi rozpatrywanych w trybie nakazowym był stosunkowo niewielki (niespełna 20%); w ostatnim roku objętym analizą było tych spraw nieco ponad 70 tys.

Ujemną zgoła dynamikę wykazał w tym czasie najczęstszy skądinąd rodzaj roszczeń rozpatrywanych w trybie nakazowym – z tytułu umowy sprzedaży: w rozpatrywanym okresie ich liczba zmniejszyła się blisko 6%.

¹⁰⁸ Kategorie spraw: „z umowy kredytu”, „spory na tle ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów mechanicznych z tytułu wypadków komunikacyjnych” są odrębnie rejestrowane od 2015 r.

Mimo małych liczebności oraz obserwacji, ciekawe tendencje ujawniły trzy pozostałe typy roszczeń; wydaje się, że są one w silnym trendzie wzrostowym. Odnosi się to zwłaszcza do umów kredytowych – w ciągu zaledwie ośmiu lat ich liczba zwiększyła się o blisko 2 tys. procent. Wzrost pozostałych roszczeń (z umowy weksla oraz OC) nie był już równie spektakularny, ale nadal istotny, bo dwukrotny.

Tabela 42. Sprawy gospodarcze rozpoznawane w postępowaniach nakazowych i upominawczych w sądach rejonowych (GNc)

	Roszczenia:				spory na tle ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów mechanicznych z tytułu wypadków komunikacyjnych, z wyłączeniem spraw o symbolu 640pz ¹⁰⁹
	o usługi (o dzieło, zlecenia, umowy nie nazwane) z wyłączeniem spraw o sym. 618	sprzedaży, z wyłączeniem spraw o symbolu 618	z umowy kredytu ¹¹⁰	z weksla	
2002	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd	bd	bd
2006	bd	bd	bd	bd	bd
2007	59 587	91 022	bd	bd	bd
2008	63 546	93 671	bd	bd	bd
2009	77 823	115 547	bd	bd	bd
2010	77 623	132 931	bd	bd	bd
2011	74 654	143 965	332	5857	bd
2012	80 018	138 634	395	7328	bd
2013	76 744	124 177	669	8205	bd
2014	78 562	106 735	1855	8335	bd
2015	68 404	87 913	1912	7034	12 903
2016	68 681	81 016	4960	7033	17 452
2017	72 347	86 102	6932	11 526	25 086
	11,9%	14,1%	1,1%	1,9%	4,1%
wskaźnik dynamiki 2007–2017	121,4	94,6	2088,0	196,8	194,4

Wśród innych spraw rozpatrywanych przez sądy gospodarcze (por. tabela 43) na uwagę zasługują dwa ich rodzaje, pozostałe zaś (ze względu na nikłe liczebności) nie będą odrębnie analizowane.

¹⁰⁹ Ta kategoria spraw jest odrębnie rejestrowana od 2015 r.

¹¹⁰ Kategorie spraw: „z umowy kredytu” oraz „z weksla” są odrębnie rejestrowane od 2011 r.

Tabela 43. Najczęstsze z pozostałych spraw gospodarczych rozpatrywane w sądach rejonowych (GCo)

	O nadanie klauzuli wykonalności			O zavezwanie do próby ugodowej ¹¹¹
	z wyłączeniem spraw dotyczących bankowych i europejskich tytułów egzekucyjnych ¹¹²	bankowym tytułom egzekucyjnym	przejściu uprawnień lub obowiązków (art. 788 k.p.c.) ¹¹³	
2002	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd
2004	15 812	1443	bd	bd
2005	16 350	1385	bd	bd
2006	bd	bd	bd	bd
2007	13 823	599	bd	bd
2008	13 201	116	bd	bd
2009	13 055	171	bd	bd
2010	10 962	329	bd	bd
2011	3292	bd	6001	7063
2012	2270	bd	5844	8344
2013	1826	13 928	8965	14 332
2014	1582	13 945	10 618	11 338
2015	1388	11 642	11 235	12 337
2016	965	286	9479	12 349
2017	822	18	9856	10 947
	3,0%	0,1%	36,1%	40,1%
wskaźnik dynamiki 2004-2017	5,2	0,0	1,6	1,5

Było około 10 tys. spraw odnoszących się do przejścia praw lub obowiązków, przy czym ich wpływ w analizowanym okresie pozostawał praktycznie niezmienny. Analogiczną tendencję – zarówno pod względem liczebności (niespełna 11 tys.), jak i stabilizacji wpływu – wykazywały sprawy o zavezwanie do zawarcia próby ugodowej.

2.4. Sprawy rodzinne i nieletnich

Wpływ spraw rodzinnych i nieletnich (por. tabela 44) kształtował się w ostatnich latach objętych analizą na poziomie 700 tys., z czego ogromną część (90%) stanowiły sprawy rodzinne. Cechowały je ponadto odmienne tendencje: wpływ spraw nieletnich zmniejszył się aż o blisko 40% (co jest zapewne pochodną znanych powszechnie spadkowych trendów

¹¹¹ Są one odrębnie rejestrowane od 2011 r.

¹¹² Od 2011 r. – z wyłączeniem spraw o 104E, 104m, 104osh, 104p. Od 2004 r. – tylko z wyłączeniem spraw bankowych.

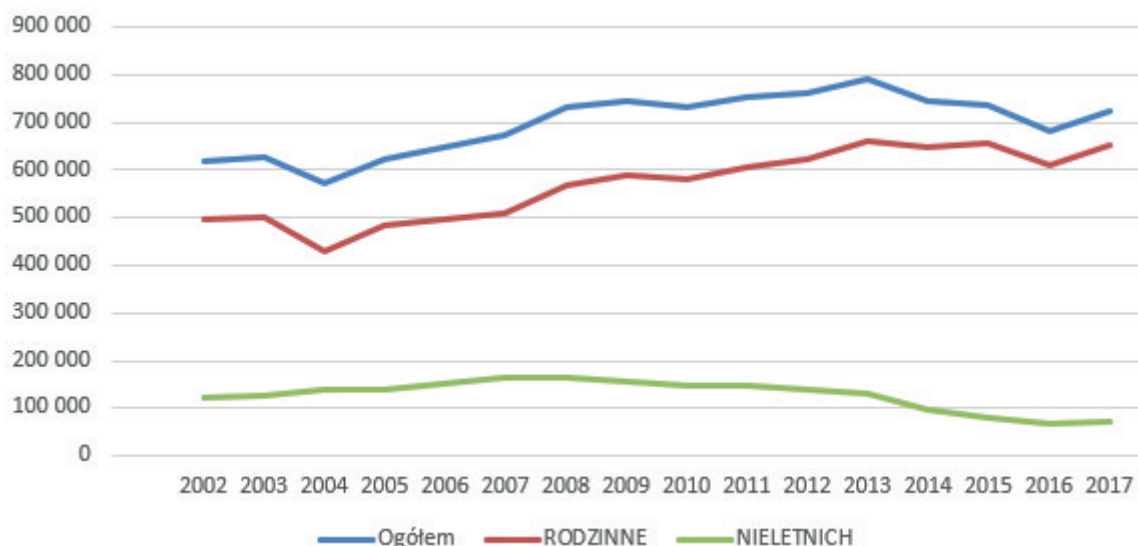
¹¹³ Są one odrębnie rejestrowane od 2011 r.

demograficznych tej grupy wiekowej), rodzinnych zaś wzrósł o jedną trzecią. Nie jest możliwe zidentyfikowanie zmian legislacyjnych, które miałyby wpływ na wzrost liczby spraw rodzinnych w sądach rejonowych.

Tabela 44. Wpływ spraw rodzinnych i nieletnich

		ogółem	rodzinne	nieletnich
2002	N	616 741	495 541	121 200
	%	100,0	80,3	19,7
2003	N	626 118	499 400	126 718
2004	N	571 039	430 677	140 362
2005	N	622 434	482 598	139 836
2006	N	648 584	496 396	152 188
2007	N	675 303	509 726	165 577
2008	N	731 283	567 469	163 814
2009	N	746 098	590 548	155 550
2010	N	732 003	583 000	149 003
2011	N	754 910	607 118	147 792
2012	N	760 610	621 932	138 678
2013	N	790 875	659 210	131 665
2014	N	746 161	648 473	97 688
2015	N	737 147	658 280	78 867
2016	N	681 575	612 219	69 356
2017	N	723 376	652 898	70 478
	%	100,0	90,3	9,7
wskaźnik dynamiki 2002-2017		117,3	131,8	58,2

Wykres 5. Wpływ spraw rodzinnych i nieletnich

Najliczniejszą kategorię spraw rodzinnych rozpoznawanych przez sądy rejonowe stanowiły sprawy nieprocesowe dotyczące małoletnich: w ostatnich latach było ich już ponad 200 tys. Wzrost wpływu tego rodzaju spraw może wynikać z konieczności rozpatrywania coraz większej liczby spraw związanych z zarządem majątkiem dziecka, w szczególności tych wynikających z odrzucenia spadku w imieniu dziecka w przypadkach zadłużenia masy spadkowej (czynnik ekonomiczny).

Spraw nieprocesowych było blisko 150 tys., cechuje je przy tym wyraźny trend wzrostowy (blisko dwukrotny). W analizowanym okresie nie pojawiły się istotne zmiany w zakresie rodzinnego prawa materialnego.

Spraw procesowych było niewiele mniej (ponad 130 tys.). W przeciwieństwie jednak do nieprocesowych, w analizowanym okresie ubyło ich znacznie, bo aż o blisko połowę, co z pewnością stanowi spore zaskoczenie. Czynniki, które mogły mieć wpływ na spadek liczby tego rodzaju spraw to m.in. upowszechnianie dowodu z badań kodu genetycznego DNA (większość przypadków określenia ojcostwa pozamałżeńskiego jest rozwiązywanych przy wykorzystaniu instytucji uznania ojcostwa, a nie sądowego ustalenie ojcostwa¹¹⁴) oraz wprowadzenie zasad ograniczających odpowiedzialność majątkiem wspólnym małżonków za zobowiązania jednego. Ten ostatni czynnik mógł mieć być może wpływ na zmniejszenie się liczby postępowań o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności. Czynnikiem wpływającym na zwiększenie liczby tego rodzaju spraw mogło być wprowadzenie w 2008 r. możliwości żądania ustanowienia rozdzielności majątkowej przez wierzyciela jednego z małżonków. Materialne rodzinne prawo alimentacyjne w analizowanym okresie nie zmieniało się w istotny sposób. Być może znaczenie miały również zmiany zasad wypłaty z Funduszu Alimentacyjnego, jak i jego likwidacja (również w kontekście postępowań rozwodowych).

Wpływ pozostałych kategorii spraw rodzinnych zawartych w tabeli 45 był już nieporównanie mniejszy. Należy jednak zwrócić uwagę na dynamiczny (blisko dwukrotny) wzrost spraw z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego osób pełnoletnich.

Jeszcze bardziej (o niemal 200%) wzrosły jednak pozostałe sprawy (np. o wyłączenie sędziego). Nie znaleziono wszakże czynników mogących wpływać na liczbę tego rodzaju spraw.

Jako wyjaśnienie zmian w zakresie liczby spraw Nmo (tak zwane pisma i czynności sądowe w sprawach nieletnich i małoletnich) można podać zmiany w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹¹⁵, polegające na dodaniu art. 12a¹¹⁶. Zgodnie z nową regulacją, od 01.08.2010 r. możliwe jest odebranie dziecka z rodziny. Na postanowienie w tym zakresie przysługuje możliwość wniesienia zażalenia do sądu.

¹¹⁴ Reforma unormowań filiacyjnych miała miejsce w 2008 r. – nie powinna wpłynąć znacząco na liczbę spraw sądowych.

¹¹⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1390).

¹¹⁶ Na mocy ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 842).

Tabela 45. Sprawy rodzinne rozpoznawane najczęściej w sądach rejonowych

	procesowe (RC)	nieprocesowe (RNs)	z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego osób pełnoletnich (RNS-psych.)	nieprocesowe dotyczące małoletnich (Nsm)	pozostałe (Rco) ¹¹⁷	pisma i czynności sądowe w sprawach nieletnich i małoletnich (Nmo)
2002	242 648	79 458	21 066	105 416	8573	27 753
2003	227 022	86 756	21 272	111 376	9380	31 262
2004	132 324	97 285	21 960	115 433	9301	39 819
2005	163 247	102 777	23 198	122 340	10 070	44 084
2006	148 932	114 925	25 503	132 956	12 170	50 619
2007	140 468	124 491	26 945	138 848	14 995	56 920
2008	177 208	129 404	29 136	150 049	11 757	63 582
2009	188 240	131 969	29 080	153 423	12 266	67 042
2010	179 179	135 090	29 587	153 650	11 680	64 339
2011	180 275	137 670	31 136	167 876	13 354	67 512
2012	176 293	141 003	32 014	184 128	11 283	67 243
2013	176 425	148 323	33 562	206 686	12 292	70 205
2014	156 584	145 130	35 236	219 392	8 551	73 614
2015	149 338	149 243	35 414	231 469	8 148	73 400
2016	120 348	142 912	35 765	225 218	9 779	69 859
2017	132 797	146 089	37 281	237 063	18 413	74 685
	20,3%	22,4%	5,7%	36,3%	2,8%	11,4%
wskaźnik dynamiki 2002-2017	54,7	183,9	177,0	224,9	214,8	269,1

Wśród spraw rodzinnych nieprocesowych (por. tabela 46) największy był wpływ (21%) spraw o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu (około 30 tys.) oraz odnoszących się do opieki nad osobą pełnoletnią (w granicach 10-11 tys.). Charakteryzowały je jednak odmienne tendencje: tych pierwszych (nieznacznie) ubyło, drugich zaś dość wyraźnie (o blisko 40%) przybyło.

¹¹⁷ W szczególności: o odtworzenie akt, o wyłączenie sędziego, jeżeli wniosek został przekazany z innego wydziału lub sądu, sprawy podlegające rozpoznaniu w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucji świadczeń niepieniężnych, rejestracji protokołów i wniosków przeznaczonych dla innych sądów bądź sądu właściwego, lecz zgłoszonych przed wytoczeniem powództwa, wniosków o wydanie zaświadczeń w sprawach małżeńskich i odpowiedzialności rodzicielskiej na podstawie przepisów RWE.

Tabela 46. Sprawy rodzinne nieprocesowe rozpatrywane najczęściej w sądach rejonowych (RNs)

	Opieka nad osobą pełnoletnią	Zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu
2002	bd	bd
2003	bd	bd
2004	8460	31 876
2005	7010	36 809
2006	7303	43 481
2007	8007	47 186
2008	7496	47 014
2009	8515	45 243
2010	8971	38 320
2011	9435	39 736
2012	10 022	40 159
2013	10 739	39 394
2014	10 640	34 083
2015	11 324	33 845
2016	11 671	31 535
2017	11 652	30 968
	8,0%	21,2%
wskaźnik dynamiki 2004–2017	137,7	97,2

Wśród spraw procesowych odnoszących się do małoletnich (por. tabela 47) najczęściej rozpatrywane były zezwolenia na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka oraz wnioski o ustanowienie kuratora dla małoletniego. Wpływ tych pierwszych rósł systematycznie i dynamicznie z roku na rok: w 2006 r. było ich 10 tys., zaś w 2017 r. już ponad 70 tys., co oznacza siedmiokrotny wzrost. Drugie natomiast wzrosły dwukrotnie i w roku 2017 osiągnęły poziom 20 tys.

Tabela 47. Sprawy nieprocesowe dotyczące małoletnich rozpatrywane najczęściej w sądach rejonowych (Nsm)

	Ustanowienie kuratora dla małoletniego	Zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka (art. 101 § 3 k.r. i op.)
2002	bd	bd
2003	bd	bd
2004	bd	bd
2005	bd	bd
2006	10 484	10 150
2007	11 257	10 956
2008	11 468	12 556
2009	11 490	15 663
2010	11 312	18 758
2011	14 420	22 606
2012	15 764	27 608
2013	17 577	36 045
2014	18 819	50 500
2015	18 327	59 818
2016	19 219	64 094
2017	20 765	72 037
	8,8%	30,4%
wskaźnik dynamiki 2006–2017	198,1	709,7

Liczba spraw nieletnich wpływających do sądów rejonowych spadła dwukrotnie w rozpatrywanym okresie. Zmieniła się również ich struktura. Widoczne są tu dwie tendencje – wzrost o 1/3 do 2007 r. oraz spadek o tyle samo w kolejnych latach¹¹⁸. W latach 2002–2013 zdecydowana większość spraw nieletnich kończyła się zastosowaniem środków wychowawczych w postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym (55–65%). Tendencja w tym zakresie miała charakter wzrostowy (o 10 punktów procentowych). Niewielkie liczebności spraw kierowanych do postępowania poprawczego sugerują, że środek w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym stosowany był bardzo rzadko (1–2%), przy czym dwukrotnie rzadziej w 2013 r. niż w 2002. Podobnych analiz nie można jednak przeprowadzić w odniesieniu do lat 2014–2017, z uwagi na ujednoczenie postępowania z nieletnimi, a tym samym zmianę formularzy statystycznych. Rezygnacja z dualizmu postępowania z nieletnimi (opiekuńczo-wychowawczego – Now i poprawczego – Nk) nastąpiła na skutek wejścia w życie ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz

¹¹⁸ Rok 2014 nie jest uwzględniany w tych analizach. W roku tym obowiązywały już nowe regulacje, a niewielkie liczebności spraw rozpoznawanych na dotychczasowych zasadach wynikają zapewne z ich rejestracji jeszcze w roku 2013.

niektórych innych ustaw¹¹⁹. Od 1 stycznia 2014 roku wszystkie sprawy, bez względu na rodzaj stosowanego środka, są rozpoznawane pod jednolitą sygnaturą Nkd. Zlikwidowany został również etap postępowania wyjaśniającego.

Tabela 48. Sprawy nieletnich w sądach rejonowych

	Ogółem	Do 2014 roku:			Postępowanie w sprawach nieletnich Nkd ¹²⁰
		Postępowanie wyjaśniające (Npw)	Postępowanie opiekuńczo-wychowawcze (Now)	Postępowanie poprawcze (Nk)	
2002	121 200	76 827	42 778	1595	–
	100,0%	63,4%	35,3%	1,3%	
2003	126 718	79 923	45 280	1515	–
2004	140 362	87 274	51 518	1570	–
2005	139 836	87 336	51 176	1324	–
2006	152 188	94 809	56 029	1350	–
2007	165 577	102 460	61 806	1311	–
2008	163 814	100 253	62 433	1128	–
2009	155 550	94 995	59 410	1145	–
2010	149 003	90 812	57 160	1031	–
2011	147 792	89 509	57 424	859	–
2012	138 678	83 151	54 697	830	–
2013	131 665	79 429	51 563	673	–
	100,0%	60,2%	39,2%	0,5%	
2014	90 985	116	6 703	148	90 721
2015	78 867	–	–	–	78 867
2016	69 356	–	–	–	69 356
2017	70 478	–	–	–	70 478
wskaźnik dynamiki 2002–2017	58,2	0,2	15,7	9,3	77,7

Na odrębne, bardziej szczegółowe omówienie zasługują sprawy rozwodowe (por. tabela 49). Sprawy te są rozpoznawane w sądach okręgowych i cechował je minimalny wzrost (zaledwie 6%) – od lat ich wpływ utrzymuje się na poziomie nieco poniżej 100 tys. Znaczny wzrost liczby powództw w 2004 r. oraz jego utrzymanie się w 2005 r. mogło wynikać z wejścia w życie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych¹²¹, która wprowadziła

¹¹⁹ Dz.U. poz. 1165.

¹²⁰ Jednolite postępowanie w sprawach nieletnich rejestrowane od 1 stycznia 2014 roku pod sygnaturą Nkd.

¹²¹ Dz.U. Nr 228, poz. 2255.

dotatkowe świadczenia dla osób samotnie wychowujących dzieci¹²². W analogiczny sposób można też wyjaśniać bardzo znaczący wzrost liczby pozwów o orzeczenie separacji w tym okresie¹²³.

O blisko połowę wzrosła natomiast liczba spraw rozwodowych rozpatrywanych przez sądy apelacyjne (apelacje od wyroków rozwodowych). Ich liczba jest jednak bardzo niewielka (w granicach 5 tys. rocznie).

Stosunkowo niewiele (około 5 tys.) było również spraw odnoszących się do zmian przez sąd rejonowy wyroku rozwodowego dotyczących wykonywania władzy rodzicielskiej oraz sposobu jej wykonywania. Należy jednak podkreślić, że ich wpływ cechuje wysoka dynamika: w roku 2006 spraw takich było niespełna 3 tys., w roku zaś 2017 już o 3/4 więcej (około 5 tys.).

Spory (ponad 60 tys. w 2017 r.) był natomiast wpływ spraw alimentacyjnych do sądów rejonowych, dynamika ich wpływu była jednak niewielka (nieco ponad 10%). Ujemną zgoła dynamiką (o około 20%) charakteryzował się wpływ spraw o zmianę orzeczenia w odniesieniu do alimentów: z blisko 80 tys. w roku 2009 ich liczba zmniejszyła się do zaledwie 30 tys. (w roku 2017). We wskazanym okresie nie uległy istotnej zmianie przepisy materialnoprawne w zakresie prawa alimentacyjnego. Zgodnie z oczekiwaniami, wpływ tych spraw do sądów okręgowych (sprawy apelacyjne) był o wiele mniejszy (w ostatnich latach poniżej 3 tys.), cechuje go ponadto duża dynamika ujemna (ponad 60%).

¹²² Por. m.in. art. 8 pkt 3 i 4, art. 11 i 12 ustawy w pierwotnym brzmieniu.

¹²³ Cytowane przepisy zostały uznane przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z kilkoma normami Konstytucji RP w wyroku z 18 maja 2005 r., K 16/04, OTK-A 2005, nr 5, poz. 51.

Tabela 49. Sprawy rozwodowe

	rozpoznawane w sądach okręgowych	rozpoznawane w sądach apelacyjnych	zmiana przez sąd rejonowy wyroku rozwodowego w przedmiocie wykonywania władzy rodzicielskiej i sposobie jej wykonania (art. 106 k.r. i op.)	alimenty rozpoznane przez sąd rejonowy	zmiana przez sąd rejonowy orzeczeń w zakresie alimentów	alimenty rozpoznane przez sąd okręgowy
2002	83 115	bd	bd	bd	bd	bd
2003	86 330	bd	bd	bd	bd	bd
2004	106 084	bd	bd	54 919	38 545	bd
2005	101 390	bd	bd	79 847	43 826	bd
2006	88 148	bd	2874	62 013	46 913	7437
2007	95 220	3430	3155	54 233	46 719	6573
2008	97 075	3233	3677	57 671	76 786	6396
2009	93 828	3379	3769	64 105	78 664	7806
2010	91 377	3555	3823	64 481	71 512	8268
2011	91 616	3714	4045	64 461	72 028	3113
2012	90 933	4112	4497	65 251	65 855	2923
2013	90 885	4123	4677	69 726	60 479	3123
2014	89 791	4446	4822	63 029	49 774	2921
2015	86 963	4874	4981	59 750	45 261	2784
2016	89 135	4827	4860	50 852	29 970	2750
2017	88 361	5159	5044	62 098	30 170	2675
	64,5%	30,6%	2,1%	48,6%	22,7%	15,9%
wskaźnik dynamiki 2002–2017	106,3	150,4	175,5	113,1	78,3	36,0

2.5. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych

Łączny wpływ spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych (por. tabela 50) zmniejszył się w analizowanym okresie o połowę, przy czym trend spadkowy jest monotoniczny i bardzo wyraźny. W strukturze ich wpływu zdecydowanie dominują pierwszoinstancyjne sprawy w sądach okręgowych, stanowiąc przeszło 60% wszystkich spraw rozpatrywanych przez sądy ubezpieczeń społecznych (nieco poniżej 100 tys.).

Spraw takich w sądach rejonowych było już o wiele mniej, bo nieco powyżej 30 tys. i stanowiły one około 20% całego wpływu. Podlegały przy tym – analogicznej do spraw w sądach okręgowych – wyraźnej tendencji spadkowej (w obu przypadkach o około połowę). Wpływ spraw drugoinstancyjnych w sądach okręgowych praktycznie nie zmienił się. Jest ich ponadto bardzo mało (w ostatnich latach w granicach 3 tys.). Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych w sądach apelacyjnych stanowiły znacznie mniejszy, w odniesieniu do pozostałych szczebli sądownictwa, udział w strukturze całego wpływu (niespełna 14%), przy tym i one podlegały ogólnej tendencji: ich liczba zmniejszyła się w rozpatrywanym okresie o 30%.

Tabela 50. Wpływ spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych

		Ogółem	SĄDY APELACYJNE	SĄDY OKRĘGOWE		SĄDY REJONOWE
				I instancja	II instancja	
2002	N	302 008	30 457	215 507	bd	56 044
	%	100,0	10,1	71,4	–	18,6
2003	N	285 501	31 604	186 938	bd	66 959
2004	N	–	bd	bd	bd	bd
2005	N	212 152	34 555	140 602	bd	36 995
2006	N	269 158	25 986	212 046	bd	31 126
2007	N	198 201	22 500	146 333	2950	26 418
2008	N	179 514	24 684	129 819	2504	22 507
2009	N	177 926	22 933	128 231	2425	24 337
2010	N	173 613	20 750	125 409	2571	24 883
2011	N	170 768	21 926	120 002	2481	26 359
2012	N	200 822	25 477	143 506	2656	29 183
2013	N	228 844	32 272	157 783	2823	35 966
2014	N	213 016	24 982	146 634	3234	38 166
2015	N	192 612	25 938	121 314	3322	42 038
2016	N	175 751	23 700	113 407	3676	34 968
2017	N	154 588	21 362	97 006	3296	32 924
	%	100,0	13,8	62,8	2,1	21,3
wskaźnik dynami- miki 2002–2017		51,2	70,1	45,0	111,7	58,7

Jak wynika z tabeli 51, w sądach apelacyjnych rozpatrywane były najczęściej sprawy apelacyjne (w 2017 r. było ich nieco ponad 16 tys.), przy czym zarysował się – zwłaszcza w ostatnich latach objętych analizą – wyraźny ich spadek (o 30%). O wiele mniej (w ostatnich latach zaledwie około 3 tys.) było już spraw zażaleniowych, w przeciwieństwie jednak do apelacji, ich wpływ wzrósł o 30%.

Tabela 51. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpatrywane najczęściej w sądach apelacyjnych

		apelacyjne (AUa)	zażaleniowe (AUz)
2002	N	23 040	2693
	% ¹²⁴	75,6	8,8
2003	N	23 502	2889
2004	N	bd	bd
2005	N	26 034	3996

¹²⁴ W stosunku do ogólnej liczby spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawanych przez sądy apelacyjne.

		apelacyjne (AUa)	zażaleniowe (AUz)
2006	N	21 032	3318
2007	N	18 325	2771
2008	N	20 997	2233
2009	N	18 922	2442
2010	N	16 932	2322
2011	N	18 067	2467
2012	N	20 488	2749
2013	N	26 990	3598
2014	N	20 404	3015
2015	N	21 093	3102
2016	N	18 942	3054
2017	N	16 359	3479
	%	76,6	16,3
wskaźnik dynami- miki 2002-2017		71,0	129,2

W sądach okręgowych (por. tabela 52) rozpatrywano najczęściej pierwszoinstancyjne sprawy procesowe (U - było ich w 2017 r. niespełna 90 tys.). Podlegały one jednak tej samej - wielokrotnie już sygnalizowanej - tendencji spadkowej (o blisko 3/4). Wpływ spraw apelacyjnych w sądach okręgowych, co zrozumiałe, również się zmniejszył (o niespełna 15%), w roku 2017 było ich zaledwie 2500.

Tabela 52. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawane najczęściej w sądach okręgowych

		Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych (U)	Sprawy apelacyjne z zakresu ubezpieczeń społecznych (Ua)
2002	N	209 828	bd
	%	97,4	—
2003	N	178 490	bd
2004	N	bd	bd
2005	N	131 388	bd
2006	N	202 881	2915
2007	N	142 367	2346
2008	N	126 015	1999
2009	N	123 722	1842
2010	N	120 137	2089
2011	N	114 408	1989
2012	N	137 595	2129
2013	N	151 545	2323
2014	N	139 743	2693

		Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych (U)	Sprawy apelacyjne z zakresu ubezpieczeń społecznych (Ua)
2015	N	113 250	2701
2016	N	105 029	2977
2017	N	89 204	2551
	%	92,0	7,7
wskaźnik dynamiki 2002-2017		42,5	87,5

Pod względem liczebności wpływu poszczególnych kategorii spraw ubezpieczeniowych rozpatrywanych przez sądy okręgowe (por. tabela 53) dominują trzy: o ustalenie istnienia obowiązku ubezpieczenia społecznego itp., o rentę z tytułu niezdolności do pracy oraz o emeryturę. W ostatnim roku objętym analizą było ich odpowiednio: prawie 30 tys. (prawie dwukrotny wzrost), bez mała 13 tys. (spadek o $\frac{3}{4}$) i prawie 11 tys. (spadek o ponad 80%).

Tabela 53. Sprawy procesowe z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawane najczęściej w sądach okręgowych (U)

	O emeryturę ¹²⁵	O rentę z tytułu niezdolności do pracy	Ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia społecznego, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu ¹²⁶
2002	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd
2006	59 808	49 965	14 834
2007	56 263	38 470	13 546
2008	49 815	30 425	16 307
2009	34 258	32 110	18 762
2010	26 557	30 479	25 776
2011	22 075	26 656	31 799
2012	23 728	27 575	42 613
2013	33 397	26 037	51 380
2014	20 650	23 820	61 497
2015	17 786	20 019	39 844
2016	14 328	16 844	40 170
2017	10 805	12 856	28 952
	11,1%	13,3%	29,8%
wskaźnik dynamiki 2006-2017	18,1	25,7	195,2

¹²⁵ Wraz z dodatkami z funduszu ubezpieczeń społecznych.

¹²⁶ Od 2011 - ustalenie istnienia bądź nieistnienia ubezpieczeń społecznych i ich zakresu lub o należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Emerytur Pomostowych oraz na ubezpieczenie zdrowotne.

W sądach rejonowych natomiast (por. tabela 54) rozpatrywane były najczęściej sprawy ubezpieczeniowe procesowe oraz tak zwane inne. W roku 2017 tych pierwszych było niespełna 30 tys. (spadek o blisko połowę), drugich zaś, co zaskakujące, było więcej – ich liczba wzrosła przeszło dwukrotnie (do poziomu przeszło 3 tys. w roku 2017). Z uwagi jednak na nikłe liczebności¹²⁷ tych ostatnich nie należy z tej obserwacji wyciągać zbyt daleko idących wniosków.

Tabela 54. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawane najczęściej w sądach rejonowych

		Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych (U)	Inne sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych (Uo/Auo ⁽¹⁾)
2002	N	54 598	1446
	% ¹²⁸	97,4	2,6
2003	N	65 179	1780
2004	N	bd	bd
2005	N	36 081	913
2006	N	30 193	931
2007	N	25 594	824
2008	N	21 827	678
2009	N	23 587	749
2010	N	23 850	1033
2011	N	24 916	1442
2012	N	26 970	2213
2013	N	33 414	2552
2014	N	35 555	2609
2015	N	39 128	2904
2016	N	31 677	3287
	%	90,1	9,8
wskaźnik dynamiki 2002–2017		54,4	224,3

¹²⁷ Z tego samego powodu nie będą odrębnie analizowane najczęstsze rodzaje roszczeń zawarte w tabeli 55 i 56.

¹²⁸ W stosunku do ogółem spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawanych przez sądy rejonowe.

Tabela 55. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawane najczęściej w sądach rejonowych

	O odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej	Świadczenia rehabilitacyjne	Ustalenie niepełnosprawności	Ustalenie stopnia niepełnosprawności	O zasiłek macierzyński ¹²⁹	O zasiłek chorobowy
2002	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2004	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2005	bd	bd	bd	bd	bd	bd
2006	5217	2556	1369	5962	bd	bd
2007	4992	2662	727	5931	bd	bd
2008	4637	2490	476	5760	bd	bd
2009	4593	3331	424	6086	bd	bd
2010	4568	3395	421	6567	bd	bd
2011	4575	3261	938	6778	343	6869
2012	4646	3647	994	7876	402	7342
2013	4294	4230	1171	8810	1137	11 484
2014	4280	4344	1395	8641	2022	12 296
2015	4057	4142	2057	12 146	1923	12 008
2016	3831	3462	1948	9343	1068	9826
2017	3377	3181	2127	7982	777	10 021
	10,3%	9,7%	6,5%	24,2%	2,4%	30,4%
wskaźnik dynamiki 2006–2017	64,7	124,5	155,4	133,9	226,5	145,9

Wpływ spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych należy niewątpliwie odnieść do struktury społecznej. W latach 2000–2006 zaobserwowano systematyczny spadek łącznej liczby emerytów i rencistów w Polsce, a w następnych latach do 2009 r. – wzrost, później, od roku 2010 do 2014 – spadek, w latach 2015 i 2016 – minimalny wzrost ich liczby. W latach 2000–2009 r. odnotowano systematyczny, coroczny wzrost liczby emerytów (z 4627 tys. w 2001 r. do 6376 tys. w 2009 r.), przy jednoczesnym spadku liczby rencistów. Niewielki spadek liczby emerytów wystąpił w latach 2010–2014. W 2015 r. liczba emerytów w stosunku do roku poprzedniego była wyższa o 65,1 tys. (1,1%) i wyniosła 6253,3 tys. osób, a w porównaniu z rokiem 2009 była niższa o 123 tys. (1,9%). W 2016 r. liczba emerytów w porównaniu do 2015 r. była wyższa o 83,7 tys. (1,3%) i wyniosła 6337 tys. osób. Porównanie bezwzględnej liczby emerytów i rencistów korzystających ze świadczeń w roku 2000 i w 2016 pokazuje, że obecnie ta grupa społeczno-ekonomiczna jest nieco mniej liczna. Emeryci i renciści stanowili w 2000 r. ponad 24% ludności Polski, tj. o ponad 1 punkt procentowy więcej niż w 2016 r. Jednak w przypadku emerytów zaobserwowano wzrost z ok. 12% ludności Polski w 2000 r.

¹²⁹ Kategorie spraw: „o zasiłek macierzyński”, „o zasiłek chorobowy” podlegają rejestracji od 2011 roku.

do ponad 16% w 2016 r. W 2016 r. liczba emerytów i rencistów w Polsce wyniosła 8908,9 tys. osób i była o 0,3% wyższa niż w roku poprzednim. W stosunku do liczby ludności Polski grupa ta stanowiła 23,2% i dominowały w niej osoby pobierające emerytury¹³⁰.

Aktywność zawodowa i wiek wychodzenia z rynku pracy w latach 2012–2016 przedstawia zestawienie wartości wskaźnika zatrudnienia w grupach osób w wieku 20–64 lata i 55–64 lata. W 2016 r. w Polsce wartość wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata wyniosła 69,3%, co stanowiło wzrost o 4,6 punkty procentowe w stosunku do roku 2012. Spośród czynników mających wpływ na wiek wychodzenia z rynku pracy decydujące znaczenie miał obowiązujący w Polsce system emerytalny. Przeprowadzone w 2008 r. zmiany ustawowe polegające na likwidacji wcześniejszych emerytur i wprowadzeniu tzw. emerytur pomostowych oraz reforma emerytalna z roku 2013 spowodowały konieczność wydłużenia okresu pracy, czego skutkiem było podwyższenie przeciętnego wieku przechodzenia na emeryturę – z 59,9 roku w 2012 do 61,9 roku w 2016 r.

W latach 2012–2016 liczba aktywnych zawodowo w Polsce zmieniała się w nieznacznym stopniu. W 2016 r. odnotowano wzrost o 0,5% (16 197 tys.) w stosunku do roku 2012 (15 591 tys., w przypadku mieszkańców miast wyniósł on 0,6%, a w przypadku mieszkańców wsi miał miejsce wzrost o 1,3%), w 2013 – 15 568 tys., w 2014 – 15 862 tys., w 2015 – 16 084 tys.). Przyczyną wzrostu było przede wszystkim zwiększenie się liczby pracujących o 3,9%, populacja osób bezrobotnych zmniejszyła się bowiem w badanym okresie o 39,2% (w 2012 – 1749 tys., w 2013 – 1793 tys., w 2014 – 1567 tys., w 2015 – 1304 tys.)¹³¹.

Ponadto, ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw¹³² do art. 477⁹ k.p.c. dodano §§ 2¹, 3¹ i 3², czym w konsekwencji zawieszono dopuszczalność drogi sądowej w sprawach z zakresu niektórych ubezpieczeń społecznych do czasu wyczerpania dwuinstancyjnego postępowania w organie rentowym. Po tej nowelizacji odrzuceniu uległo odwołanie od decyzji w sprawie świadczeń uzależnionych od stwierdzenia niezdolności do pracy, oparte wyłącznie na zarzutach dotyczących orzeczenia lekarza orzecznika, jeżeli zainteresowany nie wniósł od jego orzeczenia sprzeciwu do komisji lekarskiej.

Kolejne zmiany zostały wprowadzone na mocy ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹³³. Z katalogu spraw należących do właściwości sądów rejonowych usunięto sprawę o świadczenie z tytułu funduszu alimentacyjnego. Artykułem 476 § 2 pkt 1 k.p.c. nie objęto spraw dotyczących

¹³⁰ Emerytury i renty w 2016 r., strona Głównego Urzędu Statystycznego, 15.11.2017 r. [dostęp: 23.09.2018], <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/emerytury-i-renty-w-2016-r-10,8.html>, s. 21.

¹³¹ Kapitał ludzki w Polsce w latach 2012–2016, strona Głównego Urzędu Statystycznego, 30.11.2017 [dostęp: 23.09.2018], <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/inne-opracowania-zbiorcze/kapital-ludzki-w-polsce-w-latach-2012-2016,8,6.html>, s. 54.

¹³² Dz.U. Nr 121, poz. 1264.

¹³³ Dz. U. poz. 218 ze zm. Nowelizacja obowiązuje od 20 marca 2015 r.

ubezpieczenia rodzinnego. Określenie „ubezpieczenie rodzinne” dotyczy świadczeń przyznawanych na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych¹³⁴. Zadania w zakresie świadczeń rodzinnych są zadaniami zleconymi z zakresu administracji rządowej, wykonywanymi zgodnie z art. 20 ust. 1 i 2 w zw. z art. 3 pkt 11 u.ś.r., przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby uprawnionej. Wymienione organy prowadzą postępowanie w tych sprawach, stosując przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, a od wydanych decyzji przysługują środki prawne przewidziane w postępowaniu przed sądami administracyjnymi.

Usunięto również zapisy o właściwości miejscowej sądu, w którego okręgu siedzibę ma organ rentowy w sprawach, w których ubezpieczony zamieszkały na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej otrzymuje świadczenie wypłacane przez wyznaczoną przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jednostkę organizacyjną tego Zakładu. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych właściwy do rozpoznania sprawy jest sąd, w którego okręgu ma miejsce zamieszkania strona odwołująca się od decyzji wydanej przez organ rentowy, chyba że przepis odrębny stanowi inaczej (art. 461 § 2 k.p.c.).

Zasada swobodnego przemieszczania się w Unii Europejskiej i zwiększenie mobilności obywateli poza granicami Polski powoduje, że w ostatnich latach rośnie liczba osób legitymujących się okresami ubezpieczenia nabytymi za granicą. Na skutek zmian¹³⁵ część spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych przekazano do rozpoznania w I instancji sądom rejonowym, uprzednio sądem rzeczowo właściwym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawanych w I instancji był wyłącznie sąd okręgowy, sąd pracy i ubezpieczeń społecznych.

Tabela 56. Sprawy o udzielenie pomocy sądowe rozpoznawane w sądach rejonowych

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	61	100,0
2003	114	186,9
2004	bd	–
2005	274	–
2006	454	165,7
2007	468	103,1
2008	413	88,2
2009	483	116,9
2010	778	161,1
2011	1219	156,7

¹³⁴ T.j. Dz. U. z 2015 r. poz., 114 ze zm., dalej u.ś.r. (obecnie Dz. U. z 2018 r. poz. 2220 ze zm.).

¹³⁵ Ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070) dodano art. 461 § 1¹ i § 2², zmieniono art. 477⁸.

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2012	1970	161,6
2013	2287	116,1
2014	2413	105,5
2015	2713	112,4
2016	3144	115,9
2017	3121	99,2
	9,5%	–
wskaźnik dynamiki 2002–2017		5116,4

2.6. Sprawy z zakresu prawa pracy

Drastyczną wręcz tendencją spadkową (o blisko 80%) wykazywał w analizowanym okresie wpływ spraw z dziedziny prawa pracy – w roku 2002 było ich ponad 300 tys., w roku zaś 2017 zaledwie 72 tys. (por. tabela 57). Ów spadek nie był jednak równomierny w poszczególnych szczeblach sądów. Największy odnotowały sądy rejonowe i pierwszoinstancyjne sądy okręgowe (około 80%) i w roku 2017 ich wpływ wynosił odpowiednio: 59 i 10 tys., co stanowi skądinąd blisko 100% całego wpływu spraw z zakresu prawa pracy¹³⁶. W sądach rejonowych wpływ spraw ogółem zmniejszył się aż o 80%.

Wzrost wpływu spraw z zakresu prawa pracy do sądów rejonowych, w latach 2002-2004 można tłumaczyć wejściem w życie ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji¹³⁷. Skutkiem tej nowelizacji było wprowadzenie zmian dotyczących trybów postępowania cywilnego, w tym postępowań nakazowego, upominawczego, uproszczonego, właściwości rzeczowej sądów, wartości przedmiotu sporu, organizacji społecznych i pełnomocników procesowych, wymogów formalnych pism procesowych i pozwów, w tym urzędowych formularzy pism procesowych i na elektronicznych nośnikach informatycznych, postępowania dowodowego, postępowania apelacyjnego i kasacyjnego oraz egzekucyjnego.

Zniesiono też limit kwotowy (5 tys. zł), powyżej którego postępowanie upominawcze nie było dopuszczalne. Dodano art. 23¹, zgodnie z którym w sprawach o roszczenia pracowników dotyczące nawiązania, istnienia lub rozwiązania stosunku pracy wartość przedmiotu sporu stanowi, przy umowach na czas określony – suma wynagrodzenia za pracę za okres sporny, lecz nie więcej niż za rok, a przy umowach na czas nieokreślony – za okres jednego rok.

¹³⁶ Z uwagi na niskie liczebności pozostałe dane zawarte tabeli 57 jak również w tabelach 58-62 nie będą odrębnie analizowane.

¹³⁷ Dz. U. Nr 48 poz. 554.

Z kolei ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych dodano do Kodeksu postępowania cywilnego art. 461 § 1¹ i § 2² i zmieniono brzmienie art. 477⁸ k.p.c. Zmiany weszły w życie z dniem 1 października 2001. Po nowelizacji do właściwości sądów rejonowych, bez względu na wartość przedmiotu sporu, należą sprawy z zakresu prawa pracy o ustalenie istnienia stosunku pracy, o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia i o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy, a także sprawy dotyczące kar porządkowych i świadectwa pracy oraz roszczenia z tym związane.

Z kolei spadek liczby spraw w latach 2005–2008 może wynikać z dostosowania polskiego prawa pracy do wymogów Unii Europejskiej¹³⁸. Rozszerzono zakaz dyskryminacji w zatrudnieniu o zakaz dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy (art. 11³ Kodeksu pracy¹³⁹). Wprowadzono definicję dyskryminacji bezpośredniej (art. 18^{3a} § 3 k.p.), pojęcie mobbingu.

Na skutek nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w 2005¹⁴⁰ roku sąd został związany żądaniem zgłoszonym przez stronę. Zakaz orzekania ponad żądanie nie dotyczy spraw o roszczenia z zakresu prawa pracy – przewodniczący upoważniony został do pouczenia powoda (pracownika) o roszczeniach wynikających z przytoczonych przez niego faktów, a niezgłoszonych w pozwie¹⁴¹.

Ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁴² uchylono art. 463 k.p.c.¹⁴³ Zgodnie z art. 96 ust. 1 pkt 4 u.k.s.c. pracownik wnoszący pozew, w którym wartość przedmiotu sporu nie przekracza 50 tys. zł lub strona wnosząca odwołanie do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, nie ma obowiązku uiszczenia kosztów sądowych (z zastrzeżeniem art. 35 i 36 u.k.s.c.).

Ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹⁴⁴ wprowadzono przepisy dotyczące mediacji (art. 183¹–183¹⁵). Regulacja ta została zmieniona ustawą z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów¹⁴⁵ – obowiązujące od dnia 1 stycznia 2016 r.

¹³⁸ Ustawą z dnia 14 listopada 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 213, poz. 2081), dalej: „k.p.”

¹³⁹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 917 ze zm.), dalej „k.p.”

¹⁴⁰ Ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804).

¹⁴¹ Uchylono art. 477¹ § 1.

¹⁴² Dz. U. Nr 167, poz. 1398, dalej „u.k.s.c.”

¹⁴³ Zmiana obowiązuje od 2 marca 2006 r.

¹⁴⁴ Dz. U. Nr 172, poz. 1438.

¹⁴⁵ Dz. U. 2015, poz. 1595.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 27 listopada 2007 r.¹⁴⁶ uznał art. 58 k.p. za niezgodny z art. 64 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji w zakresie, w jakim wyłącza dochodzenie innych niż określone w tym przepisie roszczeń odszkodowawczych, związanych z bezprawnym rozwiązaniem umowy o pracę bez wypowiedzenia. Przepis stracił moc obowiązującą w ww. zakresie z dniem 3 grudnia 2007 r. Trybunał uznał, że odszkodowanie zasądzone przez sąd w przypadku rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z naruszeniem przepisów o rozwiązywaniu umów w tym trybie (jeżeli niemożliwe jest przywrócenie do pracy na poprzednich warunkach) nie zaspokaja wszystkich roszczeń byłych pracowników. Jeśli pracownik udowodni, że skutek rozwiązania stosunku pracy dokonanego z naruszeniem prawa poniósł szkodę w określonej wysokości, będzie mógł dochodzić rekompensaty w drodze powództwa cywilnego.

Ustawą z dnia 21 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy¹⁴⁷ dokonano zmian dotyczących równego traktowania w zatrudnieniu¹⁴⁸. Nowelizacja miała na celu właściwe wdrożenie dyrektyw: Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne¹⁴⁹; Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy¹⁵⁰; 2002/73/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. zmieniającej dyrektywę Rady 76/207/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy¹⁵¹. Doprecyzowano definicję dyskryminacji pośredniej. Wydaje się, że konsekwencją tej zmiany powinien być wzrost wpływu spraw, do którego w istocie nie doszło.

Zmiany co do wpływu spraw Np (systematyczny wzrost w latach 2008–2014, za wyjątkiem roku 2013 oraz spadek w latach 2015–2017) również można tłumaczyć wdrożeniem, omówionej powyżej, ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, jak i ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹⁵². Tą ostatnią wprowadzono regulacje dotyczące europejskich postępowań transgranicznych związanych z ustanowieniem w prawie wspólnotowym postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (europejskiego postępowania nakazowego) oraz europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń (art. 505¹⁵⁻²⁷ k.p.c.).

¹⁴⁶ Sygn. akt SK 18/05 (Dz.U. 2007 Nr 225 poz. 1672), OTK-A 2007, nr 10, poz. 128.

¹⁴⁷ Dz.U. Nr 223, poz. 1460.

¹⁴⁸ Zmiana obowiązuje od 18 stycznia 2009 r.

¹⁴⁹ Dz. U. UE. L z 2000 r. Nr 180, s. 22, Dz. U. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 20, t. 1, s. 23.

¹⁵⁰ Dz. U. UE L z 2000 r. Nr 303, s. 16, Dz. U. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 4, s. 79.

¹⁵¹ Dz. U. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 4, s. 255.

¹⁵² Dz.U. Nr 234, poz. 1571.

Na zmianę liczby spraw ma wpływ stosowanie zasady swobodnego przemieszczania się w Unii Europejskiej, a także powszechnie obserwowane zwiększenie mobilności obywateli naszego kraju i poszukiwanie przez nich zatrudnienia poza granicami Polski. Szacunek emigracji z Polski na pobyt czasowy w latach 2004–2016 wskazuje stały wzrost w latach 2004–2012, spadek w 2013 r. i wzrost w latach 2014–2016¹⁵³.

Zmiany we wpływie spraw do sądów okręgowych można wyjaśnić w podobny sposób – mianowicie wejściem w życie ustaw: z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

Spadek wpływu spraw w latach 2004–2010 i od 2014 do sądów apelacyjnych wynika z mniejszej liczby spraw w I instancji. Zmiany te wyjaśniają omówione już regulacje prawne wprowadzone na mocy ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

Na zmiany tendencji wpływu spraw z zakresu prawa pracy mogły również rzutować następujące czynniki: zdefiniowanie pojęcia choroby zawodowej oraz poszerzenie kręgu osób, które mogą zgłosić podejrzenie choroby zawodowej, rozszerzenie pojęcia działalności społecznej, zmiana przepisów ustawy o ekwiwalencie pieniężnym z tytułu prawa do bezpłatnego węgla dla osób uprawnionych z przedsiębiorstw robót górniczych (2011 r.), wprowadzenie europejskiego postępowania nakazowego (2008 r.), wprowadzenie elektronicznego postępowania upominawczego (2010 r.) oraz wprowadzenie obowiązku zamieszczenia w pierwszym piśmie w postępowaniu elektronicznym dokładnych danych pozwanego i możliwość skazania przez sąd na karę grzywny za nieprawidłowo oznaczone dane.

---

¹⁵³ Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004–2016, 16.10.2017 [dostęp 23.09.2018], Główny Urząd Statystyczny: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-20042016,2,10.html>.

Tabela 57. Wpływ spraw z zakresu prawa pracy

		OGÓŁEM	SĄDY APELACYJNE	SĄDY OKRĘGOWE		SĄDY REJONOWE
				I instancja	II instancja	
2002	N	309 894	bd	7803	bd	302 091
	%	100,0	–	0,3	–	97,5
2003	N	375 195	bd	6848	bd	368 347
2004	N	296 450	bd	14 080	bd	282 370
2005	N	253 520	bd	33 086	bd	220 434
2006	N	222 981	1764	25 238	bd	195 979
2007	N	134 387	1261	2822	15 152	115 152
2008	N	111 314	1142	2976	11 945	95 251
2009	N	121 109	1074	2507	11 454	106 074
2010	N	110 589	1055	2322	12 150	95 062
2011	N	111 560	1042	2511	11 236	96 771
2012	N	120 402	970	2 896	12 415	104 121
2013	N	120 021	1103	2725	12 863	103 330
2014	N	156 572	1076	2994	13 253	139 249
2015	N	105 728	1000	2318	12 708	89 702
2016	N	82 102	994	1984	11 651	67 473
2017	N	71 911	955	1781	10 216	58 959
	%	100,0	1,3	0,2	14,2	82,0
wskaźnik dyna- miki 2002–2017		23,2	54,1	22,8	67,4	19,5

Tabela 58. Sprawy z zakresu prawa pracy rozpoznawane w sądach apelacyjnych

		apelacyjne (APa)	zażaleniowe (APz)	pozostałe (Apo)
2002	N	bd	bd	bd
	%	–	–	–
2003	N	bd	bd	bd
2004	N	bd	bd	bd
2005	N	bd	bd	bd
2006	N	945	491	56
2007	N	527	476	68
2008	N	458	430	112
2009	N	392	467	50
2010	N	376	416	83
2011	N	364	447	78
2012	N	385	385	92
2013	N	413	416	120
2014	N	397	417	116
2015	N	356	407	107
2016	N	403	354	102
2017	N	399	342	88
	%	41,8	35,8	9,2
wskaźnik dynami- miki 2006–2017		42,2	69,7	157,1

Tabela 59. Sprawy z zakresu prawa pracy rozpoznawane w sądach okręgowych

		z zakresu prawa pracy (P)	apelacyjne (Pa)	zażaleniowe (Pz)
2002	N	6602	bd	bd
	%	84,6	–	–
2003	N	5650	bd	bd
2004	N	12 511	bd	bd
2005	N	5948	19742	4910
2006	N	4228	13 841	4619
2007	N	2202	10 655	3558
2008	N	2123	8207	2978
2009	N	2011	7700	2936
2010	N	1843	8043	3145
2011	N	1957	7706	2742
2012	N	2272	8442	2977
2013	N	1993	8770	3074
2014	N	1596	8982	3034
2015	N	1714	8102	3601

		z zakresu prawa pracy (P)	apelacyjne (Pa)	zażaleniowe (Pz)
2016	N	1559	7602	3119
2017	N	1394	6690	2778
	%	78,3	65,5	27,2
wskaźnik dyna- miki 2002-2017		21,1	33,9	56,6

Tabela 60. Sprawy apelacyjne z zakresu prawa pracy rozpoznawane najczęściej przez sądy okręgowe (Pa)

	Związane z wypo- wiedzeniem umowy o pracę	O wynagrodzenie za pracę ¹⁵⁴
2002	bd	bd
2003	669	1995
2004	bd	bd
2005	bd	bd
2006	2489	4773
2007	1914	3097
2008	1446	1668
2009	1624	1380
2010	1966	1070
2011	2090	961
2012	2256	983
2013	2502	1096
2014	2267	1111
2015	2059	1035
2016	1801	950
2017	1602	703
	15,7%	6,9%
wskaźnik dyna- miki 2003-2017	239,5	35,2

¹⁵⁴ Od 2011 w sprawozdaniach statystycznych przy kategorii tej pojawił się dopisek „z wyjątkiem spraw objętych symbolami 401, 402, 404 i 409, 467”.

Tabela 61. Sprawy z zakresu prawa pracy rozpoznawane w sądach rejonowych

		Ogółem (razem P, P-upr, Pm)	W tym:			nakazowe i upominawcze i europejskie postępowanie nakazowe (Np)	pozostałe (Po)
			z zakresu prawa pracy (P)	rozpoznawane w postępowaniu uproszczonym (P-upr)	wszczęte na skutek pozwu pracodawcy (Pm)		
2002	N	276 577	272 300	bd	4277	17 502	7012
	%	91,6	90,1	—	1,4	5,8	2,3
2003	N	325 975	322 092	bd	3883	34 914	7458
2004	N	251 444	247 243	bd	4201	22 222	8704
2005	N	197 128	169 861	22 102	5165	14 903	8390
2006	N	171 682	145 507	21 656	4519	17 678	6609
2007	N	95 946	80 737	11 932	3277	13 263	5898
2008	N	78 439	64 865	10 491	3083	11 930	4869
2009	N	87 065	74 794	9029	3242	13 608	5387
2010	N	74 958	63 417	8728	2813	15 177	4921
2011	N	66 087	66 087	bd	bd	bd	bd
2012	N	78 737	78 737	bd	bd	19 050	6328
2013	N	74 044	74 044	bd	bd	17 299	11 983
2014	N	101 140	101 140	bd	bd	21 337	16 770
2015	N	61 057	61 057	bd	bd	19 399	9246
2016	N	48 540	48 540	bd	bd	12 108	6823
2017	N	43 231	43 231	bd	bd	9 624	5731
	%	73,3	73,3	—	—	16,3	9,7
wskaźnik dyna- miki 2002-2017		15,6	15,9	39,5	65,8	55,0	81,7

Tabela 62. Sprawy procesowe z zakresu prawa pracy rozpoznawane najczęściej w sądach rejonowych (P)

	Związane z wypowiedzeniem umowy o pracę	Związane z wypowiedzeniem umownych warunków pracy i płacy	O wynagrodzenie za pracę ¹⁵⁵	O wynagrodzenie za godziny nadliczbowe ¹⁵⁶	O deputat węglowy ¹⁵⁷
2002	bd	bd	bd	5417	bd
2003	21 637	3972	212 902	5114	bd
2004	16 677	5914	151 844	4550	bd
2005	16 838	3285	92 937	4 785	bd
2006	12 868	2867	46 700	3803	bd
2007	9 326	2206	20 752	8607	bd
2008	10 385	1835	18 466	4596	bd
2009	13 900	1972	18 591	3173	bd
2010	12 289	1297	17 607	2266	bd
2011	13 302	2287	16 007	2123	bd
2012	14 100	2644	23 519	2152	589
2013	13 012	3026	21 050	1865	465
2014	9 727	6734	21 597	1906	30 159
2015	9 661	1261	15 447	2154	3854
2016	8 266	1559	11 907	2201	1015
2017	6 082	863	10 342	2 051	482
wskaźnik dynamiki 2002–2017	28,1	21,7	4,9	40,1	1,6

2.7. Inne kategorie spraw

2.7.1. Sprawy z zakresu ochrony konkurencji

Mimo znikomych liczebności wypada jednak wspomnieć o kształtowaniu się wpływu spraw do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (por. tabela 63), z działaniem tego organu wiązano bowiem pierwotnie spore nadzieje. Wpływ spraw do tego sądu był największy w latach 2012–2013 (odpowiednio: ponad 14 i ponad 40 tys.). Jednak już w roku następnym obniżył się on 11krotnie – do poziomu powyżej 3 tys.), w roku zaś 2017 kształtował się na poziomie przekraczającym niewiele 900. Wpływ zatem tej kategorii spraw cechowała duża

¹⁵⁵ Od 2011 z wyjątkiem objętych symbolami 401, 402, 404, 490 i 457.

¹⁵⁶ Za pracę w godzinach nadliczbowych.

¹⁵⁷ Od 2012 wydanie bezpłatnego węgla w naturze lub o ekwiwalent pieniężny z tytułu prawa do bezpłatnego węgla.

zmiennosc¹⁵⁸. Z całą pewnością warto byłoby wyjaśnić zaistniałą zmianę. Autorzy opracowania jednak nie znają jej przyczyn.

Tabela 63. Wpływ spraw z zakresu ochrony konkurencji

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	509	100,0
2003	540	106,1
2004	544	100,7
2005	517	95,0
2006	584	113,0
2007	923	158,0
2008	888	96,2
2009	816	91,9
2010	4538	556,1
2011	6524	143,8
2012	14 449	221,5
2013	41 556	287,6
2014	3617	8,7
2015	2409	66,6
2016	2327	96,6
2017	938	40,3
wskaźnik dynamiki 2002–2017		184,3

2.7.2. Sprawy rejestrowe

Monotoniczny i to dość znaczny wzrost cechował natomiast wpływ spraw rejestrowych (por. tabela 64). W roku 2004 było ich ponad 300 tys., w roku zaś 2017 już niespełna 1 mln, co oznacza trzykrotny wzrost. Tendencje w tym zakresie po części znajdują wyjaśnienie w zmianach regulacji prawnych. Dodano nowe podmioty do rejestru przedsiębiorców¹⁵⁹. Wprowadzony obowiązek zamieszczania nowych danych, rodził obowiązek dokonania

¹⁵⁸ Wśród spraw rozpoznawanych przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów zdecydowanie największy odsetek stanowią sprawy o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolony (symbol Amc). O ile w 2013 r. spraw tych było 41 016 wśród 41 556, które wpłynęły, tak dla przykładu w 2017 r. wśród ogółem 938 było ich tylko 269. O tej problematyce więcej w: K. Joński, *Efektywność sądownictwa powszechnego - podstawowe problemy*, Warszawa 2016, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS_Jo%C5%84ski-K._Efektywno%C5%9B%C4%87-s%C4%85downictwa-powszechnego1.pdf [dostęp 23.09.2018], s. 71–74.

¹⁵⁹ Są to według ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 986 ze zm.), dalej: „uKRS”: europejskie zgrupowania interesów gospodarczych (art. 36 pkt 2a), spółki europejskie (art. 36 pkt 7a), spółdzielnie europejskie (art. 36 pkt 8a), towarzystwa reasekuracji wzajemnej (art. 36 pkt 12a), główne oddziały zagraniczne zakładów reasekuracji (art. 36 pkt 16).

zmian wpisu dla podmiotów już istniejących¹⁶⁰. Pojawił się również obowiązek wpisania do rejestracji nowej kategorii dłużników niewypłacalnych (których zaległość przekracza 6 miesięcy – por. art. 1086 § 4 k.p.c.)¹⁶¹. Wzrost w latach 2009–2012 może też wyjaśniać obowiązek zmiany PKD od 1 stycznia 2008 do 31 grudnia 2009¹⁶², wprowadzenie obowiązku wpisu w rejestrze informacji o zawieszeniu albo wznowieniu wykonywania działalności gospodarczej (art. 44 ust. 1 pkt 4 uKRS).

Z kolei wzrost w roku 2015 i w latach następnych można tłumaczyć wejściem w życie ustawy o ułatwieniu wykonywania działalności gospodarczej¹⁶³. Ustawa ta wprowadziła szereg zmian w ustawach dotyczących przedsiębiorców, mających ułatwić prowadzenie działalności gospodarczej. Taka regulacja stanowiła zachętę do zakładania nowych przedsiębiorstw. W okresie tym była korzystna sytuacja na rynku pracy – wyjście z kryzysu gospodarczego (zapoczątkowanego w 2007 r.).

Znowelizowano również ustawę o KRS w zakresie: art. 24 ust. 5 (wszczęcie postępowania przymuszającego, gdy sytuacja prawna i fizyczna podmiotu uległa zmianie w sposób umożliwiający skuteczne jego prowadzenie, mimo wcześniejszego odstąpienia lub umorzenia tego postępowania), art. 25a (wszczęcie postępowania z urzędu o rozwiązanie podmiotu bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego w określonych przypadkach), art. 25b ust. 2 (wszczęcie postępowania o rozwiązaniu podmiotu wpisanego do rejestru bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego¹⁶⁴), art. 25c (możliwość zwrócenia się o udzielenie informacji niezbędnych do ustalenia, czy podmiot wpisany do rejestru posiada zbywalny majątek i czy faktycznie prowadzi działalność).

Tabela 64. Wpływ spraw rejestrowych

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	324 870	100,0
2005	168 256	51,8
2006	434 503	258,2
2007	118 216	27,2
2008	94 960	80,3
2009	105 622	111,2

¹⁶⁰ Por. m.in. art. 38 pkt 2a uKRS.

¹⁶¹ Por. art. 55 pkt 5 uKRS.

¹⁶² Wprowadzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz. U. Nr 251, poz. 1885 ze zm.).

¹⁶³ Ustawa z dnia 7 listopada 2014 r. o ułatwieniu wykonywania działalności gospodarczej (Dz.U.poz. 1662).

¹⁶⁴ Przeszkody co do prowadzenia postępowania nie stanowi brak organu lub osób upoważnionych do reprezentacji podmiotu.

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2010	109 229	103,4
2011	117 925	108,0
2012	140 892	119,5
2013	138 939	98,6
2014	133 161	95,8
2015	784 934	589,5
2016	862 377	109,9
2017	979 981	113,6
wskaźnik dynamiki 2004–2017		301,7

Największą dynamikę (por. tabela 65) miały wpisy do rejestrów: spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (280%), dłużników niewypłacalnych (250%) i rejestru przedsiębiorców (160%).

Tabela 65. Sprawy rejestrowe rozpoznawane najczęściej przez sądy rejonowe (pierwsze wpisy)

	Ogółem rejestr przedsiębiorców	Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	Rejestr Stowarzyszeń, Innych Organizacji Społecznych i Zawodowych, Fundacji i Publicznych ZOZ	Stowarzyszenia ¹⁶⁵	Rejestr dłużników niewypłacalnych ¹⁶⁶
2002	bd	bd	bd	bd	bd
2003	bd	bd	bd	bd	bd
2004	39 176	bd	17 717	49 651	28 690
2005	13 462	bd	8407	27 098	16 738
2006	23 681	bd	11 027	67 765	62 799
2007	25 871	18 169	10 238	7566	89 860
2008	25 241	17 214	10 276	7662	67 819
2009	27 239	20 889	10 057	7155	76 033
2010	31 649	24 417	9902	6713	75 779
2011	35 555	26 724	11 394	8024	80 159
2012	45 728	35 029	10 890	6980	92 028
2013	52 825	40 381	11 056	6548	82 681
2014	50 954	41 109	11 380	6510	78 766
2015	63 630	51 721	13 260	7315	80 005
2016	68 429	55 728	11 328	5974	81 713
2017	63 100	50 799	9820	5223	71 974
wskaźnik dynamiki 2004–2017	161,1	279,6	55,4	10,5	250,9

¹⁶⁵ Od 2004 r. wpisy i zmiany łącznie.

¹⁶⁶ Od 2015 r. osobny dział w sprawozdaniach.

2.7.3. Sprawy z zakresu ksiąg wieczystych

Wpływ spraw wieczystoksięgowych (por. tabela 66) cechowała duża zmienność. Szczyt ich wpływu przypadł na lata 2007–2009 – było ich wówczas ponad 5 mln. W całym zaś analizowanym okresie wpływ spraw wieczystoksięgowych zwiększył się nieznacznie (o 8%) i w roku 2017 było ich niespełna 4 mln. Zmiany te można tłumaczyć m.in. dodaniem w 2003 r. do ustawy o księgach wieczystych i hipotece¹⁶⁷ art. 36⁴, który reguluje wprowadzenie systemu informatycznego ksiąg wieczystych. Według nowego brzmienia tego przepisu, obowiązującego od dnia 1 grudnia 2013 r., każdy, kto zna numer księgi wieczystej, może ją swobodnie przeglądać w systemie teleinformatycznym. W drodze tej nowelizacji dodano też listę podmiotów, które, realizując swoje zadania ustawowe, mogą wystąpić do Ministra Sprawiedliwości o nieograniczone wyszukiwanie ksiąg wieczystych w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych. W analizowanym okresie zostało wprowadzone również rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym¹⁶⁸. Warto również zaznaczyć, że w 2014 r. zakończył się proces przenoszenia ksiąg wieczystych do systemu teleinformatycznego.

Sama elektronizacja ksiąg nie powinna jednak powodować wzrostu liczby spraw. Podobnie jak samo ich przeglądanie nie wpływa na ten wzrost. Być może w okresie tym powstała możliwość przekształcenia użytkownika wieczystego we własność albo spółdzielczego prawa do lokalu w prawo odrębnej własności, a to może rodzić konieczność dokonywania wpisu do ksiąg wieczystych.

Tabela 66. Wpływ spraw wieczystoksięgowych

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	3 501 932	100,0
2003	3 978 105	113,6
2004	4 202 365	105,6
2005	4 234 053	100,8
2006	4 614 197	109,0
2007	5 481 969	118,8
2008	5 994 267	109,3
2009	5 081 800	84,8
2010	4 366 682	85,9
2011	3 805 881	87,2
2012	3 388 512	89,0
2013	3 360 360	99,2

¹⁶⁷ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1916 ze zm.).

¹⁶⁸ Dz.U. poz. 312; zm.: Dz.U. z 2016 r. poz. 410 oraz z 2017 r. poz. 1504.

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2014	3 350 181	99,7
2015	3 470 387	103,6
2016	3 676 090	105,9
2017	3 775 630	102,7
wskaźnik dynamiki 2002-2017		107,8

2.7.4. Sprawy z rejestru zastawów

Wpisy do rejestru zastawów (por. tabela 67) cechowała początkowo duża zmienność, począwszy jednak od roku 2014 zarysował się dość wyraźny spadek, w którego wyniku wpływ tych spraw w całym analizowanym okresie zmniejszył się o 60%¹⁶⁹ (o 13% w latach 2014-2017). Być może ma to związek ze zmianami dotyczącymi przedmiotu zastawu. Od 2009 r. przedmiotem tym nie mogą być nieruchomości¹⁷⁰.

Tabela 67. Wpływ spraw do Rejestru Zastawów¹⁷¹

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	201 276	100,0
2003	190 091	94,4
2004	176 708	93,0
2005	145 765	82,5
2006	129 847	89,1
2007	124 561	95,9
2008	106 661	85,6
2009	97 881	91,8
2010	97 614	99,7
2011	97 682	100,1
2012	92 864	95,1
2013	92 529	99,6

¹⁶⁹ W analizowanym okresie zmieniały się sprawozdania statystyczne. O ile w roku 2002 sprawy rejestrowe dotyczyły przedsiębiorstw państwowych, w tym samorządów załogi, przedsiębiorstw zagranicznych, społeczno-zawodowych organizacji rolników, spółdzielni, jednostek badawczo-rozwojowych, cech rzemiosł, samorządów zawodowych, podmiotów gospodarczych, fundacji oraz podmiotów handlowych, tak od 2003 r. w sprawozdaniach wyróżnia się także spółki, Towarzystwa Ubezpieczeniowe, Publiczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, Kasy Chorych, dodatkowo repertoria U i Ukł. Od 2006 r. w sprawozdaniach statystycznych nie wyróżnia się poszczególnych kategorii.

¹⁷⁰ Por. art. 7 ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2017).

¹⁷¹ Sprawy te rozpoznają Wydziały Gospodarcze - Rejestr Zastawów sądów rejonowych.

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2014	93 495	101,0
2015	92 062	98,5
2016	82 900	90,0
2017	80 976	97,7
wskaźnik dynamiki 2002–2017		40,2

2.7.5. Sprawy upadłościowe i naprawcze

Dramatycznie zwiększył się natomiast wpływ spraw upadłościowych i naprawczych (por. tabela 68). Na początku analizowanego okresu było ich powyżej 10 tys., pod koniec zaś już dwuipółkrotnie więcej (ponad 28 tys.). Wydaje się zasadne tłumaczenie tego wzrostu zmianami w zakresie upadłości konsumenckiej, co zwiększyło jej popularność.

Tabela 68. Wpływ spraw upadłościowych i naprawczych¹⁷²

	N	wskaźnik dynamiki dla poszczególnych lat
2002	bd	–
2003	bd	–
2004	10 794	100,0
2005	10 990	101,8
2006	9 744	88,7
2007	7 141	73,3
2008	6 869	96,2
2009	8 651	125,9
2010	8 672	100,2
2011	8 404	96,9
2012	10 641	126,6
2013	11 448	107,6
2014	10 887	95,1
2015	18 781	172,5
2016	24 259	129,2
2017	28 536	117,6
wskaźnik dynamiki 2004–2017		264,4

¹⁷² Rozpoznawane w sądach rejonowych.

Podsumowanie

Niniejszy projekt skupiony jest na analizie tendencji wpływu poszczególnych rodzajów spraw do sądów powszechnych w latach 2002–2017 oraz na identyfikacji spraw, które cechuje największa dynamika wpływu (zarówno dodatnia jak i ujemna). W kolejnych punktach opracowania przedstawiono szczegółowe dane pochodzące ze sprawozdań statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości o liczbie spraw wpływających do sądów powszechnych, według ich jak najdokładniejszych kategorii. Dane te okazały się jednak bardzo skomplikowane zarówno w analizie, jak też interpretacji.

Zaobserwowane zmiany są bardzo istotne, choć nie zawsze łatwo wytłumaczalne. Nie sposób w tym miejscu nawet w skrótovej formie przywołać wszystkich omawianych wcześniej trendów. Warto jednak śledzić je bardzo dokładnie, tak jak próbowano to robić w niniejszym opracowaniu, gdyż dopiero wtedy ujawniają się tendencje.

Dobrym podsumowaniem niniejszego projektu będzie zaś przywołanie obserwacji tendencji wpływu spraw do sądów powszechnych dokonywanych przez samych sędziów. Wydaje się bowiem, że to oni odczuwają bezpośrednio skutki zmian we wpływie spraw, szczególnie zaś jego wzrost. Opinię na ten temat udało się zebrać w wywiadach bezpośrednich przeprowadzonych z 28 sędziami-wizytatorami sądów okręgowych oraz apelacyjnych, w ramach badania dotyczącego efektywności pracy sędziów, prowadzonego w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w 2018 r. Respondentów poproszono między innymi o odniesienie się do zagadnienia zwiększonego wpływu spraw do sądów – „czy jest on zauważalny, a jeśli tak, to skąd się bierze?”

Z odpowiedzi respondentów wynika, że średni wpływ spraw do sądów powszechnych jest bardzo duży, choć – w opinii niektórych – stabilny. Jest on zależny od wielu zmiennych dotyczących organizacji i struktury sądownictwa (w tym wielkości, pionu, szczebla czy lokalizacji sądów), jak i ustawodawstwa (np. sygnalizowanych w raporcie konkretnych zmian w prawie). Wpływ spraw jest mniejszy w sądach małych („w tych czteroosobowych sądach to nie ma takiego wpływu jak w tych dużych”¹⁷³), w wydziałach karnych („referaty w sprawach karnych są dużo, dużo mniejsze”¹⁷⁴), w sądach okręgowych lub apelacyjnych oraz w sądach zlokalizowanych w mniejszych miejscowościach lub w konkretnych rejonach:

---

¹⁷³ SO1C.

¹⁷⁴ Tamże.

„słyszałem, że na ścianie wschodniej na przykład (...) ten wpływ spraw jest o wiele mniejszy niż u nas”¹⁷⁵;

„tutaj jeszcze na Śląsku mamy taką dość charakterystyczną sytuację, bo nigdy nie wiemy co się wydarzy w branży górniczej. Tam różne te wahnięcia są i one mają też potem przełożenie na różnego rodzaju sprawy, które zasypują wydziały pracy. Np. taka sytuacja była kilka lat temu, kwestie tych deputatów, po kilkanaście tysięcy spraw potrafiło wpłynąć w ciągu kilku miesięcy. Specyfika regionu ma tutaj też wpływ na to, że czasami rzeczywiście wpływa tych spraw jakaś taka ogromna liczba”¹⁷⁶.

Mniejszy wpływ spraw, zwłaszcza w sądach II-instancyjnych, jest również charakterystyczny dla miesięcy powakacyjnych („październik to będzie mały wpływ, bo są wakacje i wtedy sędziowie siłą rzeczy mniej tych spraw załatwiają (...), ale za to już listopad i grudzień [to będzie większy wpływ]”¹⁷⁷).

Znaczenie zmian w prawie dla tendencji wpływu spraw do sądów powszechnych było omawiane przede wszystkim na przykładzie wprowadzenia i rezygnacji z zasady kontryktoryjności procesu. Zdaniem badanych sędziów zmiany te odpowiadają w znacznej mierze za wzrost wpływu spraw po 2016 r.:

„[wpływ spraw karnych] zwiększył się dlatego, że obowiązywała ta zasada kontryktoryjności i prokuratorzy sobie nie radzili kompletnie, bo tam trzeba było w sposób specyficzny ten materiał dowodowy przygotować (...). I nagle nastąpiło pewne wstrzymanie tych spraw. Natomiast teraz po wprowadzeniu w 2016 roku z powrotem tego starego modelu, no powiedzmy ten wpływ wzrósł”¹⁷⁸.

W sprawach cywilnych jako przykład wpływu zmian ustawodawcy na liczbę spraw w sądach podawano m.in. zmiany w systemie emerytalnym.

Celem wyjaśnienia większej liczby spraw wpływających do sądów powszechnych respondenci podawali różne powody. Wśród nich znalazły się m.in.: 1) większa świadomość prawna obywateli („ludzie wiedzą coraz więcej, wiedzą co im wolno, czego nie wolno i z tych praw korzystają. Pewnie, że często nadużywają, bo mają wiedzę taką szczątkową”¹⁷⁹), 2) brak zaufania do wyroków sądowych („państwo jest traktowane jako skorumpowane, jako nieobiektywne, obywatel jest tym przedmiotem, a nie podmiotem prawa (...)”¹⁸⁰), 3) brak polubownych sposobów zakończenia sporów („ludzie coraz chętniej chodzą do sądu”¹⁸¹) i niedostatecznie rozwiniętą mediację¹⁸².

¹⁷⁵ SA2K.

¹⁷⁶ SA3PIU.

¹⁷⁷ SO4C.

¹⁷⁸ SO2.

¹⁷⁹ SO5C.

¹⁸⁰ Tamże.

¹⁸¹ SA6K.

¹⁸² SO7C.

Respondenci podjęli również próbę wyjaśnienia zmian tendencji wpływu spraw do różnych wydziałów. W wydziałach rodzinnych obserwowana była tendencja wzrostowa, wiązana z czynnikami społecznymi i ekonomicznymi:

„coraz więcej mamy związków partnerskich, nie małżeństw, coraz więcej spraw dotyczących kontaktów z dziećmi, dotyczących alimentów w takich związkach partnerskich. Jest zupełnie inne postrzeganie świata, mamy coraz więcej rozwodów, ich było kiedyś dużo mniej. No i też właśnie te wszystkie związane później po rozwodzie. Często jest tak, że ludzie się rozwodzą, ale jeszcze w miarę zgodnie, ale potem narastają te konflikty, a to kontakty z dziećmi, a to alimenty, a to kwestie władzy rodzicielskiej chcą inaczej uregulować niż w momencie kiedy się rozwodzili (...). Myślę, że tu społeczne czynniki są bardzo istotne, ale i czynniki ekonomiczne, czyli właśnie związane z finansami, spraw o alimenty mamy więcej”¹⁸³

Wzrost wpływu w wydziałach cywilnych i gospodarczych był z kolei tłumaczony m.in. procesami „frankowymi”:

„To jest bolączka, która dotyka i sądy rejonowe – może w mniejszym zakresie, i sąd okręgowy w większym. To są te wszystkie procesy związane z kredytami walutowymi. To jest zasadniczy teraz taki problem związany właśnie ze zwiększonym wpływem tego rodzaju spraw”¹⁸⁴.

Jako kolejny powód podawano zmiany w gospodarce:

„życie gospodarcze jest bardziej rozbudowane, kiedyś tego nie było. W związku z tym więcej jest sporów z tego tytułu. Świadomość chyba obywatela też jest dużo większa. Jeśli idzie o działkę taką prywatną, no to kwestie dziedziczenia, kiedyś nie bardzo ci ludzie mieli co dziedziczyć, teraz to się troszeczkę zmieniło, dostają spadki, w wielu wypadkach rodzina jest skonfliktowana, więc to wszystko trafia do sądu i to powoduje, że ten postęp, który następuje, [powoduje, że] wzrasta liczba spraw”¹⁸⁵.

W opinii niektórych sędziów wzrasta również liczba spraw wpływających do wydziałów karnych. Argumentami przemawiającymi za takimi zmianami były m.in. większą wykrywalność, praca prokuratury i polityka karna:

„Wiemy, że są okresy kiedy kładzie się większy nacisk na ściganie sprawców wszelkich przestępstw, gdzie się podnosi kary, zaostża odpowiedzialność karną w przypadku niektórych przestępstw, albo w ogóle, generalnie. I są takie okresy, gdzie troszeczkę wyhamowują, te zmiany stanu prawnego nie są tak częste i liczne jak mamy do czynienia w pionie karnym od pewnego czasu”¹⁸⁶.

¹⁸³ SO8C.

¹⁸⁴ SO9C.

¹⁸⁵ SO10C.

¹⁸⁶ SA6K.

Zmiany wpływu w wydziałach karnych tłumaczone były również zmianą kognicji spraw o wykroczenia¹⁸⁷. Sędziowie z wydziałów pracy i ubezpieczeń społecznych podkreślali natomiast znaczenie sytuacji na rynku pracy dla liczby spraw wpływających do sądu:

„Jeżeli jest na rynku pracy dobra sytuacja, to jest mało spraw o rentę. Zresztą kiedyś było 2,5 miliona rencistów, a teraz jest kilkaset tysięcy, więc ten obrót jest mniejszy. (...) jak ja zaczynałem pracę to większość spraw było o wynagrodzenie, a teraz nie ma spraw o wynagrodzenie”¹⁸⁸.

Co ciekawe więc, w świetle omawianych w poprzednich punktach opracowania tendencji, badani sędziowie-wizytatorzy przynajmniej kilka razy istotnie się pomylili w swoich obserwacjach zmian liczby wpływających spraw poszczególnych rodzajów. Rzeczywiście wcale nie rośnie liczba rozwodów, liczba spraw o alimenty raczej spada, liczba spraw karnych spada wyraźnie, sprawy „frankowiczów” stanowią marginalną część spraw cywilnych, itd. Jednocześnie zaś, co należy podkreślić, wiele z przytoczonych obserwacji było jak najbardziej prawidłowych. Wydaje się, że potwierdza to istotność prowadzenia analiz wykorzystujących różnorodne źródła danych, umożliwiających ich wzajemną weryfikację.

Kończąc, należy zauważyć, że wpływ spraw do sądów powszechnych warunkowany jest przez wiele bardzo różnorodnych czynników, dlatego też niezmiernie trudno przewidzieć, jakie tendencje w tej mierze będą widoczne w kolejnych latach. Analizy przeprowadzone w opracowaniu pozwalają jednak przypuszczać, że skoro przez 16 ostatnich lat obserwowany był wzrost ogólnej liczby spraw, to tendencja ta najprawdopodobniej nie zmieni się w najbliższym czasie, przy czym szczególnie – podobnie jak dotychczas – będzie ona widoczna głównie w sądach rejonowych, w tym zwłaszcza w wydziałach cywilnych.

Jednak, jak starano się to wykazać poprzez analizę najbardziej szczegółowych kategorii spraw, w badaniach poświęconych temu zagadnieniu nie można poprzestawać zarówno na obserwacjach zbyt wycinkowych (np. dotyczących pojedynczych sądów), jak analizach danych zbyt ogólnych (np. zbiorczej liczby wszystkich spraw sądowych). Dopiero przyjrzenie się konkretnym rodzajom spraw i stojącym za nimi szczegółowym problemom umożliwia bowiem dokonanie trafnych i użytecznych interpretacji i prognoz.

---

¹⁸⁷ SO11P.

¹⁸⁸ SO12PIC.